

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ

ΗΜΕΡΕΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Π. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ . 'Αναμνήσεις από τὸ Μελένικο
ΣΤ. ΔΑΦΝΗ . . 'Υφαντουργεῖον «'Η 'Ελπίς» Α. Ε.
(ποίημα)
Τ. Κ. ΠΑΠΑΤΣΩΝΗ . Σειρῆνες καὶ ἀνάγκη »
RAINER MARIA RILKE . . . Μιά σκηνὴ ἀπὸ τὸ
Γκέττο τῆς Βενετίας (μεταφρ. Δημ. Στ. Δήμου)
Γ. ΘΕΜΕΛΗ . . 'Ο τυφλὸς ποὺ ἀνέβλεψε (ποίημα)
Β. ΤΑΤΑΚΗ 'Η τραγωδία τῆς γνώσεως
Γ. ΣΑΡΑΝΤΑΡΗ Παρενθέσεις

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ: Π. ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗ: Γ. Θεοτοκά «'Αργὸ» —
Β. Τατάκη «Στὴ χώρα τῶν στοχασμῶν» Γ. ΔΕΛΙΟΥ: Τα-
τιάνας Σταύρου «Οἱ πρώτες ρίζες» — 'Αθηνᾶς Ταρσοῦλη
«Μαργαρίτα 'Αλβάνη Μηνιάτη» — Γ. Βαλέτα «Τὰ νέα
λεσβιωκὰ γράμματα» ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ: Th. Grina
«Poèmes en vers libres» — Ρίτας Μπούμη «Οἱ σφυγμοὶ
τῆς σιγῆς μου» — Δ. Τρόβα «Κυκλάμινα» — Ν. Βραχίμη
«Eldora» Β. ΤΑΤΑΚΗ: Εὐμ. Παράσχου «Πεζοπορών-
τας».

Σχόλια—Χρονικά—Νέα Βιβλία.

ΕΤΟΣ Δ' - ΑΡ. 2

ΙΔΡΥΤΑΙ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ
Π. ΣΠΑΝΑΔΩΝΙΔΗΣ, Β. ΤΑΤΑΚΗΣ, ΣΤ. ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ
Γ. ΔΕΛΙΟΣ, Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ, ΑΔΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐπιμελητὴς τῆς ὕλης: Γ. ΔΕΛΙΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: Ἀετορράχης 31—Θεσσαλονίκη

Ἀντιπρόσωπος τοῦ Περιοδικοῦ στὴν Ἀθήνα γιὰ τὴν ἐγγραφὴν
συνδρομητῶν καὶ κυκλοφορία: δ κ. Μ. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
(«Γραφεῖον Πνευματικῶν Ὑπηρεσιῶν». Μαυρομιχάλη 2)

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ Ἐτησίᾳ Δρ. 60

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ » Δολ. 1½

ΔΙΑΦΗΜΙΣΕΙΣ:

Ὅλοσέλιδη Δοχ. 200

Μισὴ σελίδα » 120

Τέταρτο σελίδος » 70

Ἡ συνεργασία καὶ τὰ ἐμβάσματα θὰ στέλνονται ἀποκλειστικὰ
στὴ διεύθυνση: Γ. Δέλιον, Ἀετορράχης 31

(Τὰ χειρόγραφα δὲν ἐπιστρέφονται)

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

Ἔτος Δ' Τεύχος 2

Μάρτιος 1936

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟ ΜΕΛΕΝΙΚΟ

..... Τῆ γιορτῆ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων οἱ Μελενικιώτες
συνήθιζαν ν' ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὰ χαράματα στοῦ Μοναστηρίου τοῦ
Ἀϊ-Νικόλα, χτισμένο ψηλὰ στὸν ἐρημικὸ ἀπόκρημνο βράχο,
τριγυρισμένο ἀπὸ ἄγρια φαράγγια, ὅπου μουρμούριζαν δροσε-
ρὰ καὶ πρόσχαρα νερά.

Πόσο εὐχαριστιόνταν τὰ παιδικὰ μου μάτια ἐκεῖνο τὸ πρωὶ
νὰ βλέπω κάτω ἀπὸ τὸν πλυμένο λευκοκύανον οὐρανό, ἐκεῖ
στοῦ δαντελωτοῦ ἀνηφορικὸ δρόμο, νὰ προχωροῦν κοπέλλες
στητὲς καὶ χαμηλοβλεποῦσες, γυναικὲς κουμιστὲς μὲς στὰ φαρ-
διὰ φουστάνια τοὺς σὰν πάπιες, τοὺς συζύγους μὲ τὸ βλοσυ-
ρὸ τσεγγελωτὸ μουστάκι, τὰ παλληκάρια μὲ τὴ λαχίτρα
στὴν καρδιά καὶ τὴ σιωπὴ στὰ χεῖλη, κι ὄλοι σὲ μικρὲς σκόρ-
πιες παρῆες νὰ κουβαλοῦν κάτι στὸ χέρι, ἕνα καλάθι γεμάτο
μὲ φαγώσιμα, ἕνα ψωμί καὶ ὅ,τι ἄλλο τραυαίει ἢ ἀφρόντιδη ὄ-
ρεξή σας. Ἀκολουθοῦσα κ' ἐγὼ μὲ τὴ Φανοῦλα τὴν ἐξαδέρφη
μου, λίγο πιὸ μεγάλη ἀπὸ μένα, ποὺ εἶχε ὅμως τὰ ἴδια ἐκ-
στατικά μάτια μὲ τὰ δικά μου, τὰ ἴδια σκιρτήματα στὴ μικρὴ
καρδοῦλα τῆς, τὴν ἴδια χαρὰ γιὰ κείνο ποῦ θὰ γινόταν σήμε-
ρα καὶ ποῦ θὰ ἔταν ὥραϊο χωρὶς ἄλλο χωρὶς νὰ τὸ ξαίρουμε
γιατί.

— Ὠραῖα θὰ ἔναι στὸν Ἀϊ-Νικόλα, Φανοῦλα;

— Πολύ.

Καὶ καθὼς κυμαίνονταν οἱ σιλουέττες τῶν ἐκδρομῶν ἀπί-
θανες μέσα στοῦ λευκοῦ καὶ δροσεροῦ φῶς τῆς αὐγῆς ἐκεῖ ψηλὰ
στὸν ἀτελειωτὸ δρόμο, μέσα στὰ χάχανα καὶ τὸν κρυστάλλι-
νο ἀντίλαλο τῶν φωνῶν, ἦταν ὄλα σὰν τυλιγμένα μέσα σ' ἕνα
ὄνειρο· μοῦ φαινόταν, ὅτι σέρνομαι κάπου, ὅτι ὄλα προχω-

ροδν κάπου, πρόσεξα ότι μαζί με τη Φανοῦλα προχωρούσαμε πρὸς ἓνα ἀπροσδιόριστο τέρμα κ' ἔκλεινα τὰ μάτια με λαχτάρα γιὰ νὰ τὰ ἀγκαλιάσω ὅλα μέσα μου καὶ νὰ τὰ αἰσθανθῶ δικὰ μου.

....”Ἐπειτα, θυμᾶμαι, καθήσαμε τὸ μεσημέρι κάτω ἀπὸ μιὰ πελώρια καρυδιά, μπόλικο συγγενολόγι, καμμιά πενηνταριά νομάτοι. Ἡ Φανοῦλα κοντά μου. Εἶχαν γίνει ὅλες οἱ προετοιμασίες τοῦ τραπεζιοῦ: εἶχαν στρωθῆ τραπεζομάνηλα, εἶχαν ἀραδιασθῆ ποτήρια, εἶχαν ταχτοποιηθῆ γεμᾶτα ὄρεξη τὰ πιάτα· οἱ νταμιτζάνες παραμόνευαν πίσω ἀπὸ τὸν κορμὸ τοῦ δέντρου καὶ ὠραῖες πιθανότητες θὰ ἔβγαιναν σὲ λίγο μέσ' ἀπὸ τὰ καλάθια ...

Περιμέναμε. Ὁ πατέρας, ἡ μητέρα, ἡ θεία Λισάβη ἔλειπαν.

—Καλέ, εἶναι ὀπάνω στὸ δοξάτο ...

—”Ὅχι, εἶναι στὸ κελλὶ τοῦ πάτερ-Δανιήλ ..

Τὸ πιθανώτερο ἦταν αὐτό. Θὰ ἦσαν ἐκεῖ στὸ δωμάτιο τὸ λευκὸ κ' ἀστόλιστο καὶ θὰ παζάρευαν με τὸν καλόγερο ἀκόμα τοὺς μικροὺς κόκκινους σταυροὺς, ποὺ μᾶς εἶχαν ἀρέσει τόσο.

Τὰ καλάθια τὰ γεμᾶτα με χοιρομέρια καὶ παστρουμάδες καὶ ἄλλα θαύματα· τὰ σταουράκια με τὸ μικροσκοπικὸ φακὸ στὴ μέση, ποὺ βάζοντας τὸ μάτι του ἔβλεπε κανεὶς μιὰν ὠραία ἐκκλησίτσα: οἱ δυὸ μεγάλες μας ἀναμονές, οἱ δυὸ μεγάλες μας εὐδαιμονίες....

Πιανόμασταν ἀπὸ τὸ χέρι με τὴ Φανοῦλα καὶ βλέπαμε καὶ περιμέναμε καὶ λαχταρούσαμε.

Τρέμανε τρελλὰ τὰ γόνατά μας.

—Μὰ γιατί ἄργοῦν;

Σὲ λίγο εἶδαμε τοὺς γονεῖς μας νὰ ξεπροβάλλουν ἀπροσδόκητα ἀπὸ τὴ δεξιὰ πάροδο, ἐκεῖ στὴν ὠραία δένδροστοιχία. Αὐτὸ εἶναι ποὺ λένε «ἄλλοῦ τὸ ὄνειρο κι ἄλλοῦ τὸ θᾶμα». Δὲν ἦσαν λοιπὸν ὀπάνω, δὲν ἀγόραζαν σταυροὺς! δὲ θὰ βλέπαμε τὴν ἐκκλησίτσα μέσα ἀπὸ τὸ μικροσκοπικὸ φακὸ! Ποῦ εἶχαν πάει;

”Ἀξαφνα μέσσο στὴν ἀπορία καὶ τὴν ἀπογοήτευσή μας διακρίναμε ἀνάμεσό τους ἓνα νέο πρόσωπο. Αὐτὸ τὸ πρόσωπο δὲν ἦταν ἀπὸ τὸ χωριὸ μας, δὲν τὸ εἶχαμε ἀντικρῦσει ὡς τώρα. Ἦταν ἓνας κύριος χωρὶς φέσι, με γκρίζα μαλλιά, λαμπρά καὶ

μεγᾶλα μάτια, ἐπιβλητικὸς καὶ περήφανος.

—Εἶναι ὁ ... ἐκεῖνος ... θυμᾶσαι; εἶπε ἡ Φανοῦλα.

—Εἶναι καλὸς ...

—Μᾶς εἶχε δώσει ἀπὸ ἓνα μετζίτι ...

Θυμηθῆκαμε. Τὴν προηγούμενη χρονιά εἶχε ἔρθει στὸ χωριὸ μας καὶ εἶχε μείνει στὸ σπίτι μας ἓνας μεγάλος ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, ποὺ εἶναι ἓνα χωριὸ πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ δικὸ μας, καθὼς λέει ἡ Γεωγραφία τῆς τετάρτης τάξης, ἐκεῖ κατὰ τὴν ἄσπρη θάλασσα, ὅπου κατοικοῦν ἄνθρωποι ὠραῖοι καὶ ψηλοί, με γκρίζα μαλλιά καὶ με μπότες, σ' ἓνα μέρος ὅπου δὲν ἔχει Τούρκους, ἀλλὰ μονάχα ἄνθρώπους ἐλευθέρους, δηλ. ποὺ κάνουν ὅ,τι θέλουν. Τὸν ἔλεγαν Ἰῶνα Δραγούμη. Μᾶς εἶχε δώσει ἀπὸ ἓνα μετζίτι ...

Καὶ ἦταν σὰν νὰ γέμισε ἡ τσέπη μας μετζίτια, ὠραῖα ἄσπρα καὶ κουδουνιστὰ καὶ δὲ βλέπαμε πειὰ τόσο τὸ πρόσωπο, ὅσο ἀκούσαμε κάποιους ἤχους... Σβῆστηκε τὸ ὄραμα τῶν σταυρῶν αὐτῆ τῆ στιγμῆ καὶ τὰ καλάθια δὲν εἶχαν μυστικά...Γιατί τὰ πιὸ ὠραῖα ἀπ' ὅλα τὰ πράματα ποὺ ἔστειλε ὁ καλὸς Θεὸς στὸν κόσμο τὰ εἶχε στὴν τσέπη του αὐτὸς ὁ ἐξωτικὸς ἄνθρωπος. Αὐτὸς θὰ ἔχη στὸ σπίτι του ἓνα πιθάρι γεμάτο ἀπὸ τὰ μικρὰ λευκὰ ἐκεῖνα θαύματα, ποὺ θὰ τοῦ τὰ φυλάγη ἓνας Ἀράπης.....

Καὶ πάλι τρέμανε τρελλὰ τὰ γόνατά μας.

Καὶ σκεφτόμασταν, τι χαρὰ ποὺ θὰ ἔναι, θὰ ῥθῆ νὰ καθῆσθαι κοντά μας καὶ λέγαμε ἀναμεταξύ μας με τὴ Φανοῦλα, πῶς θὰ βλέπαμε ἀπὸ κοντὰ τὰ ὠραῖα γκρίζα του μαλλιά, τὰ κουμπιὰ τῶν μανικετιῶν, τὶς ψηλές μπότες με τᾶπειρα καφέ κουμπιὰ, καὶ φανταζόμασταν πῶς θὰ σκαλίζαμε με τὰ μάτια ὁ ἓνας ἀπὸ δῶ, ὁ ἄλλος ἀπὸ κεῖ, ἐκεῖνες τὶς τσέπες του, ὅπου λίγο ν' ἀκρμπήσης θὰ κουδουνίσουν ἓνα σωρὸ μετζίτια... Σ' αὐτὸ τὸ ἀναμεταξύ ἡ συνοδεία προχωροῦσε μεσ' ἀπὸ τὰ δέντρα. Δὲν ἦταν οὔτε τρία λεπτά ποὺ τοὺς εἶχαμε πρωτοδῆ καὶ αὐτὰ ἔφτασαν, τί λέω, ἓνα ἀνοιγοκλείσιμο τοῦ ματιοῦ θὰ ἔφτασε γιὰ νὰ γεννηθοῦν ἀλλὰ καὶ νὰ σβῆσουν οἱ μικρές μας προσδοκίες...Πεταλοῦδα ποὺ πετάει μέσα στὸ πυρωμένο μεσημέρι, πῶς σκορπάει καὶ χάνεται, λευκὴ ἀτμίδα, μέσα στὸ κᾶμα τοῦ καλοκαιριοῦ ...

Τὸ μάτι γεννάει τὰ θερμὰ καὶ ἐξημμένα ὄραματα, τὸ μά-

τι πάλι τὰ σκοτώνει. Καταλάβουμε, δέν ήταν εκείνος.... Θλίψη! Ένα σωρό μετζίτια καταποντίστηκαν άξαφνα· άνοιξε ή γής και μάς τὰ πήρε ένώ τὰ χαϊδεύαμε με τή φαντασία μας, — και είχαμε τήν αίσθηση, ότι μείνανε τὰ χέρια μας άδειανά.... τὰ θλιβερά άδειανά μας χέρια!.. Και προτού προκάνουμε νά δώσουμε μιá εξήγηση στην αίφνίδια αίσθηση αυτής της φτώχειας, ή μητέρα της πρότρεξε κουνιστή και γελαστή και φώναξε.

— Φανή, Φανούλα, σήκω!

— Τι 'ναι μάννα;

— 'Ο πατέρας σου...

Ήταν ό πατέρας τής Φανούλας. Είχεν έρθει έτσι άνειδοποίητα, από τή Βλαχιά. Άπουσίαζε χρόνια στα ξένα μέρη και μιá στιγμή βρέθηκε, πήρε τὰ μπασούλα του και νάτος. Ήταν άρκετά ξξη χρόνια που είχε κάνει εκεί σε μιá χώρα μακρυνή, που χανόταν περ' άπ τὰ σύνορα του μυαλού μας.

Ή Φανούλα, τήν παρατήρησα, σάστισε, δέν ήξαιρε τι νά κάνη. Ήμεινε στη θέση της και ήταν άδύνατο νά λυγίσουν τὰ πόδια της και νά κινηθούν, εκείνα τὰ λαστιχένια ποδαράκια της, που είχαν κάνει άπ τó περπάτημα ένα άδιάκκο πήδημα. Ξάφνου, έπειτα, άντλησε από κάπου δύναμη και άπόφαση. Σηκώθηκε κ' έτρεξε κλονιζόμενη άνάμεσα στο άπροσδόκητο και τή χαρά. Κ' ήταν μιá χαρά πρωτογνώριστη που τήν έσπρωχνε, μιá μαλακή χαρά, θερμή και άπαλή. "Όταν έφτασε κοντά στον πατέρα της κ' εκείτος τήν πήρε και τή σήκωσε στην άγκαλιά του, και τή φίλησε, αυτή τόν κοίταξε στα μάτια και έπειτα σιωπηλή έκλινε τó κεφαλάκι της στο δώμο του.... "Έπειτα, καθώς άργότερα μου έλεγε, αισθάνθηκε άπειρα έλαφρό τόν έαυτό της, σχεδόν ένα άθυρμα μέσα στα μπράτσα του άνθρώπου αυτού, που για πρώτη φορά μέσα της πλημμυρισμένη από ένα αίσθημα παραπλήσιο με εύγνωμοσύνη, τής όποιας δέ μπορούσε νά προσδιορίση τήν αίτία, για πρώτη φορά τόν όνόμασε πατέρα. Τότε γεννήθηκε ένας καινούργιος κόσμος μέσα της, μιá καινούργια αντίληψη τής ζωής....

Άπό τόν πατέρα της δέν ήξαιρε ως τώρα παρά ένα άπροσδιόριστο πρόσωπο, που τής έστειλε φιλιá με τὰ γράμματά του και δυό φορές τó χρόνο, Χριστούγεννα και Πάσχα, κάτι δώρα, που είχαν μιá ιδιαίτερη παράξενη μυρουδιά κ' είχαν κάτι γράμματα σταμπαρισμένα, που τής ήταν άδύνατο νά τὰ δια-

βάση. Σ' ένα άπ' αυτά της είχαν πη, ότι έγραφε: Μπουκουρέστι. Εκεί έμεινε ό άνθρωπος αυτός, που δέν ήταν άλλο παρά ένα άγαθοποιό πνεύμα για λίγον καιρό κ' ένα άπλό όνομα, τυλιγμένο μέσα σ' ένα παράξενο περιβάλλον τόν περισσότερο. Πολλές φορές προσπαθούσε, όταν ήταν μόνη, νά συνθέση με τó νού της αυτό τó πρόσωπο, τó χωριό που κατοικούσε, τή χώρα όπου έμεινε. Είχε άκούσει νά γίνεται λόγος για πάγους, για άμάξια χωρίς τροχούς, για άπέραντα ξανθά χωράφια, για όμιχλες βαριές, για μαγαζιά με πελώριους καθρέφτες στην πρόσοψη, είχε μάθει και μπουλεβάρντο Πάκε και τσοούικα και ντομνισιόρα, είχε άκούσει για άμάξια που τὰ σέρνουν άλογα με κουδουνάκια στο λαιμό, μά ήταν άδύνατο νά στήση τίποτε ώρισμένο μπροστά της μέσ' άπ' αυτό τó χάος κ' ή Βλαχιά της έμεινε πάντα μιá χώρα όνειρική κι ό πατέρας της μιá γκριζα σκιά χωρίς σταθερή τοποθέτηση, που γυρνούσε θρονιασμένη σε άμάξια χωρίς τροχούς κάποιες παγωμένες έκτάσεις ή κάποιους δλόθερμους άπέραντους κάμπος ή σταματούσε μπροστά στα μαγαζιά με τούς μεγάλους καθρέφτες για νά της άγοράση και νά της στείλη κάτι... Κάποτε, αισθανόταν μέσα της ένα άλλόκοτο αίσθημα άγωνίας. Στο σπίτι υπήρχε μιá εικόνα που παρίστανε ένα έπικίνδυνο κυνήγι από άρκοϋδες και ή μητέρα τής είχε εξηγήσει, ότι τó κυνήγι αυτό γινόταν στη Βλαχιά. "Όταν τó πρωτοάκουσε, στάθηκε άδύνατο νά κοιμηθώ δλη τή νύχτα... Εκεί ήταν ό πατέρας της... "Αν είχε πάει στο κυνήγι; "Αν θά πήγαινε καμμιά φορά χωρίς αυτή νά ξαίρη τότε, θά κινδύνευε έτσι καθώς εκείνος ό κυνηγός, που τόν έχει άγκαλιάσει εκείνη ή πληγωμένη άρκοϋδα. Άργότερα συχνά, έπειτα σπανιώτερα, τής ξαναέρχονταν αυτός ό φόβος, αυτό τó άγχος για τήν τύχη του πατέρα της αισθανόταν τότε πώς τόν αγαπάει, πώς αγαπάει κάτι που δέ γνωρίζει, ένα πρόσωπο που θά 'θελε νά είχε κοντά της, αυτόν τόν άγνωστο πατέρα της ήρεμο και έλευθερωμένο από τίς άγωνίες. Μά τó αίσθημά της αυτό έσβηνε μέσα στη ροή της τρέχουσας ζωής, μέσα στο καθημερινό ένδιαφέρον, μέσα στους παλμούς των πραγμάτων και των γεγονότων που έσφυζαν γύρω της.

Τώρα ή Φανούλα είχε μπροστά της τó πρόσωπο που τής έλειπε και που ήταν ύποχρεωμένη νά τó ξαναπλάθη κάθε φορά διαφορετικό και νά του δίνη ψυχή από τήν ψυχή της και τó άγ-

κάλιαζε σάν μιὰ ὀπτασία πού αἰχμαλωτίσθηκε κ' ἔγινε κάτι ὑποστατό, πού ἔχουμε ἀνάγκη νά τὸ ψάξουμε, νά τὸ ἐγγύσουμε ἢ νά τὸ σφίξουμε γιὰ νά τὸ αἰσθανθοῦμε πρῶτα πῶς ὑπάρχει κ' ἔπειτα νά χαροῦμε πῶς εἶναι δικό μας. Κι ἀγκάλιασε καὶ χάιδεψε τὸν πατέρα της, αἰσθάνθηκε τὴ ζέση τῶν ματιῶν του καὶ τὸν παλμὸ τῆς καρδιάς του, τὴν τρυφερὴ αἰχμαλωσία τῆς ἀγκαλιάς, κι ὅταν δοκίμασε τὸ αἶσθημα τῆς ταπεινότητας πού δὲν προσβάλλει καὶ δὲν ὑποβιβάζει καὶ τῆς ἐξάρτησης πού δὲ μικραίνει τὸ ἐγώ, ἀλλὰ τὸ παραδίνει στὴν ἀγάπη χωρὶς ὄρους, πού λέγεται στοργή, αἶσθημα, πρωταρχικὸ καὶ παντοτεινὸ, ἢ φύση πού ἔλκει τὰ μύρια της καὶ δὲν ἀφήνεται νά διαλυθῆ, συνθήκη ἀρχέγονη τῆς ζωῆς καὶ τῆς συντήρησής της, ὅταν ἡ ἀγάπη ἀναπήδησε ἐντὸς της καὶ πλημμύρισε τὸν κενὸ χῶρο πού κατοικοῦσε ὡς τώρα ἡ φαντασία μὲ τὸ ξέθωρο φάντασμα ἐνὸς πατέρα μισο-ἀπίθανου, τότε γιὰ πρώτη φορὰ βγήκε κάποιος ἥλιος μέσα της κι ἀκούσθηκε ἡ λέξη ἡ παλιά, κελάδημα νέο καὶ γεμᾶτο ζωτικὴ λαχτάρα:

—Πατέρα!

Καὶ ὅταν καθίσαμε πειὰ ὄλοι στὸ τραπέζι, θυμᾶμαι καὶ δὲ μπορῶ νά σᾶς ξαναδώσω τὴν ἀμετάδοτη χαρὰ ὅλης τῆς συντροφιάς τῶν συγγενῶν καὶ τὸ πατριαρχικὸ καὶ εὐτυχημένο τζιμποῦσι, πού ἀκολούθησε. Κρατοῦσαν τὰ ποτήρια γεμᾶτα ἀπὸ κατάμαυρο κρασί, φλυαροῦσε ἀμέριμνη ἡ χαρὰ, ἦταν ὄλων τὰ μάτια φωτερά καὶ κόκκινα νεανικὰ τὰ μάγουλα. "Ἐβλεπα, καὶ ζοῦσα μέσα σ' ἓνα θάμβος. Ἡ εὐτυχία τῆς Φανούλας. Ἡ ἐπιβλητικὴ ὠραία μορφή τοῦ θείου. Τ' ἀεράκι πού ἔρχεται ἀπὸ ἄγνωστα μέρη λεπτὸ καὶ δροσερὸ στὴ μεσημεριάτικη αὐτὴ ὥρα. Τὸ κρυστάλλινο γέλοιο τῶν γυναικῶν. Τὰ τεντωμένα μουστάκια τῶν ἀνδρῶν, πού τοὺς εἶχε ἀνάψει ἡ εὐθυμία καὶ τοὺς εἶχε κάνει ζωηροὺς σάν γάτους. Τὸ ἤχηρὸ καὶ φωνακλάδικο τσίγκρισμα τῶν ποτηριῶν

—Ἐβίβα!

—Καλῶς ὠριες!

—Εἰς ὑγείαν!

—Πάντα χαρὰ!

Μία στιγμή σιωπῆς. "Ἐνα νέο χάχανο. Τὸ ξεφάντωμα.

Τὶ ὠραιότερο ὑπῆρχε στὸν κόσμον τότε καὶ τί ποθεινότερο γιὰ τὴν κατοπινὴ ζωὴ μου, ἀπὸ αὐτὴ τὴ χαροῦμενη οἰκογεν-

ειακὴ φωλιά, πού τὴν ἐνώνει κάτω ἀπὸ τὸν ἥσκιο μιᾶς μεγάλης καρυδιάς ἡ ἀγάπη, ἡ ἀφροντισία, ἡ εἰλικρίνεια!

(Ἄργότερα γνῶρισα καὶ τὸ σκέπτομαι τώρα μὲ θλίψη. Ἄλιμονο! ὄλα αὐτὰ δὲν ἦταν ἀκριβῶς ἔτσι ὅπως τὰ ἔβλεπα, αὐτὴ ἡ ὄψη τῆς ζωῆς μόνο στὰ παιδικὰ μυαλὰ ὑπάρχει, ἡ πικρὴ πείρα τῆς ζωῆς κουρελλιάζει, διαλύει, σχίζει ἀλύπητα τὸν πέπλο, μὲ τὸν ὁποῖο ἡ ἀφέλεια τυλίγει ὄλα τὰ πράγματα! Κατάλαβα. Ὅλη μας ἡ ζωὴ δὲν εἶναι παρά ἓνα διαρκές αἶσθημα ὑποχωρήσεως καὶ συμμειωτοῦ μπροστὰ στὸν ἤχηρὸ καὶ ἐξαντλητικὸ σαρκασμὸ τῆς πραγματικότητας πρὸς τὴν πρωταρχικὴ ἀφέλεια, ἡ ὁποία ὑποχωρώντας βῆμα πρὸς βῆμα καταφεύγει καὶ κρύβεται μέσα στὰ ἄδυτα τῆς ὑπάρξεώς μας. Ὅλη μας ἡ ζωὴ δὲν εἶναι παρά μιὰ ἀγωνία τῆς ἀφέλειας μέσα στὸ πνίγος τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ὄλη μας ἡ ζωὴ δὲν εἶναι παρά ἓνας μυστικὸς πόλεμος ἀνάμεσα στὴν πρωταρχικὴ παιδικότητα καὶ τὸ στεγνὸ καὶ ἀποκαρδιωτικὸ γέλοιο τῶν πραγμάτων.

Παιδί, ἔβλεπα μὲ τὴ δική μου ψυχὴ ὄλα τὰ πάντα. Ὅλα ἦσαν ὅπως ὁ ἑαυτός μου ἀγνὰ καὶ ἀνυπόκριτα. Δὲν ἦμουν πειὰ ἐκεῖ πού ἦσαν οἱ ἄλλοι... Ἄπὸ τὴ χαρὰ τῆς ὥρας αὐτῆς καὶ τὴν ἀφροντισία εἶχα προχωρήσει καὶ τὰ εἶχα ἀνεβάσει μαζί μου ὄλα τὰ γύρω μου σὲ μιὰ γωνιά σκιερὴ καὶ δροσερὴ μιᾶς ἄλλης χώρας γεμάτης ἀπὸ ἀγγελικὸ θάμβος, πού ἦταν ἡ δική μου χώρα τοῦ παιδιοῦ τῶν δέκα χρόνων... Ἄργότερα, ὄλη μου ἡ ζωὴ κυλάει μέσα σὲ τοῦτο τὸ ὄνειρο: νά ξαναφέρω μπροστὰ μου τὴ μακαρισμένη αὐτὴ ὥρα τῶν δέκα χρόνων. Ἄλιμονο! ξαίρω πόσο αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο! Πῶς ἡ μοῖρα μου εἶναι ἡ ἀγωνία νά παλεύω γιὰ τὸ σκοπὸ μου μπροστὰ σὲ μάσκες, πού σαρκάζουν.

Πῶς πρωτοανακάλυψα τὴν ἀλήθεια τοῦ κόσμου εἶναι μιὰ μεγάλη καὶ ὀδυνηρὴ ἱστορία. Ἄλλὰ ἡ πικρὴ πείρα τῆς ζωῆς ἄς μείνη τὸ μυστικὸ μου, γιατί σήμερα θέλω νά διηγηθῶ τὸ παράπονό μου γιὰ τὴ μεγάλη καὶ ἀθεράπευτη συμφορὰ, πού μοῦ ἐπιφύλαξεν ἡ Μοῖρα...)

Θυμᾶμαι, ὅταν τὸ τζιμποῦσι τελείωσε, ἦταν σὰ νὰ εἶχα λησμονηθῆ ἄλλοῦ. Εἶχα μείνει σάν ἀφαιρέμενος. Ἐπειτα σηκώθηκα καὶ χωρὶς νὰ πῶ σὲ κανέναν τίποτε, τραύηξα ἀριστερὰ πρὸς τὸ μεγάλο καταπράσινο ἀμπέλι, πού ξανοίγονταν μπροστὰ μου. Ἐνοιωθα τὰ πόδια μου λιγάκι βαριά καὶ τὸ στήθος

μου κάπως στενό. Δέν ήμουν σέ θέση ν' αντικρύσω συνειδητά τή μεταβολή τής θέσεώς μου. Μόνο τή ζουσα σά μιάν ἄλλη κατάσταση. Δέν εἶχεν ἔρθει ἀπότομα· σιγά σιγά εἶχα βυθισθῆ καί ζουσα χωρίς νά ἐξετάσω πῶς, σέ μιάν ἄλλη ἀτμόσφαιρα, μιᾶς δυσθυμίας πού δέν ἔχει λόγο. Περπατοῦσα ἴσως πάλι μέ λυγρὰ τὰ πόδια, ἀλλά ὁ κάματος ἦταν μέσα μου. Ἐκοβα τὰ φύλλα ἀπό τὰ κλήματα, ξερρίζωνα ἄγρια χόρτα, δάγκωνα τὰ βλαστάρια, μαδοῦσα τὰ ἄνθη τῶν σταφυλιῶν, χτυποῦσα δυνατὰ τοὺς σβώλους τῆς γῆς μέ τίς μῦτες τῶν παπουτσιῶν. Ἐτσι περπατοῦσα ἄσκοπα τὸν ἑαυτό μου.... Καί καθὼς τὸ ἀμπέλι ξάνοιγε σ' ἓνα χαντάκι βαθύ, προχώρησα.

Ἐκεῖ, στὸ χεῖλος μιᾶς μικρῆς ἀβύσσου, ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ πυκνὸ βαθυπράσινο φύλλωμα τῶν δένδρων πού οἱ κορφές τους ἐφταναν ὡς τὰ πόδια μου, τὰ μάτια μου ἄστραψαν ἄξαφνα ἀπὸ τὸ ἀντίκρουσμα μιᾶς πηγῆς, πού σάν μαστὸς πλούσιος ἐέχυνεν ἄφθονο καί καθαρὸ νερὸ κ' ἔλουζε μαλακὰ πέτρες ὀλόλευκες. Μιά δυνατὴ δροσιὰ τραύηξε τὰ βήματά μου. Ἴσως αὐτὴ ἡ δροσιὰ ἦταν ἐκεῖνο, πού χωρίς νά ξαίρω γύρευα. Ἐκεῖ λοιπόν, μέσα στὴν ἔρημιὰ καί τὴ σιωπῆ, κάτω ἀπὸ τίς βαθεῖες ἀκίνητες σκιές, κοντὰ στὸ γάρφαρο νερὸ, μακρυὰ ἀπὸ τὸν κόσμον καί τοὺς ἀνθρώπους εἶχα σύρει τὴ δεκάχρονη ὑπαρξή μου. Τὴν εἶχα σύρει εἶναι ἡ κυριολεξία, ἀλλά καί ἡ μεγάλη μου ἄγνοια. Ἄγνωστοσὰ τί εἶχα κάνει, καί, πολὺ περισσότερο, γιατί τὸ εἶχα κάνει.... Κάθησα πάνω σέ μιὰ λευκὴ πέτρα, ἔπλωσα τὰ χέρια μέσ' ἀπὸ τὰ γόνατα καί ἀφέθηκα λησμονήθηκα.

Ἄξαφνα, μέσα στὴ βαθεῖα ἐκείνη γαλήνη, τὸ μυαλουδάκι μου τὸ αἰσθάνθηκα νά λειτουργῆ. Τὸ συνέλαβα νά στοχαζέται, ν' ἀναθυμᾶται, ξαφημένο στὰ περασμένα. Ἐτσι ὅμοια, σάν τὸ νερὸ τῆς πηγῆς, πού ἀναβροῦσε ἀπὸ ἀνεξερεύνητα σκοτεινὰ βάθη κα' ἔτρεχε πρὸς τὸ ἄγνωστο σιγοτραγουδώντας.

Ξανάφερα στὸ νοῦ μου τὰ παλιά. Ἦμουν ἄμονος. Ὅχι, ἤμαστε μαζί μέ τὴ Φανοῦλα, μιάν ἀνοιξιὰτικὴ βραδυὰ. Εἶχαμε ἀκούσει πολλὰ γιὰ τοὺς «Καλέδες», τὸ ἐρειπιωμένο φρούριο, πού βρίσκεται στὰ δυτικὰ τοῦ Ἀϊ-Νικόλα, πέρα ἐκεῖ ἀπ' ὅπου, καθὼς λέγανε, εἶναι ἀνοιχτὸς ὁ ὀρίζοντας καί τὸ φρούριο φυλάγει, αἰώνιος πανύψηλος φρουρός, τὴν κοιλάδα. Ἀπὸ κεῖ, κατὰ τὸ ξάγναντο, ἔλεγαν, πηγαίνει κανεὶς πρὸς τοῦ «Κρομμυδᾶ», τελευταία χαμηλὴ πτυχὴ τοῦ βουνοῦ, ἀπ' ὅπου φαίνονται πειὰ κα-

θαρὰ ὄλες οἱ πόλεις τοῦ κόσμου... Ἡ πατρίδα μας ἦταν χτισμένη μέσα σέ μιὰ πελώρια τρύπα. Ἀπὸ καιρὸ σχεδιάζαμε μέ τὴ Φανοῦλα νά βγοῦμε ἀπ' αὐτὴ τὴν τρύπα καί ν' ἀγναντέψουμε, ἐκεῖ ἀπὸ τὸ κατάμερο τῶν Καλέδων τὸν ἄλλο κόσμον... Ἐπειὸ τὸ βράδυ εἶχαμε ἀποφασίσει πειὰ. Ξεμακρύνουμε ἀπὸ τοὺς δικούς μας, πού χαρακτηροῦσαν στὸ μοναστήρι τοῦ Σπηλαίου,—ἐβδομήντα μοναστήρια κ' ἐκκλησιές εἶχεν ἡ πατρίδα μας. Ἦταν ἀστροφεγγιά. Σὰ ζαρκάδια μικρὰ τρέχαμε στὸ ζυγὸ χαμένοι καί ξαναφαινόμενοι ἀνάμεσα στὸ μοναστήρι καί τὸ φρούριο. Πλέαμε σέ κύματα φόβου καί λαχτάρας καί ἀγαλλίασης. Ἀλλὰ ἡ τόλμη, ἡ θέληση γιὰ νά δοῦμε ἦταν δυνατότερη ἀπ' ὄλα. Ὅταν φτάσαμε κάπου κοντὰ, στὴν παρυφῆ τῆς λόχμης πού στεφανώνει τὸ φρούριο, θέαμα νέο μᾶς ἀνάγκασε νά σταθοῦμε. Μπροστὰ μας ἦταν ἡ ἀπέραντη κοιλάδα, ὅπου κάτω ἀπὸ τὸ γλυκὸ φῶς τῶν ἀστρῶν, ἐκεῖ στὸ βάθος τοῦ θολοῦ ὀρίζοντα, κοιμόταν ὁ Στρυμόνας, δράκοντας μέ ἀστραφετέρες φολίδες, ἱερὸ ποτάμι, ὄφις οἰκουρὸς ὄλης τῆς περιοχῆς. Ἄπειροι γροῦλλοι τὸν νανοῦριζαν. Μιά κατάνυξη κ' ἓνα θρησκευτικὸ δέος μᾶς πλημμύρισε. Αἰσθανθήκαμε μικροὶ καί χαμένοι μέσα στὴ βουβὴ ἐκείνη μαγεία τοῦ ἀπεράντου. Αἰσθανθήκαμε κατακτημένοι, ριζωμένοι, φύση πού ἔχει μάτια καί θεᾶται τὸν ἑαυτὸ της ἀκίνητη.

Ἄξαφνα βούηξε ἓνας σκοτεινὸς ἀέρας καί μᾶς ἀπέσπασε ἀπὸ τὸ ἀγνάντεμα. Κ' εἶπαμε μέ τὴ Φανὴ σφίγγοντας τὸ χεῖρὸ ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου δυνατὰ

—Τί 'ναι αὐτό; Τί 'ναι αὐτό; ἄς φύγουμε. Κοίτα ὁ Ἀράπη! ἄκουσες τὴ γιαγιά νά λέη γιὰ τὸν Ἀράπη; ἐκεῖ κάτω κοίτα.... Τὸ ἄσπρο τῶν ματιῶν του λαμπυρίζει... Περπατεῖ ἀνάμεσα στίς σκιές τῶν δέντρων.

Ἄκουσαμε κρότους.

—Πέτρες εἶναι, πού πέφτουν!

—Ὅχι, περπατεῖ ἀνάμεσα στὰ χαλάσματα!

Καί ἦταν σὰ νά τὸν βλέπαμε, καί ὑποψιαζόμαστε βήματα πού πλησιάζουν, σκέλη πελώρια, πόδια πού θά πατοῦσαν καί θ' ἀντηχοῦσε ὁ τόπος καί θ' ἀντηχοῦσε ὁ οὐρανὸς τὸν κρότον τῶν πατήματος.

Τὸ βάλουμε στὰ πόδια πίσω πρὸς τὸ γυμνὸ δρόμον, ἀξιολύπητοι, γεμᾶτοι τρόμους, γιατί γύρω μας ἦταν ἀκόμα δέντρα καί ἦταν μσύρες σκιές καί τῶν μικρῶν καρδιῶν μας ὁ τάραχος....

Θυμόμουνα ακόμα. Λίγο πιό πέρα απ τ' 'Αι-Γιωργιού τ'άλωι ήταν ό μεγάλος πλάτανος. Δυό κούνιες κρεμαστές ήταν στημένες στα μεγάλα κλαδιά του τήν Κυριακή εκείνη. 'Ανθοδέσμες από κορίτσια ίριδιζαν μέσα στο πεσμένο φώς του δειλινοῦ. Δυό κοπέλλες λικνίζονταν στην κούνια και τραγουδοῦσαν ένα τραγοῦδι παράξενο, παραπονετικό και τὰ παλληκάρια άγνάντευαν. Μέ τὰ μάτια μεγάλα, στρογγυλά υγρά, πού άφηναν νά καθρεφτίζονται τὰ ζωντανά όράματα... Οι κόκκινες φοῦστες οί φραμπалаδωτές, οί άσπρες φοῦστες οί κεντητές, τὰ πόδια πού άπλώνονταν, τὰ κορμιά πού πλησίαζαν και άπομακρόνονταν, ίλιγγος και παλίρροια και ύποχθόνια ρίγη και θάμβος.

'Η Φανοῦλα, ή μικρή Φανοῦλα εἶπε :

—Θέλω κ' έγώ στην κούνια...

Κι άνέβηκε. Και καθώς άνέβηκε και άρχισε νά λικνίζεται, πιό λευκό ήταν τó φόρεμά της, γεμάτο φώς τὰ ξανθά μαλλιά της. "Όταν κατέβηκε τής εἶπα :

—Φανοῦλα, τὰ μαλλιά σου εἶναι χρυσά και άσημένο τó φόρεμά σου.

—Μπα ! έκανε εκείνη.

Κι αυτό ήταν όλο, πού εἶχε νά πη ή ψυχή μας.

Παλιότερα, μαζί με τή Φανοῦλα μάς άρεζε νά φτειάνουμε φούρνους, ν' άνακατεύουμε νερά και χώματα, λασπωμένοι, τρισάθλιοι και εύτυχεῖς. Νά καθαλλικεύουμε μιὰ βέργα ό καθένας και νά τρέχουμε στην αύλή, νά τρέχουμε χωρίς νά ξαίρουμε γιατί.

Μιά μέρα πάλι ή Φανοῦλα, εκεί πού στεκόμασταν έρρηξε τó βλέμμα μακρῶ, μισόκλεισε τὰ μάτια και εἶπε.

—'Εγώ θά γίνω βασίλισσα !

Εἶπα κ' έγώ.

—'Εγώ θά γίνω βασιλιάς !

'Αμέσως βρήκαμε κάτι κουρέλλια και στολισθήκαμε βασιλιάδες. Και γεννήκαμε όντα σοβαρά και καταγέλαστα. 'Εκείνη έσερνε μιὰ οῦρά από κουνουπιέρα κ' έγώ ένα μακρῶ σπαθί από ζύλινη πήχη.

—Μοιάζω τώρα βασίλισσα; Εἶπε ή Φανοῦλα σειόντας και λυγιώντας μπροστά στον καθρέφτη. Κι από τήν αύταύγεια μέσα στον καθρέφτη ή Φανοῦλα φαινότανε ξωτική. 'Εκεί μου πρωτοάρεσε καθώς τήν εἶδα μέσα στην ψεύτικη λάμψη παραμυθένια.

—Κοίτα, εἶμαι ό 'Ιωάννης ό Παλαιολόγος, εἶπα.

'Από πού μου κατέβηκε αυτό τó όνομα δέν ξαίρω. 'Αλλά τί σημαίνει; όπως ή Φανοῦλα μέσ' απ τον καθρέφτη—άργότερα κατάλαβα πως και κάθε γυναίκα, τó ίδιο—έτσι κ' έγώ βγήκα από τον έαυτό μου και εἶχα γίνει—όπως και κάθε άντρας, καθώς κατάλαβα άργότερα—ένα άλλο πρόσωπο μέσ' από τον τίτλο, πού μου κάλλησε ή φαντασία μιὰς στιγμής.

Και εἶπε ή Φανοῦλα.

—Βασιλιά μου.

Κ' εἶπα έγώ.

—Βασίλισσά μου.

Και, άντικρυστά, κάναμε μιὰ βαθειά υπόκληση σ' αυτό τó νέο, τó πιστευόμενο πρόσωπό μας, ενώ ό σάρκινος έαυτός μας στεκόταν ακόμα—τó σκέπτομαι σήμερα—ψυχρός και άδιάφορος. Δέν εἶχεν έρθει ή ώρα στα μικρά κορμιά μας ν' άγαπήσουμε αυτό, πού εἶμαστε....

"Ετσι συλλογιόμουνα τή Φανοῦλα εκεί κάτω στη μικρή καταπράσινη χαράδρα, λησμονημένος μέσα στις άναμνήσεις μου. "Ήταν μιὰ ώρα γεμάτη από όπτασίες των περασμένων, πού ή φαντασία μου τίς έφερνε τή μιὰ μετά τήν άλλη μπροστά μου, χωρίς καμμιάν αίσθητή αίτία... Και ήμουν περίλυπος. Σάν τυλιγμένος μέσα στις σκιές πού ήταν γύρω μου, σ' ένα μισόφωτο, σέ μιάν ακάθόριστη θλίψη.

'Εξακολούθησα νά κάθουμαι ξαφημένος, όμοια με τον άνθρωπο πού έχει τώρα μόλις ξυπνήσει, όταν άξαφνα μου ήρθε νά γελάσω με τον έαυτό μου. Και χαμογέλασα άληθινά και εἶπα, διτι αίτία απ' όλα αυτά ήταν εκείνος ό εύκάλυπτος, ό ήσκιος εκείνου τού εύκάλυπτου τού φουντωμένου στην πλαγιά, ήσκιος βαρύς, καθώς έχω άκούσει νά λένε, πού φέρνει άσχημα όνειρα σέ όσους άναπαύονται από κάτω του. "Ετσι παρηγορέθηκα, άναφτερώθηκα και ξεκίνησα νά ξεναγυρίσω κοντά στους δικούς μου, πού θά με περίμεναν χωρίς άλλο.

Σάν εἶδα, διτι δέν ήταν κανείς εκεί στην καρυδιά, τραύηξα για τó μοναστήρι, όπου λογάριαζα, διτι θά εἶχαν πάει για ν' άναπαυθοῦν.

Πέρασα τήν αύλή, έπειτα κάτι σκοτεινούς διαδρόμους κ' έφτασα στην πόρτα τής εκκλησιάς, πού άνοιγε από τὰ δεξιά.

'Εκεί σταμάτησα χωρίς νά θέλω, χωρίς νά ξαίρω γιατί. "Εκάνα δυό βήματα ακόμα. Κι άντίκρυσσα τó μισοφωτισμένο

κενό χώρο της εκκλησίας, όπου τα φώτα των κεριών έλαμπαν χρυσά μέσα σε μιὰ θαμπή σιωπή... Τα μάτια των αγίων τὰ εΐδα μεγάλα και μελαγχολικά. Ή πελώρια εικόνα του Άι-Νικόλα εϋλογοϋσε τήν κούφια σιωπή μ' ένα χέρι άσημένιο και άσάλευτο, που με κάρφωσε εκεί να τὸ κοιτάζω...

"Όταν άργά κάποτε ξεκόλλησα τὸ βλέμμα, τὸ περιέφερα σταματημένος, αΐχμάλωτος από τὰ στρογγυλά μάτια των άγιών, από τήν πηχτή σιωπή, από τήν άκίνησία όλων των μορφών, αλλά πρό πάντων ἴσως από κάποιο λευκό φῶς, που έρχόταν από άγνωστα μέρη.

Ήταν σά να εΐχα σκορπίσει τὸν έαυτό μου ανάμεσα στα παράξενα και σεβαστά εκείνα πράγματα, και ήταν σά να τὰ 'βλεπα για πρώτη φορά: εκείνους τούς μελαγχολικούς ζωγραφισμένους ανθρώπους με τὸ άνεξήγητο χρυσό φῶς γύρω από τήν κεφαλή τους, εκείνο τὸ σκελετώδη άγιο με τὰ μεγάλα φτερά, που κρατάει τὸ κεφάλι του στο χέρι, εκείνον τὸν καβαλλάρη, που σκοτώνει τὸ μεγάλο φίδι, και κατάψηλα, εκείνο τὸ ασώματο λευκό άγγελουδι...

Δέ σκεπτόμουν βέβαια, άν έζησαν και άν ύπηρεξαν όλα αυτά τὰ μαγικά όντα, διότι ύπηρεχαν για μένα μέσα μου, όσο έλαμπε τὸ θάμβος τους μέσα στην ψυχή μου. Τόσο εΐχα άπορροφηθῆ, τόσο εΐχα δοθῆ. Τί άκριβῶς εΐναι εκείνο, στο όποιο εΐχα δοθῆ; ἴσως ένα αΐσθημα δειλινοϋ όταν κοιτάζα γύρω μου, ἴσως ένα αΐσθημα δι κάπου ξημερώνει, όταν κοιτάζα πιὸ ψηλά, εκεί κατὰ τὸ φῶς του λευκοϋ άγγέλου.

(Για δεύτερη φορά μέσα σε μιάν ὠρα εΐχα έγκαταλειφθῆ έτσι χωρίς λόγο ή εΐχα μεταφερθῆ άλλοϋ.

'Αργότερα βρῆκα, δι η αίτία για να πλανηθῶ στα περασμένα, εκεί στο κατάφυτο χαντάκι, ήταν κάποιος λόγος του θείου μου. 'Ανάμεσα στα χάχανα και τ' άστεϊα ό θεϊος εΐχε πῆ, δι θα 'παιρνε τῆ Φανοϋλα στη Βλαχιά. Αὐτός ό λόγος που τῆ στιγμή εκείνη με άγγιξε μόνο και πέρασε σκορπισμένος μέσα στο γλέντι, ζωντάνεψε σε λίγο άσύνειδα μου κ' έφερε τήν ταραχή στα βήματά μου και ώδήγησε μπροστά μου τὰ περασμένα. Και τώρα, αίτία για να χάσω τὸν έαυτό μου εκεί μέσα στο θαμπό μισόφωτο τῆς εκκλησίας του Άι-Νικόλα ήταν... 'Αλλά θά σᾶς τὸ πῶ για να διῆτε πόσο ήμουν παιδί.)

Χωρίς να τὸ καταλάβω, ενώ έστρεφα τὰ βλέμματά μου έδῶ κ' εκεί ό μικρός λευκός άγγελος με κοιτάζε, πάνω από τήν παρυφή του τρούλλου. Εΐχε δυὸ μικρά χαριτωμένα φτερά κ' ένα χαμόγελο παιδικό κι άθῶο. "Όταν τὸν πρόσεξα για πρώτη φορά, μου φάνηκε σαν μιὰ γνώριμη μορφή και οίκεία, που με περίμενε. "Όμως δέ θα μπορούσα να πῶ, ποιὰ άκριβῶς ήταν ή μορφή, που ήταν τόσο έτοιμη να πετάξῆ και να 'ρθῆ κοντά μου.

"Έναν μήνα έπειτα, όταν ή Φανοϋλα εΐχε φύγει και ήταν μακριά στα ξένα μέρη, έτυχε να ξαναμπῶ στην εκκλησία αὐτή. 'Ο λευκός άγγελος εΐχε χάσει τὸ φῶς του κ' οί μορφές των άγιών εΐχαν μιὰ παράξενη κίτρινη μπογιὰ γύρω από τὸ κεφάλι τους...

Σήμερα θυμάμαι τὸν καιρὸ εκείνο, που έζησε κοντά μου και χάθηκε από κοντά μου ή Φανοϋλα, ή μικρῆ εξαδέλφη. Δέν εΐχε προκάνει ακόμα οϋτε να μ' άγαπήσῆ οϋτε να με μισήσῆ. Βαδίζει σήμερα στη ζωή εϋτυχισμένη. "Αν μ' έβλεπε δέ θα με γνώριζε. 'Εγῶ όμως τῆ γνωρίζω, έγῶ γνωρίζω να μῆ λησμονῶ. Εΐναι μέρες που, όπως σήμερα, τήν ξαναφέρνω στο νοϋ μου.

"Όπως δέ λησμονεί κανείς ποτέ τὰ παραμύθια τῆς γιαγιάς, που θα αΐωροϋνται και θα κυμαίνονται στη συνείδησή μας όταν μεγαλώσουμε, έτσι, σαν ένα άλλο παραμύθι, οί παιδικές μας άναμνήσεις μας ξανάρχονται κάποτε, πρό πάντων όταν ή ψυχή μας, λιπόθυμη από τήν άσφυξία τῆς ζωῆς, λαχταράει για λίγον, αλλά δροσερόν άέρα...

ΠΕΤΡΟΣ ΣΠΑΝΔΩΝΙΔΗΣ

ΥΦΑΝΤΟΥΡΓΕΙΟΝ "Η ΕΛΠΙΣ,, Α. Ε.

Στις πολιτείας τὴν ἄκρη, σὲ μιὰ φάμπρικα,
χλωμιάζουν τὰ κορίτσια τὰ κλεισμένα,
μπαίνουν δροσάτα σὰν τὰ πετροκέρασα
καὶ βγαίνουνε σὰ φύλλα μαραμένα.

Θλιβή, χαμπλοτάβανη *ναι ἢ φάμπρικα,
μὲ στρόφαλα, μ' ἀδράχτια ποὺ σιενάζουν,
σάμπως καῖμοι σι' ἀδράχτια νὰ τυλίγωνται,
σι' ἀρπάγια τῆς καρδιῆς νὰ αἱματοσιάζουν.

* Ολόρθο τὸ φουγάρο, κι' ἀνεμίζοντας
μὲ θρίαμβο τὸν καπνὸ του, σὰ λοφίο,
τὸ θόλο τ' οὐρανοῦ τρυπάει, χωρίζοντας
τὴ ζωγραφιὰ τοῦ ὀρίζοντα σὲ δύο.

Μὰ σὸν πυλῶνα, ἐπάνω ἀπ' τὸ ὑπέρθυρο,
ἢ Ἑλλίδα ἀναγελάει, γραμμένο φέμα.
Κάτω ἀπ' τὸ χίριο εἶν' ἓνα τοῦνελ κατασκότεινο
γιὰ νὰ περνᾷ, ὅταν βρέχη, τ' ἄγριο ρέμα.

Τότε, σὴν γκρίζα μέρα, ἀκοῦνε δεύτερη
μιὰ Κόλαση ἀπ' τὴ γῆς νὰ φοβερίζη.
Τὸ δρόμο συλλογισοῦνται καὶ τὰ σπίτια τοῖς
καὶ τὸ ποτάμι αὐτιάζονται ποὺ ἀφρίζει...

Κι' ὅλο γυροῦν οἱ ρόδες, κι' ὅλο στρέφουνε
τ' ἀδράχτια τῆς καρδιᾶς τους ποὺ αἱμοσιάζουν...
Ἀλλάζουν οἱ καιροί, Χειμῶνας, * Ἀνοιξη,
μὰ οἱ μέρες τους κ' οἱ ὥρες δὲν ἀλλάζουν.

Κ' ἐνῶ μασσάει σὲ δόντια, μὲ τὴν πίπα του,
τὴν ἔπουλη φοβέρα ὁ φαμπρικάντης,
ἔξω ἢ ζωὴ ἀναβρῶζει λάμπος κ' ἔρωτα
στοὺς κήπους μὲ τῶν ρόδων τὶς γιρλάντες!

Στὸ λαγαρὸν αἰθέρα πάνε κ' ἔρχονται
σαῖτες τοῦ Μαρτιοῦ τὰ χελιδόνια
νὰ ὑφάνουνε τὸ φόρεμα τῆς * Ἀνοιξης
ὅλο ἀπὸ φῶς, ὑφάδια καὶ σσημόνια.

Μὰ αὐτὲς τὸ βραδυνὸ προσμένουν σφύριγμα
τὸ γνώριμο, ἀπ' τὸ μπρῶντιζινο τὸ τέρας,
νὰ βγοῦνε ἀπ' τὸν πυλῶνα, νὰ γλιστρήσουνε
σκιῆς μὲς σὴν γαλήνη τῆς ἑσπέρας.

Στοῦ δρόμου τὸ μπουχό—ποὺ ἀπὸ τὸ δράμα τους
δὲ μένει ἀχνάρι, δάκρυ δὲ βαραίνει—
ποὺ εἶν' ὅλα ἀνυποψίαστα ὀλοτρόγυρα,
μιὰ μέρα ἀκόμη ἐκύλησε χαμένη...

Καὶ πάντα σὲ λαιμὸ πνίγουν τὸ κλάμα τους
σὴν Μοῖρα ὑποταγμένες, σὲ στοιχεῖα.
Τὸ μεσημέρι κάθονται σὸν πάγκο τους
καὶ τρῶνε τὸ ψωμὶ τῆς δυστυχίας,

ἐνῶ ἀπὸ τοῦ, φεγγίτες τοῦς σιενόμακρους,
μὲ τὰ θολὰ τους τζάμια ἀραχνιασμένα,

τὸ φῶς γλιτοῦράει θαμπό, καὶ σὰ φαντάσματα
τὰ πλάσματα σαλεύουνε σκυμμένα...

(Ἐπίκληση)

Στὰ βρόχια τῆς Ἀνάγκης ποῦ ἐτυλίχτηκαν,
βουβὰ κι' ἀπαρσπόμενα ὅπως εἶναι,
ποῦ ἡ συλλογὴ τὰ τρώει κ' ἡ μούχλα ἡ φάγουσα
τὰ πλάσματά σου, Κύριε, ἰδὲς καὶ κρῖνε.

Καὶ στείλε στὴν καρδιά τους τὴν ἀνθρώπινη
τὸ σταυρικό σου φῶς, τὴν καρτερία,
νὰ ὑφαίνουν τὰ νυφιάτικα φορέματα,
νὰ ὑφαίνουν καὶ τὰ σάβανα τὰ κρύα.

ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ

ΣΕΙΡΗΝΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΗ

Ἔρχεται βέβαια μὲ ἀνωμαλίαν ἢ ἀλλαγὴν
Ἀφήνουμε τὴν ἐξοχὴ τοῦ φθινοπώρου μὲ κατήφεια
Ἀπότομα, τὴν ξεραῖλα τοῦ μεγάλου Θέρου εἶχε διαδεχθῆ
μιὰν ἀνθροπ τοῦ φθινοπώρου φουντωμένη χρωματιστή,
τόσον ἀντίθετη τῆς ἐποχῆς ποῦ φυλλοροοῦν τὰ δένδρα.
Καὶ τὴν ἀφήνουμε, προτιμώντας τὴν περισυλλογὴν
Ἐραγε προτιμώντας; Ἡ αἴσθησις ὄχι, δὲν τὴν προτιμᾷ.
Ἀλλὰ ἡ ἀνάγκη τῆς ψυχῆς. Τέτια εἶναι ἡ Ὄρα.
Τώρα πιά μίκραναν οἱ μέρες. Βραχὺς ὁ ἥλιος καὶ ἡ διαδρομὴ του
Νύχτες κλειστὲς τοῦ στοχασμοῦ στολίζονται, ἀντὶ μὲ ὄνειρα
μὲ εἰκόνας τῆς βλαστήσεως, τῶν λουλουδιῶν καὶ τῶν χρωμάτων.
Εἶναι πραγματικότητα ἢ ἀλλαγὴ τῆς Ὄρας,
ὅσο καὶ ἂν γόπσοες Σειρῆνες οἱ ἐφήμερες ζητοῦν βλαστήσεις
νὰ κρύψουν τὴν ἐντύπωσιν μὲ ἀπατηλότητα. Ἄς τοὺς κωφεύ-
(σοῦμε)
ν' ἀντιπαρέλθουμε· σὶδὸ χρέος τῆς νέας Ὄρας νὰ προσαχθοῦμε.

Τ. Κ. ΠΑΠΑΤΣΩΝΗΣ

RAINER MARIA RILKE

ΜΙΑ ΣΚΗΝΗ ΑΠΟ ΤΟ ΓΚΕΤΤΟ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ

Ὁ κύριος Μπάουμ, ἰδιοκτῆτης οἰκίας, προϊστάμενος τοῦ το-
μέως, ἐπίτιμος πρόεδρος τῆς ἐθελοντικῆς πυροσβεστικῆς ὑπηρε-
σίας καὶ πολλὰ ἄλλα διάφορα, ὡστόσο, γιὰ νὰ συντομεύσω·
Ὁ κύριος Μπάουμ πρέπει νὰ κρυφάκουσε μιὰν ἀπὸ τίς συνομι-
λίες μου μὲ τὸν Ἑβαλντ. Δὲν εἶναι θαῦμα· δικό του εἶναι τὸ
σπίτι, ποῦ στὸ ἰσόγειο κατοικεῖ ὁ φίλος μου. Ὁ κύριος Μπά-
ουμ κ' ἐγώ, γνωριζόμαστε ἐξ ὄψεως ἀπὸ καιρόν. Τίς προάλλες
ὅμως στέκεται ὁ τομεάρχης, βγάζει λίγο τὸ καπέλλο του, ἔτσι
ποῦ θὰ μπορούσε ἓνα μικρὸ πουλὶ νὰ ξεφύγει, ἂν βρισκότανε
πιασμένο ἀπὸ κάτω. Χαμογελάει εὐγενικά κ' ἐγκαινιάζει τὴ
γνωριμία μας: «Ταξιδεύετε κάποτε;» «Ἦ ναι—,» ἀποκρίνομαι
ἐγώ, κάπως ἀφηρημένος, «δυνατόν.» Ἐξακολουθεῖ λοιπὸν ἐμπι-
στευτικά: «Νομίζω, εἴμαστε οἱ μόνοι ἐδῶ, ποῦ πήγαμε στὴν
Ἰταλία.» «Ἔτσι—,» προσπαθῶ νὰ φανῶ κάπως προσεκτικώτε-
ρος—, «ναί, ὥστε εἶναι βέβαια δίχως ἄλλο ἀνάγκη, νὰ μιλή-
σοῦμε.»

Ὁ κύριος Μπάουμ γέλασε. «Ναί, ἡ Ἰταλία—εἶναι ἀκόμα
κάτι. Πάντοτε διηγούμαι στὰ παιδιά μου—πάρτε λόγου χάρι
τὴ Βενετία!» Στάθηκα: «Τὴ θυμάστε ἀκόμα τὴ Βενετία;» «Μά,
σὰς παρακαλῶ,» στέναξε αὐτός, γιατί ἦτανε κάπως παχύς,
ὥστε νὰ μπορεῖ ν' ἀγανακτεῖ δίχως κόπο,—«πῶς θὰ μπορούσα
νὰ μὴν,—ὅποιος τὸ εἶδε αὐτὸ μιὰ φορὰ—αὐτὴ τὴν Πιασέττα—
δὲν εἶν' ἔτσι;» «Ναί,» ἀποκρίθηκα, «ἐγὼ θυμᾶμαι μ' ἐξαιρετι-
κὴν εὐχαρίστησι τὸ πέρασμα μέσα ἀπ' τὸ Κανάλι, αὐτὸ τὸ ἦσυ-
χο, ἀθόρυβο γλύστρημα στὸν γύρο τῶν περασμένων.» «Τὸ Πα-
λάτσο Φρανκέττι,» τοῦ ἤρθε στὸ νοῦ. «Ἡ Κὰ Ντόρο—, ἀνταπέ-

δωσα ἐγώ. «Ἡ Ἰχθυαγορά—» «Τὸ Παλάτσο Βεντραμίν—» «Ὁ-
που ὁ Ριχάρδος Βάγνερ»—πρόσθεσε γρήγορα σὰν μορφωμένος
γερμανός. Ἐγὼ ἔγνεψα : «Τὸ Πόντε, ξέρετε ;» Χαμογέλασε
προσανατολισμένος : «Ἐννοεῖται, καὶ τὸ Μουσεῖο, καὶ τὴν Ἄκα-
δημία νὰ μὴν ξεχάσουμε, ὅπου ἕνας Τισιανός...»

Ἔτσι ὑπεβλήθη ὁ κύριος Μπάουμ σ' ἕνα εἶδος ἐξετάσεως,
ποῦ ἦταν κάπως κουραστική. Ἀποφάσισα νὰ τὸν ἀποζημιώσω
μὲ μιὰν ἱστορία. Κι ἄρχισα χωρὶς διατυπώσεις :

«Ὅταν περνάει κανεὶς κάτω ἀπὸ τὸ Πόντε ντὶ Ριάλτο,
μπροστὰ ἀπὸ τὸ Φοντάκο ντέ' Τουρκι κι ἀπὸ τὴν Ἰχθυαγορά καὶ
λέει τοῦ γονδολιέρη ; «Δεξιὰ !», αὐτὸς κυττάζει μὲ κάποια
ἀπορία καὶ μάλιστα ρωτᾷ «Dove ?» Ὡστόσο ἐπιμένει κανεὶς
νὰ τραβήξει δεξιὰ, καὶ κατεβαίνει σ' ἕνα ἀπὸ τὰ μικρὰ βρώμι-
κε κανάλια, παζαρεύει μαζὺ του, βρίζει καὶ βγαίνει μέσα ἀπὸ
στενὰ δρομάκια κι ἀπὸ μαῦρες, καπνισμένες γαλαρίες σὲ μιὰν
ἄδεια, ἐλεύθερη πλατεία. Ὅλα αὐτὰ ἀπλῶς, γιατί ἐκεῖ παίζε-
ται ἡ ἱστορία μου.» Ὁ κύριος Μπάουμ μ' ἀγγίζει ἐλαφρὰ στὸ
μπράτσο : «Συγγνώμην, ποιά ἱστορία ;» Τὰ μικρὰ του μάτια κι-
νήθηκαν κάπως φοβισμένα πέρα δῶθε.

Τὸν καθησύχασα : «Μιὰ ὁποιαδήποτε, σεβαστὴ κύριε, κι
ὄχι καμμιά κάπως ἀξιόλογη. Οὔτε καὶ μπορῶ νὰ σᾶς πῶ, πό-
τε συνέβη. Ἴσως ἐπὶ δόγῃ Ἀλβίζε Μοντσενίγο IV, ὥστόσο
μπορεῖ καὶ νὰ ἔγινε κάπως πρωτύτερα ἢ ἀργότερα. Οἱ εἰκόνες
τοῦ Καρπάτσιο, ἂν ἔτυχε νὰ ἰδεῖτε τέτοιες, μοιάζουν σὰν νᾶ-
ναι ζωγραφισμένες πάνω σὲ πορφυρὸ βελουδο, ἀπὸ παντοῦ
ἀναδίνεται κάτι τὸ θερμὸ, τρόπον τινὰ δασῶδες, καὶ γύρω ἀπὸ
τὰ χαμηλωμένα φῶτα συνωστίζονται σκιές ποῦ κρυφακοῦνε.
Ὁ Τζιορτζιόνε ζωγράφιζε πάνω σὲ θαμπό, παληὸ χρυσάφι, ὁ
Τισιανὸς πάνω σὲ μαῦρο ἀτλάζι, ὅμως τὴν ἐποχὴ, γιὰ τὴν
ὁποία κάνω λόγο, ἀγαπούσανε φωτεινὲς εἰκόνες, βαλμένες σὲ
ἕνα φόντο ἀπὸ ἄπυρ μετᾶξι, καὶ τ' ὄνομα, πῶς χανε πιγνίδι
τους, ποῦ πετούσανε ὁμορφα χεῖλη στὸν ἥλιο, καὶ τὸ ἀρπάζα-
νε χαριτωμένα αὐτιά, καθὼς ἔπεφτε τρέμοντας, τ' ὄνομα αὐ-
τὸ εἶναι Τζιάν Μπαττίστα Τιέπολο.

Ὅμως ὄλα αὐτὰ δὲν ὑπάρχουν στὴν ἱστορία μου. Ἐνδια-
φέρουν μόνο τὴν πραγματικὴ Βενετία, τὴν πόλι μὲ τὰ παλά-
τια, τὶς περιπέτειες, τὶς προσωπίδες καὶ τὶς χλωμές νύχτες τῶν
λιμνοθαλασσῶν, ποῦ ἔχουν ὅσο καμμιά ἄλλη νύχτα τὸν τόνο

μουσικῶν τραγουδιῶν. — Στὸ κομμάτι τῆς Βενετίας, γιὰ τὸ
ὁποῖο διηγούμαι, ὑπάρχουν μονάχα φτωχοί, καθημερινοὶ θόρυ-
βοι, οἱ μέρες περνᾶνε μονότονες, σὰν νὰ ἦσανε μία μόνη, καὶ
τὰ τραγούδια, ποῦ ἀκούει κανεὶς ἐκεῖ, εἶναι ἕνας ἀυξάνόμε-
νος θρήνος, ποῦ δὲν ἀνεβαίνει ψηλά, παρὰ ἀπλώνεται πάνω
στοὺς δρομάκους σὰν ἕνα κῶμα καπνοῦ. Μόλις σκοτεινιάσει,
τριγυρνᾷ ἐκεῖ φοβισμένα ὄχλος πολὺς, ἀμέτρητα παιδιὰ
ἔχουν πατρίδα τους τὶς πλατεῖες καὶ τὶς στενὲς κρύες ὁξώπορ-
τες, καὶ παίζουν μὲ σπασμένα κομμάτια καὶ ἀπορρίμματα χρω-
ματιστοῦ γυαλιοῦ, τοῦ ἴδιου, ὅθε οἱ τεχνίτες συναρμολόγησαν
τὰ αὐστηρὰ μωσαϊκὰ τοῦ Σάν Μάρκο. Ἐνας εὐπατρίδης ἔρ-
χεται σπάνια στὸ γκέττο. Τὸ πολὺ πολὺ τὴν ὥρα ποῦρχονται
οἱ ἔβραιοποῦλες στὴ βρύση, μπορεῖ κανεὶς κάποτε νὰ διακρί-
νει μιὰ μορφὴ μαύρη, μὲ μανδύα καὶ μάσκα. Ὁρισμένοι γνω-
ρίζουν ἐκ πείρας, πῶς ἡ μορφὴ κρατᾷ μέσα στὶς πτυχὲς
κρυμμένο ἕνα σιλιέτο. Κάποιος λέει, πῶς εἶδε μιὰ φορὰ
στὸ σεληνόφως τὸ πρόσωπο τοῦ νέου, κι ἀπὸ τότε ἰσχυ-
ρίζονται, πῶς αὐτὸς ὁ μαῦρος λιγερός μουσαφίρης εἶναι ὁ
Μαρκαντόνιο Πριούλι, γιὸς τοῦ Προβεντιτόρε Νικολὸ Πριού-
λι καὶ τῆς ὠραίας Καταρίνας Μινέλλι.

Ξέρουνε, περιμένει κάτω ἀπὸ τὴν ὁξώπορτα τοῦ σπιτιοῦ τοῦ
Ἰσαὰκ Ρόσσο, ὅστερα διασχίζει, ὅταν ἐρημώσει, τὴν πλατεία,
καὶ μπαίνει στοῦ γέρο Μελχισεδέχ, τοῦ πλούσιου χρυσοχοῦ,
ποῦ ἔχει πολλοὺς γιουὺς κ' ἑφτά θυγατέρες, κι ἀπὸ τοὺς γιουὺς
καὶ τὶς κόρες πολλὰ ἐγγόνια. Ἡ μικρότερη ἐγγονή, ἡ Ἐσθήρ,
τὸν περιμένει, γερμένη πάνω στὸ γέρο παπού, μέσα σὲ μιὰ
χαμηλὴ, σκοτεινὴ κάμαρη, ὅπου πολλὰ λάμπουν καὶ φλέγονται,
κι ὅπου μετᾶξι καὶ βελουδο σκεπάζουν τὰ βάζα ἀπαλά, σὰν
γιὰ νὰπραῦουν τὶς γεμάτες τους, χρυσὲς φλόγες. Ἐδῶ κάθε-
ται ὁ Μαρκαντόνιο, πάνω σ' ἕνα ἀσημοκεντημένο μαξιλάρι, στὰ
πόδια τοῦ γέρου Ἐβραίου, καὶ διηγεῖται γιὰ τὴ Βενετία, σὰν
γιὰ κάπιο παραμῦθι, ποῦ πουθενὰ δὲν ἐστάθηκε ποτὲ παρό-
μοιο. Διηγεῖται γιὰ τὰ θεάματα, γιὰ τὶς μάχες τοῦ βενετικῆ
στρατοῦ, γιὰ ξένους μουσαφίρηδες, γιὰ εἰκόνες καὶ κολῶνες,
γιὰ τὴ «Sensa» κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναλήψεως, γιὰ τὸ καρ-
ναβάλι, καὶ γιὰ τὴν ὁμορφιὰ τῆς μητέρας του Καταρίνας Μι-
νέλλι. Ὅλα αὐτὰ ἔχουν γι' αὐτὸν τὸ ἴδιο νόημα, διάφορες ἐκ-

φράσεις ισχύος, αγάπης και ζωής. Στους δυο άκροατάς όλα είναι ξένα, γιατί οι έβραίοι είναι αποκλεισμένοι αυστηρά από κάθε επικοινωνία, κι αυτός ακόμα ο γέρος Μελχισεδέχ δεν πατάει ποτέ την περιοχή του Μεγάλου Συμβουλίου, αν και σαν χρυσοχόος κ' έπειδή απολάμβανε γενικήν εκτίμησι, θα μπορούσε να τολμήσει. Στη μακρυνά του ζωή έπαιρνε ο γέρος για τους όμοθρήσκους του, που τον αισθάνονταν όλοι σαν πατέρα, κάποια χάρι απ το Συμβούλιο, όμως όλο και ξαναδοκίμαζε πάντα τον αντίκτυπο. "Όποτε έπεφτε μιá συμφορά πάνω στην πόλι, έκδικούνταν στους έβραίους. Οι ίδιοι οι Βενετσάνοι ήσαν πολύ συγγενικού πνεύματος, για να χρησιμοποιήσουν τους έβραίους, όπως άλλοι λαοί, για το εμπόριο, τους τυραννούσαν με φόρους, τους έλήστευαν τα κτήματα, και περιώριζαν όλο και περισσότερο την περιοχή του γκέττο, τόσο που οι οικογένειες, που μέσα σ' όλη τους τή δυστυχία πλήθαιναν φοβερά, ήσαν υποχρεωμένες να χτίζουν τα σπίτια τους προς τα επάνω, το ένα πάνω στη στέγη του άλλου. Και ή πόλις των, που απέιχε απ τή θάλασσα, αύξαινε σιγά σιγά μέσα στον ούρανό, όπως σέ μιάν άλλη θάλασσα, και γύρω απ τήν πλατεία με τή βρύση, ύψωνονταν απ όλες τις μεριές οι απότομες οικοδομές σαν τους τοίχους κάποιου γιγάντιου πύργου.

Ό πλούσιος Μελχισεδέχ, με τις ιδιοτροπίες των γηρατειών, είχε κάνει στους συμπολίτες του, τους γιους και τους έγγονους του μιá παράξενη πρότασι. Πάντα θα κατοικούσε στο κάθε φορά ψηλότερο απ αυτά τα μικροσκοπικά σπίτια, που ήσαν στιβαγμένα το ένα πάνω στ' άλλο σέ άμέτρητα πατώματα. Πρόθυμα ίκανοποιούσαν τήν παράξενη αυτήν έπιθυμία του, γιατί άλλωστε δεν είχανε πιά κ' εμπιστοσύνη στην άντοχή των κάτω τοίχων, και τοποθετούσανε επάνω τόσο ελαφρές πέτρες, που ο άέρας δεν φαινότανε καν να αισθάνεται τους τοίχους. "Έτσι ο γέρος μετοικούσε δυο τρεις φορές το χρόνο, κ' ή Έσθέρ, που δεν ήθελε να τον αφήσει, πάντα μαζί του. Στο τέλος βρεθήκανε τόσο ψηλά, που, καθώς έβγαιναν απ τή στενή τους κάμαρη έξω στην επίπεδη στέγη, στο ύψος των μετώπων των αρχιζε πια μιá άλλη χώρα, για τής οποίας τις συνήθειες ο γέρος μιλούσε με λόγια σκοτεινά, μισοψαλμωδώντας. "Ήταν πια τώρα πολύς δρόμος για ν' ανέβει κανείς κοντά τους: ανάμεσα από πολύν ξένον κόσμο, πάνω από απότομα, γλυστερά σκα-

λοπάτια, μπρός απ γυναίκες που βρίζουνε, και πέρα απ τις επιδρομές πεινασμένων παιδιών τραβούσε ο δρόμος, και τα πολλά του εμπόδια περιώριζαν κάθε επικοινωνία. Κι αυτός ο Μαρκαντόνιο δεν έρχότανε πιά έπίσκεψι, κ' ή Έσθέρ μόλις αισθανόταν τήν απουσία του. Τον είχε κυττάξει στα μάτια τόσο βαθυά και τόσο πολύ, τον καιρό, που έμενε μόνη μαζί του, που τής φαινόταν, πως έκρημνίστηκε τότε και πέθανε βαθυά μέσα στα σκοτεινά της μάτια, και τώρα αρχιζε μέσα της τήν καινούργια του, αλώνια ζωή, στην όποιαν είχε πιστέψει σαν Χριστιανός. Μ' αυτό το καινούριον αίσθημα στο νέο της σώμα στεκότανε μέρες πάνω στη στέγη αναζητώντας τή θάλασσα. "Όμως, όσο κι αν ήτανε ψηλή ή κατοικία, στην αρχή διέκρινε κανείς μόνο το άετωμα του Παλάτσο Φοσκάρι, έναν όποιοδήποτε πύργο, τον θόλο μιás εκκλησίας, έναν μακρυνότερο θόλο, που σαν να εκρύωνε μέσα στο φως, κ' ύστερα ένα πλέγμα από κατάρτια, δοκούς, κοντάρια μπρός στην άκρη του ύγρου, τρεμουλιαστού ούρανο.

Περί το τέλος αυτού του καλοκαιριού μετώκισε ο γέρος παρ' όλες τις αντιλογίες, αν και τον έδυσκόλευε πια το άνέβασμα. Γιατί είχανε κτίσει, ψηλά πάνω απ' όλες, μιá καινούρια καλύβα. Καθώς περνούσε ύστερα από τόσον καιρό ξανά τήν πλατεία, στηριγμένος απ τήν Έσθέρ, τον περικύκλωσαν πολλοί και σκύβανε πάνω απ τα χέρια του, που ψηλάφιζαν, και του ζητούσαν τή συμβουλή του σέ πολλά πράγματα: γιατί γι' αυτούς ήτανε όπως ένας νεκρός, που σηκώνεται απ τον τάφο του, έπειδή κάποια ώρα είχε έπιτελεσθεί. "Έτσι και φαινόταν. Οι άντρες του διηγούνταν, πως έγινε επανάστασι στη Βενετία, πως κινδυνεύανε οι εύγενείς, πως σύντομα θα πέφτανε τα σύνορα του γκέττο, και πως θα χαρούνε όλοι τήν ίδια έλευθερία. Ό γέρος δεν απαντούσε τίποτα και μόνο έγνευε, σαν να του ήσαν όλα αυτά από καιρό γνωστά κι ακόμα περσότερα. Μπήκε στο σπίτι του Ίσαάκ Ρόσσο, στην κορυφή του όποιου βρισκότανε ή νέα του κατοικία, κι ανέβαινε επάνω μιόη μέρα. Έπάνω απόχτησε ή Έσθέρ ένα ξανθό, τρυφερό παιδί. Κι αφού ανέλαβε, το έφερε στην άγκαλιά της έξω στη στέγη, κι άπλωσε για πρώτη φορά δλόκληρο το χρυσόν ούρανό στ' ανοιχτά του μάτια. "Ήταν ένα φθινοπωριάτικο πρωϊνό άπερίγραπτης διαύγειας. Τ' αντικείμενα σκοτεινίασαν,

σχεδόν δίχως λάμψη, μόνο κάτι πετούμενα φώτα σταμάτησαν άπάνω τους, όπως έπάνω σέ μεγάλα λουλούδια, ακινήτησαν μιá στιγμή, κ' αιώρήθηκαν ύστερα πάνω άπ τις χρυσόγραμμας σιλουέττες στόν ούρανό. Καί κεί που έξαφανίστηκαν, έβλεπε κανείς άπ αύτήν τήν ύψηλότατη θέσι, εκείνο που κανένας δέν είδε ποτέ άπ τό γκέττο—, Ένα ήρεμο, άσημένιο φώς : τή θάλασσα. Καί τώρα μόνο, που συνείθισαν τά μάτια τής Έσθήρ στη μεγαλοπρέπεια, διέκρινε στην άκρη τής στέγης, μπροστά όλότελα, τόν Μελχισεδέχ. Σηκώθηκε μέ τά χέρια άνοιχτά, κ' έβίαζε τά αδύνατα μάτια του νά κυττάξουν μέσα στή μέρα, που σιγά ξεδιπλώνονταν. Τά χέρια του μείναν ύψωμένα, τό μέτωπό του έφερνε μιάν άχτιδωτή σκέψη· ήταν, σάν νά έθυσίαζε. Κ' ύστερα άρχισε κατ' επανάληψη νά γέρνει μπροστά τό κορμί του, κ' έπίεζε τό γέρικο κεφαλι πάνω στις άχαμνές, μυτερές πέτρες. Κι ό κόσμος στεκότανε κάτω συναθροισμένος στην πλατεία και κύτταζε έπάνω. Κάποιες χειρονομίες και λόγια ύψώνονταν άπ τό πλήθος, ώστόσο δέν έφθαναν έως τόν γέρο, που προσευχότανε μόνος. Κι ό λαός έβλεπε τόν γεροντώτερο και τόν νεώτερο σάν μέσα στα σύννεφα. "Όμως ό γέρος εξακολουθούσεν ώρα πολλή νά ύψώνεται περήφανα και νά γέρνει ξανά ταπεινά. Καί τό πλήθος αύξάνονταν κάτω και δέν τόν άφηνε άπ τά μάτια του: Είχε ιδεί τή θάλασσα ή τόν Θεό, τόν Αίώνιο, στην δόξα του;»

Ό κύριος Μπάουμ προσπάθησε γρήγορα γρήγορα κάτι νά παρατηρήσει. Δέν τό κατώρθωσε άμέσως. «Τή θάλασσα πιθανόν»,—είπε ύστερα ξηρά, «είναι άλλωστε μιá έντύπωσις»— και μέ τόν τρόπο αύτόν έφάνηκε έξαιρετικά διαφωτισμένος και συνετός.

Άποχαιρέτησα βιαστικός, ώστόσο δέν έβάσταξα, νά μñ του φωνάξω: «Μñ λησμονείστε, νά διηγηθείτε τό περιστατικό στα παιδιά σας.» Συλλογίστηκε: «Στά παιδιά; Ξέρετε, αύτός ό νέος εύπατρίδης, αύτός ό Άντόνιο, ή πώς λέγεται, δέν είναι καθόλου καλός χαρακτήρας, κ' ύστερα: τό παιδί, αύτό τό παιδί! Για παιδιά—δέν θά—» «"Ω,» τόν καθησύχασα, «ξεχάσατε, σεβαστέ κύριε, πώς τά παιδιά έρχονται έκ Θεού! Πώς θά ήταν δυνατόν ν' άμφιβάλλουν τά παιδιά, πώς ή Έσθήρ άπόκτησε ένα, άφοϋ κατοικεί τόσο κοντά στόν ούρανό!»

Και τήν Ιστορία αύτή τήν άκούσανε τά παιδιά, κι όταν

κανείς τά ρωτήσει, τί νομίζουν πώς θά είδε τάχα ό γέρο Έβρατος Μελχισεδέχ μέσα στην έκστασί του, λένε χωρίς νά συλλογιστούνε: «"Ω, και τή θάλασσα».

Άπό τις «Ιστορίες του καλού Θεού».

Μεταφραστής: ΔΗΜ. ΣΤ. ΔΗΜΟΥ

Ο ΤΥΦΛΟΣ ΠΟΥ ΑΝΕΒΛΕΨΕ

Όρθάνοιζαν

τά παραθύρια τής ψυχής!..

*(Πασπάτευα μες σιό βυθό ένός τάφου,
γεμάτου άπ τήν ήχώ του άπάνου Κόσμου...)*

*Πορφυρά ποτάμια, γλόγινα ζίψη,
πλέγμα χρωμάτων ζώνει
τήν αιώνια Νύχτα...*

Και σέ πίνω φώς...

*(ένιωθα τή θέρημ σου ώς τό αίμα,
κ' έσφιγγα τις φοϋχτες μου νά σέ κρατήσω..),
καταρράχην, που ποντίζει
των ματιών μου τό μαυράδι!
Θάναί άπό λάμψη τό "Απειρο
και μιá ψυχή, ή ψυχή μου,
που πλέει μες στή λαμπρότη*

*Μά μεσ' άπό τή δίνη αστραφύτων
άμέτρητες ψυχές, μορφές Θείες,
άπό τήν πέτρα που πατά
ώς με τοϋ θολωτοϋ γαλάζιου τὰ ύψη!..*

*Καὶ κλαῖν τὰ μάτια μου
χαρᾶς βουβὸ ἀναφυλλιτό,
καθὼς ὀλοῦνθε δράματα
περίλαμπρα τὰ πλημμυροῦν,
καθὼς ξανοίγουν θαμπωμένα
τὴν ὄψη τὴν ἀσύγκριτη τῆς Γῆς!..*

*Χαρὰ σας, μάτια μου, ποῦ βλέπετε
τοῦ νυρμηγκιοῦ τὴ θυμαστὴ μορφή
τὰ δέντρα ποῦ τὰ μπράτσα τους ὑψώνουν,
τῶν ζώων τὴν πολυποικίλη ὁμορφιὰ
καὶ τὸν ἀνήσυχο Θεὸ τῆς Γῆς αὐτῆς
ποῦ λάμπει μὲς στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων!..*

*(Τὶ θαῦμα!.. νὰ παίξεις τὰ βλέφαρα,
κ' ἐνθὺς, σὰ μιὰν ἀύλαία ν' ἀνοίγῃ μουσικῆ,
νὰ βλέπῃς, νέα κάθε φορὰ, πρῶτοπλαστὴ τὴν πλάση!..)*

*Ὁρθάνοιζαν
τὰ παραθύρια τῆς ψυχῆς μου!..*

Γ. ΘΕΜΕΛΗΣ

Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΕΩΣ ¹⁾

Θὰ ἐρωτοῦσε τώρα κανεὶς : «ποῦ εἶναι τὸ τραγικὸ στοιχεῖο σὲ ὅλη αὐτὴ τὴ θεωρία περὶ γνώσεως»; Εἶδαμε στὴν ἀρχὴ τὴν τραγωδίαν τῆς ψυχῆς τοῦ Τειρεσία. Ὁ πολὺς κόσμος, σχεδὸν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, τὴ γνώση τὴ νοιώθουν ὡς πρόγνωσι. Ὡς τέτοια τὴν ποθοῦν. Ἡ τέτοια γνώση τοὺς κάνει κυρίους τῶν πραγμάτων καὶ τῶν πράξεων των.

— Ἀπὸ ὄρα φαίνεται πολὺ καθαρὰ ὁ πρακτικὸς καὶ ἀνθρωποκεντρικὸς χαρακτήρας τῆς.

Ἡ γνώση ἀυξάνει τὴ δύναμη καὶ ἐμπιστοσύνη ποῦ ἔχει ὁ ἄνθρωπος στὸν ἑαυτὸ του. Εἶναι ὅμως πάντα ἔτσι; Νὰ ἕνας ἄρρωστος, γιατρός ἄρρωστος, ποῦ παρακολουθεῖ τὴν ἀσθενειὰ του, ὑπολογίζει καὶ προβλέπει μαθηματικὰ τὴν ἐξέλιξή τῆς. Κάθε μέρα, τὸ βλέπει ἀδίστακτα, τὸν πλησιάζει πρὸς τὸ μοιραῖο τέρμα. Ὅλοι μας ξέρομε πὼς θὰ πεθάνομε, μὰ δὲν ξαίρομε πότε καὶ πὼς. Γιαὐτὸ μπορούμε καὶ ζοῦμε σὰν νὰ μὴν πρόκειται ν' ἀποθάνομε. Ὁ ἄρρωστος ὁ γιατρός, ὅπως ὁ κατάδικος στὴ φυλακὴ, ξέρουν τὸ πὼς καὶ τὸ πότε. Αἰσθάνονται ὅτι δὲ μπορούν οὔτε τὸ πρῶτο νὰ ἀλλοιώσουν, οὔτε τὸ δεύτερο νὰ ἀναβάλλουν. Μάταιη κάθε προσπάθεια. Ἔτσι καὶ ζῶντες ἀκόμη εἶναι νεκροί. Καὶ ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ πρῶτα βήματα τοῦ πολιτισμοῦ του πόθησε τὴν παγγνώσιαν. Ὁ μάγος καὶ ὁ ἀστρολόγος, νὰ τὰ παλαιότερα ἰδανικὰ πρότυπα σοφίας. Ποῦ θὰ ἔφερνε ὅμως μιὰ τέτοια σοφία; Πρόχειρο τὸ παράδειγμα. Δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ περάσωμε ἀπὸ τὸν Τειρεσία στὸν Οἰδίποδα. Ἀπὸ μιὰ ἄποψη ὁ Οἰδίποδας εἶναι ὁ ἄσοφος, ποῦ θέλει νὰ γίνῃ σοφός. Θέλει νὰ μάθῃ ποιὸς εἶναι. Τοῦ εἶναι ἀπαραίτητο, χωρὶς τὴ γνώση αὐτὴ αἰσθάνεται πὼς δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει. Ἡ γνώση αὐτὴ τοῦ φαίνεται, ὅτι θὰ ἀπλώσῃ περισσότερο φῶς στὴ ζωὴ του. Καὶ ἀγωνίζεται

¹⁾ Βλέπε τὸ πρῶτο μέρος στὸ προηγούμενο τεῦχος.

νά γίνη πιό σοφός. Καί μαζί του αγωνίζεται καί ὁ θεατής, πού παρακολουθεῖ τήν τραγική προσπάθειά του, γιατί αὐτός ξέρεי πού θά τόν ὀδηγήσῃ. Καί στό τέλος κατορθώνει νά μάθῃ αὐτό πού ζητᾶ, νά μάθῃ ποιός εἶναι. "Όλα γύρω του τοῦ τῶ φωνάζουν ἀμειλικτα: «εἶσαι φονηᾶς τοῦ πατέρα σου, ἄντρας τῆς μάνας σου, ἀδελφός τῶν παιδιῶν σου». Ἄντι γιά φῶς, μέσα στήν ψυχή του χύνεται ὀρμητικᾶ τὸ πιό φριχτό σκοτάδι, τόσο πηχτό πού αἰσθάνεται πῶς πρέπει νά τὸ δηλώσῃ καί στή μορφή του, χύνοντας μέ τὰ ἴδια του τὰ χέρια τὸ «γλυκὺ φέγγος» τῶν ὀφθαλμῶν του.— Ἡ γνώση σκοτώνει.

Θά μάς ποῦν, πῶς ὁ Οἰδίπους ἴσα, ἴσα παθαίνει, αὐτὰ πού παθαίνει, γιατί δέν εἶχε τὴ γνώση ὡς πρόγνωση. Ἄν αὐτό πού μαθαίνει ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ γέρο βοσκοῦ τὸ ἤξερε ἀπὸ πρῖν, οὔτε ἀπὸ τὴν Κόρινθο θά ξεκινούσε, οὔτε τίποτε ἀπὸ ὅσα τραγικά τὸν κυκλώνουν θά γινότανε. Σωστά.

Ἄλλὰ ἄς δώσωμε γενικώτερη μορφὴ στή σκέψη πού βγαίνει ἀπὸ τὸ περιστατικὸ τοῦ Οἰδίποδα. Ὁ ἄνθρωπος δέν ξέρει ποιός εἶναι, ὅταν τὸ μάθῃ, αὐτὴ ἡ γνώση τὸν τυφλώνει. Ἡ γνώση λοιπὸν σκοτώνει. Ἄκόμη καλύτερα. Ἄν ὁ ἄνθρωπος ἤξερε τίς μέλλουσες συνέπειες τῶν πράξεῶν του δὲ θά ἔκανε τίποτε ἀπὸ ὅσα κάνει. Εὐτυχῶς δέν τίς ξαίρει. Αὐτὴ τὴν τραγικότητα ἔχοντας ὑπ' ὄψει του ὁ Σωκράτης εἶπε πῶς ἡ ὑπαρξὴ τῶν μαντείων εἶναι μιὰ ἔνδειξη τῆς Θεῆας Πρόνοιας. Οἱ Θεοὶ λέγει ἐκλείσαν στή νοητικὴ μας ἐνεργητικότητα ἕνα ὀλόκληρο κόσμον πραγμάτων, καί κυρίως τίς μέλλουσες συνέπειες τῶν πράξεῶν μας. Καί ἐπιτρέπουν στὰ μαντεῖα νά σηκώνουν κάποτε τὸν πέπλο τοῦ ἀγνώστου. Ἄλλὰ μόνον κάποτε.

Γεγονός ὅμως εἶναι ὅτι βαθὺς εἶναι ὁ πόθος τοῦ ἀνθρώπου νά τὰ ἤξερε ὡς πρόγνωση ὅλα. Καί νά τὰ ἤξερε σὲ κάθε στιγμή τῆς ζωῆς του. Καί εἶδαμε πῶς αὐτός πάλι ὁ πόθος κλείνει μέσα του τὴν ἄρνηση τῆς ζωῆς, εἶναι σάν ἕνας πόθος γιά τὴν ἀνυπαρξία, γιατί ἂν ὁ ἄνθρωπος τὰ ἤξερεν ὅλα θά ἔπεφτε σὲ μιὰ ἀπόλυτη ἀδράνεια.

Θά μάς ποῦν ὅμως ὅτι μπορούμε νά ἀποκλείσωμε ἀπὸ τὸν πόθο τῆς παγγνώστιας τὸ τμῆμα τὸ ἀναφερόμενο στήν πρόγνωση τῶν ἀτομικῶν γεγονότων τῆς ζωῆς μας, τῆς μοίρας μας μ' ἄλλα λόγια. Τὸ τμῆμα αὐτὸ καί στήν ἀρχαιότητα καί σήμερα βέβαια εἶναι ὄξω ἀπὸ τίς ἐπιδιώξεις τῆς ἐπιστήμης.

Ποτὲ ἡ πραγματικὴ ἐπιστήμη δὲ δέχτηκεν ὡς ἀποστολὴ τῆς νά μάς πῆ τὴ μοίρα μας. Αὐτὸ τὸ ἄφησε στυγρὸς μάγους, τοὺς μάντιες καί τοὺς τυχοδιῶκτες.

"Ἄμα ἀφαιρέσωμε λοιπὸν, θά συμπεράνουν, τὸ τμῆμα αὐτό, τί τραγικότητα θά περιέκλειε μέσα του ὁ πόθος γιά τὴν παγγνώσια;

Σωστὴ ἡ ὑπόδειξη καί ἡ ἀπορία. Τὸ μεγάλο τὸ θαμπωτικὸ ὅμως κύρος πού ἀποκτοῦν ἀπάνω στὴ συνείδηση τῶν πολλῶν οἱ μάγοι καί οἱ τυχοδιῶκτες μάς δείχνει ἴσα ἴσα πολὺ ζωηρὸ τὸν πόθο γιά τὴν παγγνώσια σὲ ὅλη του τὴν τραγικότητα. Ἐπρεπε νά δείξωμε πρῶτα τὴν τραγικότητα τοῦ πόθου. Θά ἐρθῶμε τώρα καί στὴ γνώση.

Τὸ θέαμα τοῦ ἀνθρώπου στήν προσπάθειά του νά ἀποκτήσῃ τὴ γνώση παρουσιάζει τίς ἐξῆς τραγικότητες.

I. Συχνὰ μάς δείχνει τὸν ἄνθρωπο ὑποδουλωμένο στὰ δίχτυα τῆς λογικῆς του. Δύσκολο νά τὸν βγάλῃς ἀπὸ τὴν πλάνη πῶς ὅ,τι εἶναι λογικὸ δέν εἶναι πάντα καί ἀληθές. Ἀπλώνει τότε ὁ ἄνθρωπος, πόσες φορές θρασυτάτα, παντοῦ γύρω του τὰ δίχτυα τῆς λογικῆς καί νομίζει πῶς λύνει τὰ προβλήματα πού τὸν ἀνησυχοῦν, ἐνῶ δέν κάνει παρά νά ξετυλίγῃ ἕνα κουβάρι κλωστή. Μιὰ σειρά συλλογισμῶν. Μορφικὴ ἀλήθεια.

II. Ἄλλὰ εἶναι καί μιὰ ἄλλη ὑποδούλωση. Τὸ ἴδιο συχνὰ ὁ ἄνθρωπος ὑποδουλώνεται στὸ ἔργο τοῦ πνεύματός του. Σήμερα εἶναι ὑποδουλωμένος πιότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ στήν ἐπιστήμη, ἢ μᾶλλον σὲ ὀρισμένο νόημα πού δίνει στήν ἐπιστήμη, σαυτό πού λέγαμε πρῖν, τὴ γνώση ὡς πρόγνωση. Σὰ νά ἔχασεν ὁ ἄνθρωπος ὅτι ἡ ἐπιστήμη εἶναι δικό του παιδί. Καί ἀντί, ἀφοῦ εἶναι πνευματικὸ τοῦ παιδί, νά κρατήσῃ τὴν ἀνεξαρτησία του καί νά στέκεται ἀπέναντί της πάντα κριτικά, ἄρχισε νά τῆς ὑψώνῃ βωμοὺς καί ναοὺς καί νά τὴ λατρεύῃ. Τὴν ὕψωσε κυρία καί ρυθμιστρία τῶν τυχῶν του. Ἐτσι ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη δέν εἶναι παρά ἕνα μέρος τῆς πνευματικῆς του ἐνεργείας, καί ἕνα ἀκόμη μικρότερο μέρος τοῦ συνόλου τῆς ἀνθρώπινης ἐνεργητικότητος, ὁ ἄνθρωπος δὲ βλέπει θαρρεῖς παρά μόνον αὐτὴ, καί εἶναι ἔτοιμος νά περιφρονῆσῃ ὅλα τὰ ἄλλα. Ἐτσι κινδυνεύει νά χαθῇ καί ἡ πραγματικὴ ἀξία τῆς ἐπιστήμης, πού εἶναι ἡ συστηματικὴ ἔρευνα, μελέτη καί συναγωγὴ συμπερασμάτων στίς ἐπὶ μέρους μορφές τοῦ ὄντος. Ἐνα

ἀπὸ τὰ ἀγωνιωδέστερα προβλήματα ποῦ θὰ ἔχη γιὰ καιρὸ νὰ ἀντιμετωπίση ἢ πολιτισμένη ἀνθρωπότης θὰ εἶναι, πῶς νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τῆ δουλεία αὐτῆ τῆς ἐπιστήμης, νὰ τὴν ξαναβάλλῃ πάλι στὴ θέση ποῦ τῆς ταιριάζει καὶ νὰ τὴν περιορίσῃ αὐτὴν.

III. Ἀκόμη τραγικώτερο ὅμως θέαμα μᾶς παρουσιάζουν οἱ αἰῶνες. Πόσες φορές ὁ ἀνθρώπος πίστεψε μὲ ὄλη τὴν ψυχὴ του πῶς βρῆκε τὴν ποθητὴν ἀλήθεια καὶ τὴν κρατοῦσε γερά στὰ χέρια του. Καὶ ρύθμισεν ἀπάνω τῆς τὴ σκέψη του καὶ τὴ δράση του, χωρὶς δισταγμούς μὲ ἀπόλυτη βεβαιότητα. Καὶ βρέθηκεν ὕστερα πῶς αὐτὸ ποῦ κρατοῦσε στὰ χέρια του ἕνα φάντασμα τῆς ἀλήθειας ἦταν.

Κι ἦταν φορτωμένος πλάνη, ἀντὶ ἀλήθεια. "Ὅλοι οἱ αἰῶνες, ὅλες οἱ γενεές, ὅλοι οἱ λαοὶ πίστεψαν βαθεῖα πῶς τὴ ζωὴ τους καὶ τὴ δράση τους τὴ ρύθμιζεν ἢ ἀλήθεια, πῶς αὐτὸ ποῦ ἔκαναν ἦταν σωστό, ἀπόλυτα σωστό. Κι ἤρθαν οἱ ἄλλοι αἰῶνες, οἱ ἄλλες γενεές μὲ ἄλλη ἀλήθεια στὰ χέρια τους γιὰ τὴ σκέψη καὶ γιὰ τὴ δράση.

Σὰν ἄλλος Σίσυφος ἡ ἀνθρωπότητα ἀνεβάζει διαρκῶς «τὸν ἀναιδῆ λαόν» στὴν πολυπόθητη κορυφή. Ὁ «λαός», ἀφοῦ εἶναι «ἀναιδής», ξεγλυστρᾷ ἀπ' τὰ χέρια τῆς κάθε γενεᾶς, τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς ποῦ αὐτὴ νομίζει πῶς τὸν ἀνέβασε στὴν κορυφή· τίς πιότερες φορές μάλιστα ξεφεύγει χωρὶς νὰ τὸν πάρουν εἴδηση, ἐνῶ ἀκόμη νομίζουν πῶς τὸν κρατοῦν στὰ χέρια τους. Κι' ἔρχεται τώρα ἡ ἄλλη γενεὰ νὰ δοκιμάσῃ κι' αὐτὴ μὲ τὴ σειρά τῆς τίς δυνάμεις τῆς, γελώντας εἰρωνικὰ γιὰ τὰ χάλια τῆς προηγούμενης, ποῦ δὲ στάθηκεν ἱκανὴ νὰ κρατήσῃ τὸ λίθο στὴν κορυφή. Αὐτὴ πιστεύει πῶς κάτι καλύτερο θὰ κατορθώσῃ. "Ἔτσι ὁ ἀγώνας συνεχίζεται. Κι' ὁ λίθος περνᾷ ἀπὸ χέρι σὲ χέρι, μὰ κανένα χέρι ὡς τὴν ὥρα δὲ βρῆκεν ἴσως τὸν τρόπο νὰ τὸν στερεώσῃ ἀκλόνητα στὴν κορυφή.

IV. Ἀλλὰ ἄς δοῦμε καὶ ἀπὸ ἄλλη ἄποψη ἀκόμη τὸ ζήτημα. Ἡ γνώση βέβαια εἶναι ἐκεῖνο ποῦ ἀντιπροσωπεύει τὸν ἀνθρώπο στὶς ὑψηλότερες ἐκδηλώσεις του. Μ' αὐτὴν ὀλοκληρώνεται ἡ προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου, μ' αὐτὴν ὁ ἀνθρώπος ὄλο καὶ πιότερο μεγαλώνει τὴν ἀπόσταση ποῦ τὸν χωρίζει ἀπὸ τὰ ἄλλα δημιουργήματα κι' αὐτὴ τοῦ δίνει ἐλπίδες πῶς μπορεῖ κάποτε νὰ ἐκπνευματωθῇ ὁλότελα. Κι' ἔτσι πάν-

τα φαντάζει στὰ μάτια του ἕνα ἰδανικὸ τέρμα. Στὸ τέρμα αὐτὸ ὁ ἀνθρώπος θὰ ἦταν ὁ Πανόπτης Ἄργος, ποῦ θὰ τὰ ἤξευρεν ὄλα. Ὁ σοφὸς τοῦ Πλάτωνος, ποῦ θὰ εἶχεν ἀναγνωρίσει τὴν πραγματικὴ φύση τῆς ψυχῆς του καὶ θὰ τὴν εἶχε βάλει κυρίαρχη ρυθμιστριά στὴ ζωὴ του, ποῦ θὰ εἶχεν ὑποτάξει τὸ σῶμα στὸ πνεῦμα, ἀνεβασμένος στὴν τελειότητα, ποῦ θὰ τοῦ ἔφερνε ἢ ἀναγνώριση αὐτῆ, μὲ τὸ πνευματικὸ του ὄμμα στραμμένο πρὸς τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, θὰ ἄφηνε τὴν ψυχὴ του νὰ τρέφεται μόνο μὲ τὴ θέα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, δηλαδὴ μόνο μὲ τὴν ἀλήθεια. Ὁ σοφὸς αὐτὸς δὲν μπορεῖ τίποτε ἄλλο νὰ ἐπιτρέψῃ στὸν ἑαυτὸ του νὰ κάμῃ. Καρφωμένος ἐκεῖ μὲ ὄλη τὴν ψυχὴ θεᾶται τὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν. Εἶναι ἕνας θεωρὸς τῆς ἀλήθειας.

Κάθε ἄλλο, ποῦ θὰ τὸν ἀποσποῦσε ἀπὸ τὴν ὑψηλότατη αὐτὴ ἀποστολὴ του εἶναι ταπεινὸ, καὶ θὰ τὸ ἀποφύγῃ. Ὁ σοφὸς εἶναι αὐτὸ καὶ μόνο θεωρητικὸς. Ἀλλὰ, — εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ τὸ ποῦμε; — ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς ὁ ἱκανώτατος στὴ θεωρία εἶναι ἐντελῶς ἀνίκανος γιὰ τὴ δράση. Ὁ Πλάτων τὸ καταλαβαίνει αὐτό. Ὁ σοφὸς του, λέγει, δὲ θὰ θελήσῃ ποτὲ μόνος του νὰ παρατήσῃ τὸ κύριο ἔργο του καὶ νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν πράξη, νὰ ἀναμιχθῇ στὴ διοίκηση τῶν κοινῶν π. χ. ἂν καὶ αὐτὸς, ὡς μόνος κάτοχος τῆς ἀλήθειας εἶναι καὶ ὁ μόνος κατάλληλος γι' αὐτὴν. Ἐμεῖς οἱ ἄλλοι, ποῦ ἂν δὲν ἔχομε τὴν ἀλήθεια πρέπει νὰ ἔχωμε μέσα μας τοῦλάχιστον τὸν πόθο τῆς, θὰ πᾶμε νὰ τὸν πάρωμε. Θὰ ἀρνηθῇ, θὰ τὸν πειθαναγκάσωμε νὰ μᾶς κυβερνήσῃ. Καὶ ὁ σοφὸς ἀναγκασμένος ἀπὸ τὴ βία θὰ τὸ κάμῃ ἀφήνοντας μὲ ἀνείπωτο πόνο τὴν πολυαγαπημένη ἀσχολία του. Ἐδῶ παραστατικώτατα μᾶς δείχνει ὁ Πλάτων, πόσο ὁ θεωρητικὸς ἀνθρώπος παύει σχεδὸν νὰ εἶναι ἀνθρώπος. Εἶναι μιὰ σκέψη. Μιὰ «θεωρία» σκέψεως καὶ τίποτε ἄλλο. Μ' ἄλλα λόγια πόσο στὴν ἰδανικὴ τῆς τελειότητα ἢ γνώση σκοτώνει τὴν πράξη. Γιατὸ ὁ Faust ἐπαναστατεῖ ἐναντίον στὴ γνώση. Ὁ ἀνθρώπος βλέπει νὰ σβύνεται σιγά σιγά μέσα του ἡ ζωὴ, ἡ ὄρμη γιὰ δράση τόσο πιότερο, ὅσο πιὸ σοφὸς γίνεται καὶ δὲν ἐννοεῖ μὲ κανένα τρόπο νὰ πληρώσῃ μὲ τέτοιο τίμημα τὴ σοφία. Ἀπὸ τὰ λίγα αὐτὰ φαίνεται καθαρὰ πόσο καὶ ἀπὸ ἄλλη ἄποψη ἢ γνώση στὴν ἰδανικὴ τῆς μορφῇ φέρνει μαζί τῆς τὴν ἀρνηση τῆς ὑπάρξεως, τῆς ζωῆς. Γιατί ἡ γνώση

ζητᾶ τὴν περισυλλογὴ τοῦ ἀνθρώπου στὸν ἑαυτό του, κι' ὅσο πιότερο προχωρεῖ τόσο πιό ἀπαιτητικὴ σ' αὐτὸ γίνεται. Καί εἶναι γνωστὸ τί σημαίνει περισυλλογὴ τοῦ ἀνθρώπου στὸν ἑαυτό του. Στὸν ἑαυτό του ὡς πνεῦμα. "Ὅλα τὰ ἄλλα πρέπει νὰ ἀγνοηθοῦν καὶ ὁ στοχασμὸς μόνο τὸν ἑαυτό του θὰ ἀκολουθήσῃ. Ἀντίθετα ἡ δράση, θέλει κίνηση, συνδρομὴ σώματος καὶ πνεύματος γιὰ τὴν ἐπιτέλεση τοῦ ἔργου. Στὴ γνώση τὸ ἀντικείμενο τοῦ στοχασμοῦ μας ὄλο καὶ πιό ἀπόμακρο, ἀφηρημένο, «ἔννοια» γίνεται.

Στὴ δράση τὸ ἔργο εἶναι μπροστὰ μας, ὁ σκοπὸς του πολλές φορές ἀμεσος, ἐξυπηρετικὸς τοῦ ατόμου μας, πάντα συγκεκριμένους.

(ἔχει συνέχεια)

Β. ΤΑΤΑΚΗΣ

ΠΑΡΕΝΘΕΣΕΙΣ

ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΒΑΦΗ

"Ἐνα ἔργο τέχνης ἂν δὲν εἶναι εἰλικρινές, δὲν εἶναι ἀληθινό. Ἡ εἰλικρίνεια εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση τοῦ ἔργου, ὄχι μόνο σὰν ψυχολογικὴ ἀφειτηρία, ἀλλὰ καὶ σὰ θεμέλιο τῆς πνευματικῆς ὑπόστασης τῆς δημιουργίας.

Εἰλικρίνεια, ἐννοῶ τὴν προσήλωσιν τοῦ ἐγὼ στὸ καθαρὸ θέαμα (καὶ πρόβλημα) τῆς πραγματικότητας, ποῦ ὁρατὰ καὶ διαλεχτικὰ διαφέρει, ἀλλὰ, ὅπου πηγάζει ἡ ἀνθρώπινη πίστις μας, ταυτίζεται μὲ τὴν ἴδια ὑπαρξιν τοῦ ἐγὼ, στὸ ἀπειρὸς τῆς φανέρωμα. Σὲ τούτῃ τὴν ταύτησιν, σημειῶνῶ, ἔγκειται τὸ βᾶρος, τὸ δέον τῆς εἰλικρίνειας.

Χειροπιαστὰ, ἡ εἰλικρίνεια εἶναι τὸ σοβαρὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὸ οὐσιαστικὸ μέλημα τῆς ψυχῆς, θεωρία καὶ πράξις, ποῦ μὲ μιά λέξιν, ὅταν πανοροματικὰ τὴν ἀτενίσουμε, τὴ λέμε «ζωή».

Ὁ ἐρασιτέχνης δὲν εἶναι εἰλικρινής, γιὰτὶ ἡ τέχνη δὲν εἶναι παιχνίδι, κι ὁ ἐρασιτέχνης ἢ ψεύδεται, ἢ ἀγνοεῖ τὸ χρέος του ὅταν συνθέτει.

Ἐρασιτέχνης εἶναι τόσο κείνος ποῦ ἀκολουθεῖ συνειδητὰ σκοποὺς ξένους πρὸς τὴν τέχνη, ὅσο καὶ κείνος ποῦ διασκοπεῖται, μὲ κάποια ματαιοδοξία, τὴν ἀνία του.

Ἡ ψυχρὴ ποίησις τοῦ Καβάφη εἶναι ἡ ἀνώτερη τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος, γιὰτὶ εἰλικρινῆς καί, διόλου ἐρασιτεχνική, ἂν κ' ἐπιφανειακὰ τέτοια δείχνηται σὲ ὄσους συνήθισαν νὰ κρίνουν τὰ ἔργα, ξεκινώντας ἀπ τὴν πάντοτε ἀπατηλὴ παρατήρησιν τοῦ σκοτεινοῦ βίου τῶν δημιουργῶν.

Εἶναι ὅμως ἐκείνη τοῦ Καβάφη ποίησις ἄγωνα. Μονάχα

Ένα μάθημα ύφους παραδίδει στους κατοπινοούς· είναι, στη γλώσσα μας, ή πρώτη πείρα, θαρραλέα, προσωπική κ' αισθητικά ἄρτια, ὄχι μιᾶς *roésie pure à la Valéry*, ἀλλὰ ἐκείνης τῆς οὐσιαστικῆς *essenziale* ποίησης, πού, μ' ἐντελῶς ἄλλην ὄψη, εἶδε τὸ φῶς στὰ χρόνια ἀμέσως μετὰ ἀπ τὸν πόλεμο στὴν Ἴταλια, καὶ πιστεῦω καὶ ἄλλοῦ.

Ἄγωνα ἢ ποίηση τοῦ Καβάφη γιατί, κατὰ τελευταῖο λόγο, δὲ συμμερίζεται ἐκείνη τὴν ὑστατὴ αἰσιοδοξία, πού χρειάζεται τῆς ψυχῆς ὅπως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ γιὰ νὰ προχωρήσουν, γιὰ νὰ πᾶνε πέρα...

Ἡ ἀπαισιοδοξία τοῦ Καβάφη δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸ μ' ἐκείνη τοῦ Leopardi, τοῦ Lenau καὶ γενικὰ τῶν ρωμαντικῶν τοῦ περασμένου αἰῶνα. Ὁ αἰσθησιασμός, ἡδονὴ καὶ πίστη του, τὸν ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ἀπελπισία, πού ἀποκαθαίρεται δίχως γαλήνη ἀγνάντια στὴν ὁμορφιά, μόνη θεά, μόνη πνευματικὴ λύτρωση.

Ἄλλὰ ποιὰ εἶναι αὐτὴ ἡ ὁμορφιά; Εἶναι ἡ σάρκα, ὄραση, ἀφή, μνήμη· ἄρνηση, ὅπου καὶ πάντοτε, τοῦ πνεύματος· μὲ τὴν ἴδια ἐπίμονη μελαγχολικὴ θέληση, ἀκόμη καὶ στὴ στιγμὴ τοῦ θανάτου, πού γιὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους εἶναι ἡ στιγμὴ τῆς ὀλοκληρωτικῆς μετάνοιας, καὶ στὸν Καβάφη γίνεται αἰτία τῆς πιὸ παραχτικῆς του ἐπιθυμίας, τῆς ἀποκαλυπτικώτερης ἐκφρασης τῆς μοιραίας του ἀντινομίας, γιατί τότε νιώθει τὴν ὁμορφιά, πού τὸ εἶναι του θεώρησε ὑπέροχην ὕλη, καὶ βλέπει, καὶ δὲ μπορεῖ παρὰ νὰ δεῖ, πνεῦμα.

ΧΡΟΝΟΣ ΚΑΙ ΠΟΙΗΜΑ

Ἄγνάντια στὸ ποίημα ὁ χρόνος δὲν ἔχει πιά λόγον ὕπαρξης. Ἀκριβῶς γιατί «ποίημα» εἶναι ὄρος ταυτόσημος μὲ «δημιουργία» κ' ἡ δημιουργία στὴν καταφατικὴ στιγμὴ τῆς πάντοτε ὑπερέβαλε τὸ χρόνο.

Ἄλλὰ, ὄχι μονάχα σὰ νόημα, μὰ καὶ σὰν ψυχικὴ διάθεση, ὁ χρόνος ὀφείλει νὰ ἐξαφανιστεῖ ἀπὸ τὸ ποίημα, ἂν ζητοῦμε—καὶ δὲ μποροῦμε παρὰ νὰ ζητήσουμε—νὰ προεκτείνουμε τὴν προοπτικὴ τῆς ἐμπνευσης στὸ ἀληθινὸ ἀνθρώπινο μέλλον.

Συχνὰ ἔχει λεχτεῖ πῶς ὁ ἀνθρώπος εἶναι «χρόνος». Βέβαια ὅποιος προβαίνει στὴ γνώμη πού διατύπωσα παραπάνω, δὲν παραδέχεται μιὰ τέτοια ῥήση. Γιὰ μᾶς ὁ ἀνθρώπος σὰ συ-

νολικὴ πνευματικὴ, ἔννοια δὲν εἶναι, δὲν πρέπει νὰ εἶναι χρόνος· χρόνος εἶναι ὁ πόνος, ἡ μελαγχολία, τὸ παράπονο—ὄσες δηλαδὴ ψυχικὲς καταστάσεις παρακολουθοῦνε τὸ σταματημένον χρόνο, τὸ παρελθόν—κι αὐτὰ ἀκόμα τὰ αἰσθήματα ὅταν συλληφτοῦνε ξεριζωμένα ἀπὸ τὸ ἔδαφός τους, ἀπὸ τὸν ἐνεργητικὸ συνολικὸν ἀνθρώπο. Μὲ ἄλλα λόγια «χρόνος» εἶναι ὁ χώρος τῆς ἀνυπαρξίας, γιατί ἐκεῖ ὅπου δὲν ἀναπνέει ὁ ἀνθρώπος ἀπαντᾶς τὴν ἀνυπαρξία μὲ τὰ παρακλάδια τῆς.

Ἄλλὰ, ἄς μὴ τὸ λησμονήσουμε, ὁ συνολικὸς ἀνθρώπος δὲ μπορεῖ νὰ παραβλέψει τὸ χρόνο σὰν πραγματικότητα· τὸν ἀναγνωρίζει σὰ διαλεκτικὴ στιγμὴ τῆς ἴδιας του πορείας· ἀλλὰ τὸν ἀπαριέται σὰν ἀλήθεια, σὰν παρουσία. Μ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα διώχνουμε τὸ χρόνο ἀπὸ τὸ ποίημα.

ΙΔΕΑ ΤΗΣ ΠΟΙΗΣΗΣ

Ἡ ἐποχὴ μας βαδίζει πρὸς τὴν ποίηση ὅπως πρὸς μιὰν ἐλπίδα. Ἴσως ἡ ἄλλη λογοτεχνία μονάχη τῆς νὰ παραμεριστεῖ, ν' ἀφήσει τόπο σ' ἐκεῖνο τ' ὄνειρο—πραγματικότητά, πού καὶ ἡ σημερινὴ ἀξιόλογη ποίηση διαφαίνεται νὰ εἶναι. Καὶ μαζί μὲ τὴ λογοτεχνία, ἴσως κ' οἱ ἄλλες τέχνες ὑπακούσουν σ' αὐτὸ τὸ δέον τῆς ἐνότητος πού ἐμπνέει τὴν ἀνθρώπινη καὶ πνευματικὴ μας μοῖρα, καὶ ἀναρέσουν μὲ ὄση μποροῦνε περισσότερη ἀξιοπρέπεια τὴν ἴδια ὑπαρξή τους. Θὰ διαρκούσανε ἄλλωστε, ὅπως κ' ἡ λογοτεχνία, στὸ διαφορετικὸν χῶρο τῆς διασκέδασης, ἐκείνης τῆς ψυχικῆς ἀνάπαψης πού θ' ἀκολουθήσει ἀναμφισβήτητα τὴ ζωὴ ὡς τὸ ἄπειρο· ἔτσι τὸ πνεῦμα μας θὰ ἐβρισκε τὴν ἡσυχία πού τοῦ ταιριάζει, μιὰ ὄντας πιά ἡ μορφή τῆς δημιουργίας του, ἡ ποίηση.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΡΑΝΤΑΡΗΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Γ. ΘΕΟΤΟΚΑ.— «'Αργώ», μυθιστόρημα. 'Αθήνα, 1936.

1. 'Ελληνικό μυθιστόρημα σάν ἔργο μέ ἀξιώσεις ἐντελείας καί πού νά δίνη τήν πεποίθηση, ὅτι αὐριο δέ θά λησμονηθῆ, δέ γράφηκε ἀκόμα. Οἱ προσπάθειες τῶν προπολεμικῶν πεζογράφων, ὅσο κι ἂν εἶναι κάποτε ἀξιόλογες, δέν ἱκανοποιοῦν τὸ σύνολο τῶν ἀπαιτήσεων σας, εἶναι πολὺ ἀπλές, πολὺ ξελαφρωμένες, πολὺ ζωγραφικές, ἠθογραφικές. (Μόνον ὁ Παπαδιαμάντης στὰ διηγήματά του ἀφήνει νά διακρίνεται ὁ ζωντανὸς παλμὸς τῶν πραγμάτων καί τῶν πλασμάτων). "Ὅσοι ἔδωκαν ἕνα κοινωνικὸ περιεχόμενο στὸ ἔργο τους, τὸ κάνουν μ' ἕναν τρόπο ἄδρόν, ἐν γτος, χωρὶς τὸν ἀναπαλμὸ τῆς σκέψεως ἐκείνης, πού εἶναι κάθε φορά ζωντανὴ μέσ' ἀπὸ τὴν ἀνανέωση τοῦ ἑαυτοῦ της.

Γενικὰ τὸ καλλιτεχνικὸ μας φῶς ἀκόμα ἔρχεται ἀπ' ἔξω καί κανένα μυθιστόρημα ἑλληνικὸ δέν εἶναι πρωτότυπο καί βαθειὰ χαρακτηριστικό.

Ἡ πεζογραφία τῶν νέων ἀρχίζει, μεταπολεμικά, νά ἀναζητῆ τρόπους νέους γιὰ νά ἐκφράσῃ τὸν ἑαυτό της καί τὸ περίγυρο. Κάποιο γκρέμισμα τῶν παλιῶν μορφῶν καί ἀντιλήψεων τῆς ζωῆς ἔγινε αἰσθητὸ καί οἱ νέοι προσπαθοῦν νά προσανατολισθοῦν, νά βροῦν κάποιο νόημα μέσα στὴν ἀλλαγὴ αὐτῆ τοῦ ρυθμοῦ τῆς κοινωνίας καί τῶν σκέψεων, καί παίρνουν μιὰν ὀρισμένη στάση ἢ ἐκφράζουν τὴν ἀρνήσῃ τους μέ τὴ φυγὴ στὸ φανταστικό, στὸ παράδοξο, στὸ ὄνειρικό. Οἱ νέοι μυθιστοριογράφοι, γεννήματα ἀτάκτου ρυθμοῦ, εἶναι πιὸ ἀνήσυχτοι ἀπὸ τοὺς παλιούς καί κάποτε πιὸ πνευματικοὶ καί πιὸ διψασμένοι γιὰ τὸ καλλιτεχνικὰ νέο. 'Αλλὰ ἢ δέν εἶναι ἐξαιρετικοὶ καλλιτέχνες καί ἀδυνατοῦν νά ὑψώσουν γιὰ τὴ σκέψη τους καί τὰ ὄνειρά τους ἀνάλογο αἰσθητικὸ οἰκοδόμημα, ἢ ἢ καλλιτεχνικὴ τους δεξιότητα ὑπερκαλύπτει φτωχὸ περιεχόμενο. Ἴσως ἀπ' ὅλους τοὺς σημερινούς μυθιστοριογράφους μόνον ὁ Κ. Πολίτης ἔφθασε σ' ἕνα ἱκανοποιητικὸ καλλιτεχνικὸ ἀποτέλεσμα καί ἰσοζύγισε ὡς ἕνα σημεῖο τὸ περιεχόμενο μέ τὴ μορφή. Τὸ ἔργο τῶν νέων ἀσχοῖ ἀπὸ ἔλλειψη ἰσορροπίας καλλιτεχνικῆς

2. Αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα γίνεται φανερό καί στὸ τελευταῖο βιβλίο, τὴν «'Αργώ» τοῦ κ. Θεοτοκά. Ὁ συγγραφέας του εἶναι ἕνας ἄνθρωπος διανοητικός, ἐμφορημένος ἀπὸ εὐγενεῖς ἀνησυχίες. Εἶναι ὁ τύπος τοῦ

συγχρόνου διανοουμένου νέου· ἀσίσαστος, προσπαθεῖ νά κρατήσῃ τὸν ἑαυτό του σὲ μιὰ διανοητικὴ ἐγρήγορη μπροστὰ σ' αὐτὸ πού γίνεται γύρω του. Σκέπτεται καί προβληματοποιεῖ τὸ περιβάλλον του. Καί αὐτὴ ἢ σκέψη καί ἢ πνευματικὴ ἀνησυχία, πού χαρακτηρίζει τὶς προηγούμενες ἐργασίες του μετοχετεύεται καί στὸ τελευταῖο του βιβλίο. 'Αλλ' αὐτὸ γίνεται εἰς βάρος τῆς καλλιτεχνικότητος τοῦ ἔργου. Τὸ μυθιστόρημά του, ἐμποτισμένο ἀπὸ σκέψη, δίνει ἀνθρώπους, πού σέρνουν μέ μόχθο τὸν ἑαυτό τους. Μιὰ μεγαλύτερη καλλιτεχνικὴ ἰδιοφυΐα θά ἔπλαθεν ἕναν κόσμον λιγώτερο βεβαρυμένον, περισσότερον ἀνάλαφρο καί ἐλεύθερο στὰ πετάγματα καί τὰ λυγίσματα τῆς ἀτομικῆς του ζωῆς. Ὁ κ. Θεοτοκάς θέλοντας ν' ἀποφύγῃ τὸ κενὸ ἄλλων λογοτεχνῶν προχώρησε περισσότερο τοῦ δέοντος καί γέμισε μέχρι κόρου ἀπὸ νόημα καί μάρανε τὴ ζωὴ τοῦ κόσμου του. Αὐτὸ μένει στὸν ἀναγνώστη σάν γενικὴ ἐντύπωση, τὴν ὁποία δέν ἀλλοιώνει, ἀλλὰ ἐνισχύει ἢ ἐξαίρεση ; ὅτι, κάμποσες φορές, ἔχουμε μπροστὰ μας ζωὴ ἐλεύθερη, αὐτὸ μᾶς φέρνει λύπη γιὰτὶ νά μὴν ἦταν ἔτσι ὅλη ἢ ζωὴ τοῦ ἔργου.

Εἶπα, ὅτι ὁ κ. Θεοτοκάς θέλησε ν' ἀποφύγῃ κάποια πνευματικὴ ἀναιμία πού παρατηροῦσε στοὺς προηγητάς του. 'Αλλὰ ἐπίσης τάχθηκε ἀντίθετος πρὸς τὴ γνωστὴ ὕλη τοῦ μυθιστορήματος, διότι ἔχει τὴν ἀντίληψη, ὅτι τὸ ἔργο τοῦ μυθιστοριογράφου εἶναι μιὰ σοβαρὴ λειτουργία. Πιστεύει, ὅτι εἶναι καιρὸς νά συμμαζέψουμε τὰ ἡνία τῆς φαντασίας, νά ἀφήσουμε κατὰ μέρος τὶς ζωγραφιές τῆς στυλιστικῆς καί νά προχωρήσουμε κοιτάζοντας μὲ σοβαρὸ βλέμμα αὐτὸ πού μᾶς τριγυρίζει, ὄχι σὰ μιὰ σειρά ἀπὸ ἐμπλεγμένα ἀνέκδοτα ἢ ἀπὸ ἐρωτικὲς περιπέτειες, ἀλλὰ σάν κάτι ἄξιο νά σκεφθῆ κανεὶς ἐπάνω του, νά τὸ ζυγίσῃ, τὰ τὸ ἐκτιμήσῃ, νά τὸ ἐννοήσῃ. Ἡ πραγματικότητα εἶναι γιὰ τὸν κ. Θ. ὄχι πειὰ αὐτὸ πού φαίνεται καί ἀκούεται, ἀλλὰ αὐτὸ πού ὑπάρχει μέσα μας σάν σκέψη ἐπάνω στὰ πράγματα. Γι' αὐτὸ δέν ζητεῖ νά ἀντλήσῃ τὸ νόημά της ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πού ζοῦν κάτω ἀπὸ τὴ νυσταγμένη συνήθεια, ἀπὸ τὸ λαὸ—στὸ ἔργο του ἀπουσιάζει ὁ λαός—, ἀλλ' ἀπὸ κείνους πού ἔχουν συνείδηση σαφῆ καί πνευματικὴ ἀτομικότητα ξεχωριστὴ καί ἀπὸ κείνους πού μελετοῦν τὸν πόνον τους καί σοντάρουν μέσα στὴ συνείδησή τους καί ἀργὰ ἢ γρήγορα ἀνακαλύπτουν τὸν ἑαυτό τους καί τὸ γύρω τους. 'Αλλ' ὅμως ὄλ' αὐτὸ τὸ κυνήγημα τοῦ βάθους γίνεται συχνὰ εἰς βάρος τῆς ἐλευθερίας τῆς ζωῆς καί ὁ κ. Θεοτοκάς συχνὰ ἀποτυγχάνει.

Ὁ κ. Θ. πολλαπλασίασε τὸν ἑαυτό του μέσα στοὺς ἀνθρώπους του καί δοκίμασε ἔτσι τὴ σκέψη του ἀπὸ πολλὰς μεριές. Πῆρε τοὺς ἀνθρώπους ὡς ἀφορμὲς χρήσιμες. Ὁ ἴδιος μᾶς ἐξομολογεῖται, ὅτι ἔτσι ἄρχισε, ἀπὸ κάτι πειράματα διανοήσεως πάνω σὲ ὀρισμένους τύπους τῆς ἐποχῆς μας. 'Αλλ' ἀκριβῶς αὐτὴ ἢ ἀρχή, αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς ἀρχῆς εἶναι πού τὰ χάλασε σχεδὸν ὅλα. Διότι τὸ μυθιστόρημά του δημιουργήθηκε ἀπ' αὐτὸν τὸν ἀρχικὸ πυρῆνα μέ συνεχεῖς ἐποικοδομήσεις καμωμένες ἀπὸ ὑλικά σκέψεως. Λάθος! Τὸ ἀρχικὸ νεφέλωμα ἐνὸς ἔργου περιέχει ὄλα μαζὶ, τὸν ἄνθρωπον, τὴν κατάστασιν, τὴ διάθεσιν, τὴν ἀτμόσφαιρα. Καί ὄλα αὐτὰ φωτίζονται σιγὰ σιγὰ καί ξεχωρίζουν. Ἡ συνείδηση ἔρχεται

αργότερα στο δημιουργό. Στόν κ. Θεοτοκά ή συνείδηση προηγήθη. "Όπως μάς πληροφορεί ό ίδιος, σκέφθηκε πρώτα πάνω σε μονωμένα άτομα έπειτα ήρθε ή κοινωνική παρατήρηση ως σύνδεσμος μεταξύ των προσώπων. Καί, φαντάζομαι, σε συνέχεια, ή καλλιτεχνική σκέψη. Κάτω από την έντύπωση τής θεωρίας ζωής του ούνανιμισμού εμπλέκει τά άτομα σε ομάδες, ίσως έπειτα κάτω από μία νέα επίδραση, του «Jean Christophe» του R. Rolland προχώρησε προς μίαν άγνωστη για μάς αντίληψη για τή σύνθεση ενός μυθιστορήματος, κατά την όποία τό μυθιστόρημα είναι ένα ταξίδι, είναι διαρκείς μετατοπίσεις και εισχώρηση στην ανακάλυψη ενός κόσμου γνωστού, αλλά πού μάς φαίνεται πρωταγωνίστος καθώς για πρώτη φορά συλλαμβάνουμε τό νόημά του. Τό νόημα αυτό τής έποχής ζητεί και ό κ. Θεοτοκάς.

Άλλά ή φιλολογία τής καλλιτεχνής συλλήψεως και έπιδράσεως δέν άρκει νά προσδιορίση την αισθητικήν αξία ή άπαξία ενός έργου. Τό μυθιστόρημα είναι σαν ένας άνθρωπος. Καί κανένας άνθρωπος δέ μπορεί ούτε νά παίρνη αξία ούτε νά τή στερήται έξ αιτίας των προγόνων του.

3. Στην «Άργώ» ό συγγραφέας προτίθεται νά μάς δώση έναν συνθετικό πίνακα τής έλληνικής ζωής των τελευταίων 30 χρόνων. Την πρόθεσή του αυτή θά πραγματοποιήση με μέσο τά γεγονότα και τά πρόσωπα.

Τά πρόσωπα του μυθιστορήματος μεροούν νά αναχθούν σε τρεις κύκλους.

4. **Πρώτος κύκλος.** Η μεγαλοαστική έλληνική οικογένεια. Μάς παρουσιάζεται σε δυό μορφές. 1) Οικογένεια Θεοφίλου Νοταρά, ανήκουσα στην ανώτερη τάξη του πνεύματος. Ο Θεόφιλος Νοταράς, είναι ό συντηρητικός, ό επιστήμων, ό κλειστός στον έαυτό του άνθρωπος, ό δομένος στον έσωτερικό σκοπό του. Η ζωή τον τιμωρεί. Ο άνθρωπος αυτός αποβαίνει δυστυχής. Χάνει τά παιδιά του και τή γυναίκα του. Στα τελευταία λαμβάνει πείραν τής ζωής και ή πείρα αυτή είναι πικρή και μαθαίνει νά προσέχη, νά γνωρίζη και νά συγχωρή. Ο γιός του Λίνος, 16 χρονών, πλήττει στο κλειστό σπίτι του πατέρα του, ζητάει τον ήρωισμό στη ζωή. Προσβάλλει την τιμή τής ύπηρετίας του, αλλά όταν ή δική του τιμή προσβάλλεται, από φιλότιμο ζητεί νά ξεπλύνει την ντροπή του μέσα σε μίαν ήρωική πράξη. Για νά πραγματοποιήση την τάση του προς τή φυγή, την περιπέτεια, τον ήρωισμό, κλέβει τά λεφτά του πατέρα του! Τό ήθικό έγώ του ρομαντικού αυτού παιδιού είναι άσημάτιστο, αντιφατικό, άσυνεπές. Ο Άλέξης Νοταράς, 20 έτών, είναι ύστερικός, καρδιακός, έχει φοβίες. Τύπος ρομαντικός, όπως και ό Λίνος, αυτός πεθαίνει από έρωτική άπελπισία. Ο Νικηφόρος Νοταράς, 25 χρονών, τρέφει όνειρα δράσεως και δόξας. Αποστρέφεται την τυμβωρυχία πού όνομάζεται έπιστημονική μελέτη. Αγαπά από ανάγκη νά αισθάνεται κυρίαρχος, αλλά κουράζεται, εγκαταλείπει την έρωμένη και τό παιδί πού έχει άπ' αυτή και τελειώνει τυχοδιώκτης. Λησμονεί τά όνειρά του για μίαν ανώτερη πνευματική Έλλάδα. Οί τρεις γιοί του Θεοφίλου Νοταρά είναι άνθρωποι χαλασμένοι. Τό γερό δέ μπορεί

νά ζήση μέσα τους. Είναι ή αδύναμη γενιά, πού διαδέχεται τή γερή των Νοταράδων. Επίσης ή Σοφία, ή γυναίκα του Θεοφίλου, είναι και αυτή βαρεμένη: νέα, όνειρεύεται τον πρίγκηπα, έπειτα μη βρίσκοντας ζέστη στο σπίτι του Θεοφίλου, σέρνεται βίαια από τά όνειρά της και σβήνει μέσα στην τυχοδιωκτική ζωή. Πρέπει νά βγάλουμε τό συμπέρασμα: ή νέα γενιά πού βγαίνει από την ανώτερη τάξη του πνεύματος είναι χαλασμένη; Μάλλον κλίνουμε νά πούμε, ότι ή οικογένεια Νοταρά δέν είναι δείκτης όμοιων, σύμβολο, αλλά μία άπ' όλες. Δέν είναι αντιπροσωπευτική, αλλά μονωμένη και άσυνταίριαστη. Έτσι δέν έχουμε σ' αυτή ένα ταξικό σύμβολο, τή συμβολική παράσταση μιās όλόκληρης κοινωνικής σειράς όμοιων, αλλά μία ιδιαίτερη οικογένεια. Άλλ' αν δεχθούμε, ότι ή ανώτερη τάξη μάς δίδεται με μέσο τό πρίσμα τής νοοτροπίας και ιδιοσυγκρασίας αυτής τής μονωμένης οικογένειας, θά ολοκληρώσουμε άραγε την ιδέα μας γνωρίζοντας και τους μεγαλοαστούς του πλούτου;

2) **Οικογένεια Δελατόλλα.** Αυτή ανήκει στην πλουτοκρατική τάξη. Ο Φραγκίσκος είναι καλοζωιστής και αδιάφορος για την οικογένειά του. Η κυρία Αντιγόνη είναι ή μητέρα πού μάς δίνεται μέσ' από τις άνησυχίες της για τό μέλλον τής κόρης της. Η Μόρφω, ή κόρη τους, οδηγείται στο γάμο προτού άκόμα συνειδητοποιήση τις προτιμήσεις της ανάμεσα σε δυό νέους. Παρατηρούμε, ότι ή οικογένεια του μεγαλοεπιχειρηματία Δελατόλλα δέ διαφέρει καθόλου, όπως παρουσιάζεται, από μίαν άλλη τής μεσαίας τάξης. Η ίδια νοοτροπία.

Και, όπως τό σπίτι του Θεοφίλου Νοταρά δέν είναι άντιπροσωπευτικό, δέν είναι ούτε Δελατόλλα, πού του λείπει ή οικονομική πλαισίωση. Κατ' αυτόν τον τρόπο τό ούσιαστικό περιεχόμενο τής μεγαλοαστικής τάξης μάς ξεφεύγει και ή ζωή των δυό οικογενειών ένδιαφέρει καθ' έαυτήν, αντιπροσωπεύει μόνο τον έαυτό της, ένδιαφέρει σαν άπλη άνθρώπινη συμβιωτική ομάδα: ήθογραφικά.

5. **Δεύτερος κύκλος.** Η νέα γενιά. Τά τρία παιδιά του Νοταρά και οί φοιτητάί την αντιπροσωπεύουν. Αν λάβουμε ύπ' όψει τους γιούς του Θεοφίλου Νοταρά, πρέπει νά βγάλουμε τό συμπέρασμα ότι ή νέα γενιά είναι χαλασμένη. Άλλά μάς δίνεται και ένας αριθμός άλλων νέων και ή ομαδική ζωή τους συμπληρώνει την εικόνα. Οί νέοι αυτοί είναι φοιτητάί. Είναι ώργανωμένοι σε σωματεία. Γνωρίζουμε άπ' αυτούς τις συζητήσεις τους, τις σκέψεις τή νοοτροπία και τά όνειρά τους, αλλά παραμένουν για μάς άτομα μονωμένα, δείκτες σκέψεων ή και ιδιοσυγκρασίας: ό ένας, ό Μανόλης Σκυριανός, θέλει νά δοθ ή σε μιά κοινωφελή άποστολή: ό άλλος, ό Δαμιανός Φραντζής είναι κουμμουνιστής, ό Δ. Μαθιόπουλος πιστεύει στην ιδέα του έθνους, ό Χ. Χρηστίδης φρονεί, ότι ή εύτυχια συνίσταται εις τό νά δοθ ή κανείς σε κάτι.

Η ομαδική ζωή των φοιτητών παρουσιάζεται θορυβώδης, αλλά και περισσότερο σοβαρή άπ' όσο θά περιμέναμε. Οί νέοι σπουδαστάί κατέρχονται στην πράξη, πολεμούν για τις ιδέες τους χωριστά ό καθένας, έχουν μιά κοινή κατεύθυνση, νά δώσουν ένα καλύτερο αύριο στην Έλλάδα, νά την αναμορφώσουν. Άλλά ύποψιάζομαι, ότι ό κ. Θ. είδε τους

φοιτητάς διὰ μέσου της ιδιοσυγκρασίας του ή μετέθεσε τὰ εὐκταῖα γεγονότα στοῦ πραγματικό.

Ὁ συγγραφέας δὲν ἀρκεῖται στίς ἐνδείξεις αὐτῆς πνευματικῆς καὶ πρακτικῆς ζωτικότητος τῶν νέων. Τοὺς παρακολουθεῖ ὡς τὸ τέλος, ὅλους, καὶ κλεῖ κυκλικά τὴ ζωὴ τους, ποὺ δὲν εἶναι πάλι ἄλλο παρά ἡ ζωὴ τῆς ιδιοσυγκρασίας καὶ τῶν ἰδεῶν τους. Ἔτσι, ὁ Μανόλης Σκυριανὸς καταλήγει νὰ παντρευτῆ. Ὁ Φραντζῆς γίνεται ἀναρχικός. Ὁ Α. Χρησιτίδης ἀναπαύεται στὴ σύνταξή του. Ὁ Μαθιόπουλος πεθαίνει ἀγωνιζόμενος γιὰ τίς ἰδέες του. Νομίζω, ὅτι στὴν περίστασι τὸ κλείσιμο τοῦ κύκλου τῆς ζωῆς ἔβλαψε τὰ πρόσωπα (ἐκτός ἀπὸ τὸ Μαθιόπουλο): ὅταν ἡ νέα γενεὰ καταλήγη σὲ κάτι, παύει πιά νὰ μᾶς ἐνδιαφέρει ὡς τέτοια.

Σκέπτομαι, γιατί ὁ κ. Θ. μᾶς παρουσιάζει μόνο τὴ διανοουμένη νεότητα καὶ παραμερίζει ἐντελῶς τὴν ἐργαζόμενη. Ὁ λόγος εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ τὸν κάνει νὰ μὴ περιλάβῃ στὸν πίνακά του οὔτε τὴν μεσαία τάξη οὔτε τὴν τρίτη: ὅπως τὰ πρόσωπα τοῦ J. Romaines στὸ «Les hommes de bonne volonté» πρέπει νὰ ἔχουν κάποια θέληση καλὴ ἢ κακὴ, ἀδιάφορο, μὰ πάντα μιὰ θέληση, ἔτσι στὸ μυθιστόρημα τοῦ κ. Θεοτοκά εἶναι χρήσιμα μόνον τὰ πρόσωπα ποὺ ἔχουν κάποια σκέψη, ἀυθόρμησι καὶ κριτικὴ στάση.

6. Τρίτος κύκλος. Ἡ πολιτικὴ ζωὴ. Ἡ πολιτικὴ πλευρὰ τῆς ζωῆς μας ἀντιπροσωπεύεται στοῦ μυθιστόρημα ἀπὸ ὠρισμένα πρόσωπα. Ὁ Σκινᾶς, ὁ Τζαβέας, ὁ Βενιζέλος παρουσιάζονται ὡς δυναμικοὶ, βουλευτικοὶ τύποι. (Ὁ πρωθυπουργὸς Ζουγανέλης εἶναι ἕνα διανοητικὸ μαλάκιον). Αὐτοὶ δημιουργοὺν μιὰ κίνησι. Σκάει ἕνα κίνημα. Καὶ ἀκολουθεῖ ἡ καταστολὴ τοῦ κινήματος καὶ τὸ σβήσιμο τῶν δυναμιότητων-μέσα σὲ μιὰ κυβέρνησι συνασπισμοῦ.

Ἡ πολιτικὴ ζωὴ μας δείχεται ταραχώδης. Καὶ ἡ ταραχὴ παρουσιάζεται μᾶλλον ὡς ἀποτέλεσμα ἰδιοσυγκρασίας καὶ νοοτροπίας τῶν ἀτόμων καὶ δὲν ἐξηγεῖται μέσ' ἀπὸ τὴ βαθύτερη συνάφειά της μὲ τὴν ἑλληνικὴ πολιτικὴ ζωὴ. Ὁ κ. Θεοτοκάς μιλάει μόνο γιὰ τὰ πολιτικὰ πρόσωπα καὶ τὴ δράσι τους. Ἡ ἐξήγησι ὅμως τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτικοῦ προβλήματος δὲ μπορεῖ νὰ εἶναι πλήρης, ὅταν ἀγνοεῖται ἡ εἰδωλοατρικὴ νοοτροπία τοῦ σημερινοῦ ἑλληνα πολίτη, ἡ ἀνάγκη τοῦ νὰ λατρεύῃ ἀρχηγούς καὶ νὰ λατρεύῃ τὸν ἑαυτό του μέσα στὴν ἰδέα νὰ γίνῃ καὶ ὁ ἴδιος μικρογραφία ἀρχηγοῦ. Φορέας ἀληθινὸς τῆς νεοελληνικῆς πολιτικῆς ἱστορίας δὲν εἶναι οἱ μουστακάτοι καὶ φρακοφόροι ἥρωες, ἀλλὰ ὁ ἑλληνικὸς πολιτεύων λαός.

Ἐν τούτοις αὐτὸς ὁ πολιτεύων λαός ἀπουσιάζει ἀπὸ μπροστά μας, διότι καθὼς εἶπαμε, οὐμφωνά μὲ τὴ βασικὴ πρόθεσί του ὁ κ. Θ. θέλει νὰ μᾶς δείξῃ μόνο τοὺς συνειδητοὺς φορεῖς τῆς ζωῆς εἴτε πρόκειται γιὰ τὸν κύκλο τῶν κοινωνικῶν τάξεων, εἴτε τῶν ἡλικιῶν, εἴτε ὅπως ἐδῶ τὸν πολιτικό.

7. Τέταρτος κύκλος. Ἡ ἐθνικὴ ζωὴ. Θὰ ἐπερίμενα «ἡ ἀληθινὴ οὐσία τῶν πραγμάτων, ἡ κοινωνικὴ ἀτμόσφαιρα, τὸ κλίμα τῆς περιόδου»

νὰ τραυᾶν πολὺ πῶς πέρα ἀπὸ τὰ ὠρισμένα γεγονότα καὶ πρόσωπα τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς μας. Νὰ εἶχαν τοποθετηθῇ ὅλα αὐτὰ σ' ἕνα γενικώτερο πλαίσιο, μέσα στὴ μεγάλη παλίρροια καὶ τὴν ἀμπώτιδα τῆς ἐθνικῆς μας ζωῆς, Θὰ ἐπερίμενα ν' ἀντικρύσω τὴν ἀφόρμησι, τὸ ξεκίνημα, τὴ διαστολὴ τῆς φυλῆς μας, ἐλαυνόμενη ἀπὸ τὴ μυστικὴ δύναμη τῆς ἐλευθερίας, πρὸς τὰ μεγάλα πεπρωμένα της κατὰ τὰ 10 πολεμικὰ χρόνια κ' ἔπειτα ἄξαφνα νὰ βρεθῶ στὴ μεγάλη παλινδρόμησι καὶ συστολή, μπροστά στὴν Ἑλλάδα ποὺ μαζεῦει τὰ φτερά της γιὰ νὰ ἐπιστρέψῃ πίσω, κάτω ἀπὸ τὸ νεῦμα τῆς Ἀναγκαιότητος ποὺ σήμερα ὀνομάζεται συμφέρον τῶν Μεγάλων. Τὴ συστολὴ τῆς φυλῆς μας ὄχι σὰν τιμωρία γιὰ ἔγκλημα, ποὺ δὲν ἔπραξε, ὄχι σὰν ταπείνωσι γιὰ ἀμάρτημα ποὺ δὲν ἐσκέφθη, ἀλλὰ σὰν μιὰ Ἀνάγκη ποὺ ἐπέβαλεν ἡ ἀλλαγὴ ρυθμοῦ τῆς πολιτικῆς τῶν Μεγάλων. Τὴ συστολὴ ὄχι σὰν ἦτα καὶ ἄσχος, ἀλλὰ σὰν ἕνα νόμο ζωῆς, ποὺ ὀνομάζεται στὴ γλῶσσα τῆς ἱστορίας συμφέρον τῶν Μεγάλων. Κ' ἔπειτα, θὰ ἐπερίμενα νὰ βρεθῶ στὴν ἐποχὴ τῶν 18 κινήσεων, τῆς συγχύσεως, τοῦ Τζαβέα καὶ τοῦ Π. Σχινᾶ, ποὺ δὲν εἶναι παρά ἡ συνέχισι τῆς συστολῆς τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ποὺ ἔφτασε νὰ γίνῃ πανικός. Καὶ μέσα ἀπὸ κύματα τοῦ πανικοῦ νὰ βγαίῃ ἡ νέα ζωὴ, ἡ νέα κοινωνία, ἡ νέα γενεὰ μὲ νέα ἰδανικά γιὰ μιὰ Ἑλλάδα ὀλιγώτερο φυσικὴ στὰ ξεσπᾶσματά της, γιὰ μιὰ Ἑλλάδα ὀλιγώτερο πρωτόγονη καὶ αὐθόρμητη στίς ὁρμές της, περισσότερο πνευματικὴ, μὲ περισσότερη πεῖρα τοῦ κόσμου, περισσότερο νηφάλια. Γιὰ μιὰ Ἑλλάδα μελλοντικὴ καὶ εὐκταῖα ποὺ τὰ νέα ξεκινήματά της θὰ τὰ συνοδέψῃ περισσότερο ἢ πεῖρα καὶ ἡ σκέψη παρά ὅσο θὰ τὰ φτερῶσι ἡ φαντασία.

8. Ὁ κ. Θεοτοκάς, θέλοντας νὰ ἀπεικονίσι τοὺς μεταπολεμικοὺς καιρούς, ὁμολογεῖ ὅτι ξεκίνησε ἀπὸ «μερικὰ ἀνθρώπινα πλάσματα, ποὺ τριγυρνοῦσαν στὴ φαντασία του καὶ βασάνιζαν τίς ὥρες τῆς σχολῆς του. Καὶ κατόπι, σὰν προχώρησε ἡ δουλειά, τοῦ ἤρθε ἡ ὄρεξι νὰ δώσῃ μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία μιὰ γενικὴ κάπως ἔκθεσι τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς. Κ' ἔτσι ἡ «Ἀργώ» πήρε τίς διαστάσεις, ποὺ δὲν ἐπερίμενε». Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία ποὺ στὴν «Ἀργώ» του, ἡ ὁποία δὲν συντέθηκε πρωταρχικά κάτω ἀπὸ μιὰ γενικώτερον σύλληψιν, ὅλα αὐτὰ τὰ πρόσωπα ποὺ συναντήσαμε παραμένουν πρόσωπα, παραμένουν ἄτομα, (ἀριθμὸς ἀτόμων τῆς οἰκογενείας Νοταρά, Δελατόλλα, φοιτηταί, πολιτικοί, στρατιωτικοί) ποὺ ἐνδιαφέρουν ἀτομικά, χωρὶς βαθύτερη προοπτικὴ, χωρὶς ἡ ζωὴ τους διότι ἀκριβῶς θὰ ἦταν μπλεγμένη μὲ τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων νὰ ξεφεύγῃ ἀπὸ τὸ ἀτομικὸ πρὸς τὸ γενικὸ.

Δὲν πιστεύω νὰ εἶναι ἀνάγκη ν' ἀπολογηθῶ γιὰ κάποια φαινομενικὴ ἀντίφασί μου, ὅταν ἐνῶ κάθε φορὰ γράφω γιὰ τὴν ἀξία τοῦ ἀτομικοῦ στὴ λογοτεχνία, τώρα ζητῶ τὸ γενικὸ καὶ ἀντιπροσωπευτικὸ. Ἡ πρόθεσι τοῦ κ. Θεοτοκά προχωρεῖ ἀπὸ τὸ ἀτομικὸ στοῦ κοινωνικό, ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὴν κατάστασι. Σὲ μιὰ τέτοια περίπτωσι τὸ λογοτεχνικὸ ἄτομον δὲν ἀποτελεῖ αὐτοαξία, δὲν ἐνδιαφέρει ἀπλῶς ὡς ἄτομον, ἀλλὰ σὰν δεικτικὸς κοινωνικός: καὶ σὰν τέτοιο πρέπει νὰ βοηθᾶ στοῦ νὰ ἐκφράσομε μὲ μέσο τὴν ὀργανικὴ ἐμπλοκὴ του μὲ τὴ ζωὴ ἐνὸς ὠρισμέ-

νου αριθμού ατόμων τη γενικότητα, το κοινωνικό κλίμα της εποχής.

Καί όχι μόνον ή ζωή των ατόμων καθ' έαυτή δέν άρκει νά μάς δώση τήν άτμόσφαιρα. πού ζητεί ό συγγραφέας, άλλ' άκόμα και αύτή ή άντιπροσώπευση του κοινωνικού συνόλου από ώρισμένους κύκλους (μεγαλοαστική τόξη, σπουδάζουσα νεολαία, πολιτικοστρατιωτική ζωή).

9. "Άλλο ζήτημα τώρα, άν ή πρόθεση αύτή ή Ιστορικοκοινωνική ως κύριος σκοπός ενός έργου θά ήταν ποτέ δυνατόν νά πραγματοποιηθή κάτω από τις εύτυχέστερες συνθήκες άκόμα. 'Η σύλληψη του νόηματος, τής άτμόσφαιρας μιάς εποχής, άκόμα και μέσα σέ μιάν όλοκληρωμένη, χωρίς χάσματα, παράσταση τής κοινωνικής πραγματικότητας, όπως τήν έπεδίωξαν μεγάλοι συγγραφείς, άπέτυχε και άποδείχθηκε μιά καθαρή ούτοπία. 'Από τό κολοσσιαίο οικοδόμημα του Balzac δέν έμειναν παρά ώρισμένοι τόμοι ώραίοι και τό όλον έργο, ή μεγάλη τοιχογραφία του άπόκειται σήμερα άπασυντεθειμένη. 'Ο άνθρωπος δέ μπόρεσε νά δώση παρά άποσπάσματα τής πραγματικότητας. 'Η ολοκλήρωση είναι άδύνατη.

10. 'Αλλά ποία είναι ή λογοτεχνική άξία των προσώπων στο έργο τουτο;

'Η βάση του καλού ή του κακού σ' ένα μυθιστόρημα είναι τά πρόσωπα. Τό ζήτημα δέν είναι νά 'ρθούν μπροστά μας και νά μάς πούν τή γνώμη τους αλλά ν' άφεθούν νά ζήσουν και νά συνεννοηθούμε μαζί τους μεσ' άπό τόν παλμό τής ζωής τους.

'Ασφαλώς δέν έχουν πλασθή σαν άνθρωποι για νά μάς εξηγήσουν τις άντιλήψεις τους, αλλά θά μάς εξηγήσουν τις άντιλήψεις τους διότι έχουν πλασθή σαν άνθρωποι. Πώς όμως είναι συντεθειμένοι οι άνθρωποι στην «'Αργώ»; Σ' ένα μεγάλο μέρος ή ζωή τους σκισάρεται από τό 'συγγραφέα. Λίγο είναι τό μέρος που ξεδιπλώνουν αυτά τά ίδια τόν έαυτό τους μπροστά μας. Και τό κυριώτερο, ότι συχνά αισθανόμαστε πως τά πρόσωπα έχουν όδηγηθή άπέναντί μας για νά πούν κάτι ή νά αισθανθούν. Ζούν κατά διαταγήν. Γι' αυτό τό λόγο, άφοϋ αυτά δέν είναι μέ τόν έαυτό τους, δέν πάμε κ' έμείς μαζί τους και τ' άφήνουμε εκεί, όπου μένουν κάθε φορά. Είναι συχνά χωρίς ένδιαφέρον και έλξη. 'Η ζωή τους δέ μάς συγκινεί σά συνέχεια.

'Όσοσο υπάρχουν εύτυχείς στιγμές. 'Αλλ' αυτές μάς σταματούν διότι είναι ώραϊες καθ' έαυτές. Κι άν όλο τό έργο παρέχει τήν έντύπωση από ύπόψυχρους και δυσκίνητους όγκους, κάποτε φαίνεται, ότι, αυτοί οι όγκοι μαλάκωσαν μονομιδς, ότι απέκτησαν κάποια εύλυγιστία, όπως στο όραμα του Πικιοϋ, στη φυγή του Φραντζή, στην άπεικόνιση τής ρευστής συνείδησης τής Μόρφως, στη μετάσταση του 'Αλέξη από τόν έφιάλη του θανάτου προς τή ζωή.

Χαρακτηριστικό πολλών προσώπων, είναι ότι δίνονται σε κάτι, όλο, ψυχα και άνέκλητα ως έναν καιρό ή ως τό τέλος τής ζωής τους. "Άλλα κουράζονται, κάμπτονται, άλλα πεθαίνουν, μά μιά φορά στάθηκαν όρθια και τεντωμένα στο σκοπό τους. Και αύτή ή παράσταση των, κάποτε ή πάντοτε, επιμόνων ώστόσο προσώπων έχει κάτι τό βαρύ και μεγαλόπρε-

πο, όπως τό βλέπουμε στη μορφή του Θεοφίλου Νοταρά κάτι τό άσθενικά ώραϊο όπως τό βλέπουμε στα παιδιά του, τό τρελλό και Ιλιγγιώδες, όπως τό βλέπουμε στο Φραντζή, τό πυρετώδες και παραληρηματικό, όπου μάς φέρνει ό Παπασίδερως. 'Αλλά... 'Αλλά ή γενική μας αύτή έντύπωση πολύ συχνά σβήνει, σταματάει, διότι δέν περνάει πολύ, έρχεται ή κακή ώρα, τά πρόσωπα χάνουν τήν έλευθερία τους. Και πάλι έπειτα κάποια ώραϊα διαλείμματα μάς άνακουφίζουν.

11. Τό ύφος του έργου είναι στο περισσότερο μέρος του θελημένα άπλό και συχνότερα γυμνό.

'Ο μύθος φαίνεται, ότι αρχίζει άργά και τελειώνει σχεδόν βεβιασμένα. 'Η ένότητα του μύθου δέν είναι όργανική. Αυτό βέβαια, που θά τό ψέξουν οι «άρχιτεκτονικοί», για μένα θά ήταν άρεστό υπό μιά προϋπόθεση, ότι τά σπαρμένα ή παράλληλα μέρη θά προχωρούν προς κάτι που θά συντίθεται διαρκώς μπροστά μας και κάτω από μιά καλλιτεχνική φύγκα, από κάποια ένότητα πνοής, από κάποια άναπαλλόμενη άτμόσφαιρα, χρωματισμένη από τήν προσωπική διάθεση του συγγραφέα. Μά, αύτή άκριβώς ή άτμόσφαιρα λείπει από τό έργο. 'Η όλότελα έξωτερική σύνδεση των μερών άνάμεσα στον κύκλο τής οικογένειας Νοταρά (και Δελατόλλα) με τους φοιτητές και των φοιτητών με τόν κύκλο των πολιτικών δέ δημιουργεί τήν ούσιαστική ένότητα που ζητούμε.

Δέν ξαίρω τι νά πώ. "Ημουν βέβαιος και είμαι, ότι ό κ. Θεοτοκάς potrebbe frare. Και άν δέν έτελείωσε καλά, είναι μόνο διότι δέν άρχισε καλά.

Π. ΣΠΑΝΔ.

ΤΑΤΙΑΝΑΣ Δ. ΣΤΑΥΡΟΥ. — «Οί πρώτες ρίζες» (μυθιστόρημα) 'Αθήνα

Είναι τό δράμα που δοκίμασε ένας όλόκληρος πληθυσμός έκριζωμένος από τήν έστία του. "Ενα δράμα που αρχίζει άμέσως μόλις ό κόσμος αυτός αποβιβάζεται σε μιάν άκτή, σ' ένα λιμάνι άγνωστο. Μέσα στις σελίδες του βιβλίου αυτού άναγνωρίζουμε στιγμές τής περιπέτειας τής φυλής μας στα τελευταία άτυχα χρόνια της. Σκηνές από ανθρώπους με τήν εικόνα τής φρίκης ζωγραφισμένη στο πρόσωπο, ανθρώπους που περιμένουν τή διαταγή νά ξεκινήσουν για μιάν άγνωστη περιοχή. Γυναικόπαιδα στιβαγμένα σε μεγάλα στρατιωτικά αυτοκίνητα που περιφέρουν τό άξιοδάκρυτο θέαμα από τή μιάν άκρη τής πόλης στην άλλη, από τή μιά περιφέρεια του Κράτους στην άλλη, δίχως μέθοδο, δίχως περίσκεψη στην έγκατάσταση τους. 'Η μετακίνηση αύτή κρατάει μήνες. Και στην έντύπωση μας τό θέαμα άποκτάει μιά στερεότυπη, κί ανεξάληπτη μορφή. 'Ακολουθούν ύστερα τά στιγμιότυπα των ρακένδυτων ανθρώπων που σαν έντονα είκονισμένες συμβολικές μονάδες του έκριζωμένου πληθυσμού, παρουσιάζουν κοντά στα μάτια μας τήν κατάντια, και ζητούν τόν οίκτο, τή βοήθεια, τήν εύσπλαχνία με κάποιο άντάλλαγμα δικό τους, με μιάν όποια προσφορά δική τους, πρόχειρη μά τίμια: ένα θέλημα, ένα πακέτο σιγαρέττων, ό,τιδήποτε. "Ηταν ή περίοδος που ό κόσμος αυτός άγωνίζονταν νά θέσει τις «πρώτες ρίζες» ν' άτενίσει λίγο

ήλιο για ν' αναπτυχθεί, ν' αναμιχθεί στην κοινωνική ζωή, να εργασθεί, να δράσει, να μελαγχολήσει και να νοσταλγήσει, να ζήσει με τις παραδόσεις και τα έθιμά του. «Οι πρώτες ρίζες» αποτελούν τη δεύτερη δραματική φάση στο πεδίο της έσωτερικής ζωής του έλληνοισμοῦ—την πρώτη με την άγωνία της προσμονής και της άγνωστης διάρκειας του πολέμου, την άπεικόνισε σε ωραίες ζωντανές σελίδες ή ίδια ή συγγραφέως με τό έργο της «Έκείνοι που μένουν».

Έκείνο που θά είχαμε να παρατηρήσουμε, όσον άφορᾶ τό ούσιαστικό περιεχόμενο στις «πρώτες ρίζες», είναι τοῦτο : ότι ή κ. Τ. Στ. μ' ὄλη την έκταση του βιβλίου της (325 σελίδες, άρκετές για να περιλάβουν την ὀλοκλήρωση της άληθινᾶς άνώτερης πρόθεσής της) δέ μᾶς ἔδωσε παρά τη μορφή της ζωής του προσφυγικοῦ κόσμου, τη σχεδόν ὀλότελα άπογυμνωμένη από την ίδια σάν έρμηνευτικό στοιχείο. Έτσι ὁ άναγνώστης κινείται με μιαν άνεση στην έπιφάνεια της έξωτερικῆς ζωής με τους έρωτες μιᾶς δακτυλογράφου, με τις σχέσεις μιᾶς παιδαγωγού, με την ίδια άνεση που θά κινούνταν και θ' άναγνώριζε μιαν οικοδομή, μιᾶ στροφή δρόμου, χωρίς τίποτε να τόν σταματάει και να τόν συγκινεί. Η έκτίμηση που δημιούργησε μέσα μας ή πνευματική γνωριμία με τό πρώτο έργο της κ. Τ. Στ. μᾶς δίνει τό δικαίωμα να ποῦμε με κάθε ειλκρίνεια πώς οί «πρώτες ρίζες» δέν είναι τό έργο που περιμέναμε από μιᾶ συγγραφέα, που κοντά σ' ένα Μυριβήλη κ' ένα Βενέζη, άνέλαβε με τ' άναμφισβήτητά έφόδιά της να προσφέρει στην έλληνική λογοτεχνία μετουσιωμένη σε ὀλοκληρωμένο έργο τέχνης τη φάση αὐτή της έθνικῆς μας ζωής.

Γ. Δ.

ΠΟΙΗΣΗ

«Poèmes en vers libres», par TH. GRIVA έκδοση «Castalie» Athènes.

•Οί σφιγμοί της σιγῆς μου», ποιήματα της ΡΙΤΑΣ Ν. ΜΠΟΥΜΗ 1931-1935 Πειραιᾶς.

•Κυζλάμνα», ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ Α. ΤΡΟΒΑ Ἀθήνα 1935.

«Eldorado», ΝΙΚΟΥ Σ. ΒΡΑΧΙΜΗ Νεοελληνική τέχνη, Ἀθήναι 1934.

* Ένα πρώτο βιβλίο του κυρίου Th. Griva («Quarante et un Quatrains» 1933) βρήκε άπ την κριτική εκείνου του καιροῦ, συμπαθητική καθώς λένε, ύποδοχή. Είχε μιᾶ εἰσαγωγή του André Thérive κ ἦταν γραμμένο—όπως τό σημερινό—γαλλικά. Άπ την τελευταία τούτη άποψη δέν θά ἔπρεπε να μᾶς ενδιαφέρει μήτε τό παλιό μήτε τό καινούργιο και θά ἔταν φυσικώτερο ν' άφεθοῦν τά δυό βιβλία στη θέση και τη σειρά που θά πάρουν στη γαλλική παραγωγή. Δέν ἔπεται φυσικά πώς ζημειώνεται ἔτσι μιᾶ άνεπανόρθωτη άπώλεια για τή δικιά μας ποίηση, γιατί κι άπ την έλληνική σκοπιά άν ἔξεταστοῦν οί γαλλικοί στίχοι του κ. Th. Griva (έχω τώρα πρόχειρο μόνο τό δεύτερο βιβλίο) με πολλές πάλη έπιφυλάξεις θά γίνονταν δεχτοί. Και πρώτα-πρώτα προβάλλει αὐθόρμητο τό έρώτημα άν οί γαλλικοί στίχοι γραμμένοι μάλιστα σε γλώσσα που δείχνει ἴσως μιᾶ λεκτική ή ἡχητική εὐχέρεια του συγγραφέα άλλ'

άφήνει ζωηρότατη την άμφιβολία άν πραγματικά ὁ ποιητής μετουσίωσε τη σκέψη και τό αἶσθημα του σε συλλαβές και ἤχους που θά ἔταν οί μοναδικές, οί άποκλειστικές έκφράσεις της συγκίνησης του άν οί γαλλικοί αὐτοί στίχοι δέν κρύβουν άπλά μιᾶ διάθεση του κ. Th. Griva να πλαισιώση με λέξεις και φράσεις που τόν θαμπώνουν με την τόσο εὐγενικά προέλευσή τους, κάτι στιγμιαίες έντυπώσεις, που στην περίπτωση δέ θά ἔσαν παρά ἄδολες, άνεύθυνες άφορμές για τό χαριτωμένο παιγνίδισμα του. Ἀλλά δέν θεωρῶ σκόπιμο να ἐπιμείνω πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα : ὁ καθένας έκφράζεται ὅπως μπορεί. Για τις στιγμιαίες έντυπώσεις, θά προσθέσω μόνον πώς οί εἰκόνες που κλείνονται στα τριάντα «*roèmes en vers libres*» του κ. Th. Griva—βραχύτατα στιχοιργήματα—δείχνουν βέβαια μιᾶ αξιόλογη προσπάθεια εμpressioniste του ποιητή, ἄσχετο άν ὁ ἴδιος πιάνεται που και που σε μιᾶ καταπληκτική φράση, σε μιᾶ λέξη μ' έννοια σημαντική, που ξαφνιάζουν καθώς βρίσκονται έξω άπ τό περιβάλλον τους ανάμεσα σ' άλλα πολύ λεπτά και πολύ εὐθραυστα πράγματα. Ὑπάρχουν πάντως και ὁμορφες στιγμές, ὅπως στο «*nous comptions les etoiles...*» σελ. 33 ὁ στίχος «*au pays vague où me conduisait ta main*» που θυμίζει Verlaine: εἶνε και μερικά τραγούδια πραγματικά χαριτωμένα ὅπως «*Le bruit des rames...*» σελ. 19 και «*En-cor des nuages dans le vide alentour*» σελ. 21... Ὡς τόσο φαίνονται ὅλα πράγματα πολύ εὐγενικά, αλλά νομίζω πώς ἔχουν άνάγκη μιᾶς ξεχωριστῆς δικιάς τους ἀτμόσφαιρας, πώς ζητοῦν ένα περιβάλλον έκλεκτικά διακοσμημένο, έναν κόσμο ὁμοίό τους, δίχως ἔξαιρειτικές άνησυχίες, δίχως βάθος κ' ἴσως δίχως... ὕψος : μ' άπλές μονάχα άποχρώσεις κάποιου έκζητημένου ένδιαφέροντος...

* Παίρνοντας τό βιβλίο της Ρίτας Μπούμη δέν είχα την προκατάληψη που μου ὑπαγόρεψε μιᾶ αὐστηρή έπιφυλακτικότητα για τό «*Poèmes*» του κ. Th. Griva: (εὐλογία, νομίζω, προκατάληψη σε ὄσους πιστεύουν πώς δέν άπωλέσθηκάν άκόμη οί δυνατότητες της παρεξηγημένης γλώσσας μας). Είχα ἔξ άλλου διαβάσει στη «*Νέα Έστία*», πάει καιρός, μιᾶ δικιά της μετάφραση της «*Cocotte*» του Guido Gozzano, ενός Ἰταλοῦ ποιητή που πέθανε φθισικός προ δεκαπέντε νομίζω ἔτων και που άν δέν είχε τό βαθύ σαρκασμό και την τραγική πνοή του δικού μας Καρυωτάκη, δέν ὕστεροῦσε πολύ της ζοφερῆς, άπαισιόδοξης διάθεσης εκείνου. Η μετάφραση της Μπούμη, ὅπως κάθε μετάφραση ποιητικοῦ έργου, πλησίαζε κάπως τό πρωτότυπο : ἔδινε μιᾶ σκιά της χάρης και της δροσιᾶς του (και βέβαια θά ἔταν άπείτηση παράλογη να ζητήση κανείς σε μιᾶ μετάφραση ὅλες εκείνες τις άπαραμίλλες άποχρώσεις του αἰσθήματος και της ἔμπνευσης που βρήκαν κάποτε, τη μιᾶ κι ὀριστική τους έκφραση) κ' ἦταν τέλος άπό κάθε άποψη έργο αξιόλογο, που ἔδειχνε τη βαθειά κατανόηση και τη δυνατότητα της συγκίνησης του μεταφραστή. (Θυμᾶμαι τό στίχο : «*Vieni! che importa se non sei più quella*» προς τό τέλος, που ξαφνιάζει, μοιάζει λυγμός πότερο παρά έπίκληση κι αφήνει να διαφανῆ πώς ὁ ποιητής βρήκε άνάπάντεχα τί να πιστέψη, που ν' άρπαχτή μέσα στο βάραθρο της άπελπιστικῆς

άνιας του. 'Η Μπούμη απέδωσε ἄρτια αὐτὴν τὴν αἴθηση). 'Απὸ τούτῃ τὴν ἐργασία κι ἀπὸ ἄλλες ἀκόμη δημοσιευμένες σὲ διάφορα περιοδικά, καὶ πού μαρτυροῦσαν γιὰ τὴν ἀναμφισβήτητη ποιητικὴ φλέβα τῆς Ρίτας Μπούμη, εἶχα τὴν ἐντύπωση πὼς διαβάζοντας τὴ συλλογὴ τῆς θ' ἄκουγα μιὰ γνώριμη καὶ συμπαθητικὴ φωνή.

Δὲν ξέρω τώρα γιατί πολλές φορές συμβαίνει θρυμματισμένες ἀναμνήσεις ἢ λογῆς λογίων ἀντιλήψεις πού σχημάτισε κανεὶς σιγά σιγά σὸ νοῦ του νὰ θαμπώνονται ὀλότελα ἢ νὰ χάνονται σὲ μιὰ πικρὴ ἀπαγοήτεια, τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς πού πρόκειται ν' ἀνανεωθοῦν καὶ νὰ ζωντανέψουν.

Μερικὲς εἰκόνες ἔχουν μιὰ δικιά τους ξεχωριστὴ μαγεία, ὅταν ἀκριβῶς δὲν κρέμονται μπρὸς στὰ μάτια μας αὐτούσιες καὶ δὲν ἀπαιτοῦν μιὰ ὀρισμένη προσήλωση τῆς προσοχῆς μας. "Ἐπειτα ὑπάρχει καὶ κάτι ἄλλο. "Ἄν οἱ εἰκόνες αὐτὲς μαζευτοῦν, σχηματίσουν μιὰ συλλογὴ ἢ μιὰ πινακοθήκη—γιὰ νὰ μείνουμε στὴν παρομοίωση—θὰ ἔχουν τὴν τύχη τῶν ὄσων πραγμάτων συναθροίζονται ἢ μαζοποιοῦνται. Λογῆς θέματα, χρώματα καὶ σχέδια ἀφήνουν κατάπληκτο τὸ θεατὴ πού διερωτᾶται κρυφὰ μὴ τυχόν ἀπὸ ἀφηρημάδα του μπῆκε ἐκεῖ ὅπου δὲν εἶχε σκοπὸ νὰ μπῆ, κι ἂν πρόκειται πραγματικὰ γιὰ τὴν αἴθουσα—μιλάμε πάντα μὲ θέμα τὴν πινακοθήκη— πού ἔπρεπε νὰ ἐπισκεφτῆ. Στὸ τέλος ἀναγκάζεται, θέλοντας κι ὄχι, νὰ ὁμολογήσῃ πὼς ναί, αὐτὰ εἶναι τὰ ἔργα πού φανταζότανε ἀλλὰ τὰ πιστεῦε ἄλλοιῶς κι ἄλλοιῶς τὰ βρίσκει. "Ἐτσι γράφοντας δὲν ὑποστηρίζω φυσικὰ πὼς ἡ συλλογὴ τῆς Ρίτας Μπούμη, εἶνε πινακοθήκη. Κάθε ἄλλο πὼς δὲν ποικίλουν σ' αὐτὴν οἱ τεχνοτροπίες, τὰ χρώματα, ἡ αἰσθητικὴ ἀντίληψη, ἡ διάθεση, οἱ ἐκκεντρισμοὶ καὶ τὰ λοιπὰ καθέκαστα— μῆτε γιατί κρατᾶει μιὰ ἄκαμπτη γραμμὴ ὥστε τὸ ἰδεολογικὸ καὶ συναισθηματικὸ περιεχόμενό της νὰ ἐκδηλώνεται μὲ τὸν τέλειο ἐκεῖνον τρόπο πού ἔταν δυνατό νὰ ἐκφράσῃ τὰ ὄραματα καὶ τὸν ἀνήσυχο ἢ ἠσυχασμένο— ἄσχετο— ἑσωτερικὸν κόσμον τῆς ποιήτριας. Μάλιστα, ἂν μπορεῖ νὰ γραφῆ, ἓνα ἀπὸ τὰ μειονεκτήματα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἔλλειψη τῆς βαθύτερης ἐνιαιίας δικαιολογίας τοῦ περιεχομένου του. Τὰ τραγούδια του εἶνε γραμμένα δίχως κανένα συνειρμὸ αἰσθημάτων, δὲν ἀκολουθοῦν καμμιὰ ἐνδόμυχη—ἔστω καὶ ὑποσυνείδητη—παρόρμηση πού θὰ διερμήνευε μιὰ ὀρισμένη ψυχικὴ ἀνάγκη ἢ διάθεση τῆς ποιήτριας καὶ πού θὰ ὑποχρέωνε τὸν ὁποιοδήποτε ἀναγνώστη, τώρα καὶ αὔριο καὶ μεθαὔριο νὰ πῆ διαβάζοντας τυχαῖα ἓνα ἀπ' ὄλα: «αὐτὸ εἶνε ποίημα τῆς Μπούμη». Οἱ στίχοι γράφηκαν ἀκολουθώντας ἐμπνεύσεις τῆς στιγμῆς, γιὰ νὰ γραφοῦν, γιατί ἔπρεπε αἴφνης κάποιον δειλινὸ ἢ κάποια αὐγὴ, ἢ ποιήτρια νὰ γράψῃ ἓνα «ποίημα»... Πάντως πινακοθήκη δὲν εἶναι...

'Ἀλλὰ κι ἐκτὸς πού δὲ γίνεται ἀντιληπτὴ μιὰ βαθύτερη δικαίωση τῶν στίχων αὐτῶν—κι ἄς ἀφαιρεθοῦν τὰ τρία τέσσαρα μ' ἐρωτικὸ περιεχόμενο ἀξιόλογα τραγούδια— ἢ ἐμπνευση τους, ἢ πνοή τους, εἶνε τόσο γνωστὲς, τόσο κοινῆς χρήσης, ὥστε κ' οἱ ἀρκετὲς λεπτομέρειες πού μὲ ἰδιαίτερη ἐπιμέλεια συνέλλεξε γιὰ διακόσμηση τους ἢ ποιήτρια, δὲν ἀρ-

κοῦν γιὰ νὰ σταματήσουν ἀπόλυτα ἱκανοποιημένη τὴν προσοχὴ ὁποιοῦ θὰ ἔχε τὴ διάθεση ἢ τὴ δίψα γιὰ κάτι καινούργιο, κάτι πρωτάκουστο, κάτι πού θὰ πρόσθετε στοὺς δικούς του κόσμους ἄλλους ἀγνωστούς, παρὰδοξούς, φανταστικούς ἢ ἀπλούστερα ἰδανικώτεροους.

'Ἡ ποικιλία τους λοιπὸν κι ὄλα τ' ἄλλα περιορίζονται ἔτσι στὴν ἐξωτερικὴ ἐμφάνιση καὶ σ' αὐτὸ πρέπει νὰ ὁμολογηθῆ—ἢ ποιήτρια πέτυχε ἐξαιρετα, συχνὰ, ἀποτελέσματα. Θὰ ἐπιμείνω ὡς τόσο κ' ἐδῶ (γιατί ἡ Ρίτα Μπούμη ἐνδιαφέρει πολὺ γιὰ τίς δυνατότητες πού κρύβει) ἐξετάζοντας μερικὰ τραγούδια ὄχι μὲ κριτικὴ βέβαια ἐμβρίθεια ἀλλὰ σὰν ἀπλὸς ἀναγνώστης. Στὴν «Προσευχὴ ἑνὸς παλιάτσου» νομίζω πὼς εἶνε αἰσθητὸς κάποιος θεατρικισμὸς, μιὰ βαρειά ρητορεία καὶ πὼς ἔτσι ἢ συγκίνηση χάνεται :

Μὲ βλέπεις Κύριε κι ἀπορεῖς ;
σκλάβος ἤμουνα πάντα τῆς σκληρῆς
ἀνάγκης καὶ τὸ τάλαντο μου.....

(ἔπονται τέσσερες στίχοι)

τό 'δωσα σ' ἓναν τοῖρκον ἀγοραῖο....

(τὸ ἐπίθετο βαλμένο γι ἀνάγκη τῆς ρίμας)

γιὰ ν' ἀγοράσω κύριε ψωμί.

Στὸ ἴδιο ποίημα μὲ θαμπώνει ξαφνικὰ μιὰ θαυμάσια λάμψη :

Πὼς νὰ σὲ ἰδῶ καὶ πὼς νὰ σ' ἀντικρύσω
ντυμένος ἀρλεκίνος καὶ πιερρότος :

μὰ ἡ λάμψη αὐτὴ σβύνει σχεδὸν ὁμέσως δίχως νὰ φωτιστῆ ἀκέραια ἢ τραγικότητα τοῦ ἀνθρώπου πού φρικιᾷ στὴ σκέψη πὼς πρέπει κάποτε νὰ βρῆ τὸν ἑαυτὸ του καὶ δὲν ξέρει πὼς θὰ ξεκολλήσῃ ἀπὸ πάνω του τὰ κουρέλια τῆς συμβατικῆς του ὑπόστασης.

Στὸ «Προοπτικὴ πίσω ἀπ' ἓνα τζάμι» περνᾶνε διάφορες εἰκόνες πού σκοπὸς τους εἶναι νὰ παραστήσουν τὴ ζωὴ, τὴν κίνηση, τὰ αἰσθήματα, τὴν ἀνθρώπινη ματαιότητα καὶ τὴ μάταιη ὀμορφιά τῶν πραγμάτων καθὼς θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν ὅταν ἐμεῖς, τὸ ἐγὼ μας, θὰ ἔχει παρέλθει. 'Ἀλλὰ οἱ εἰκόνες αὐτὲς δὲ φανερώνουν ἐξαιρετικὴν ἐκλεκτικότητα καὶ δίνουν μᾶλλον τὴν ἐντύπωση πὼς ἀκολουθοῦν τὴν καταθλιπτικὴν προσαγὴ τῆς ρίμας, πρᾶγμα συχνὰ αἰσθητὸ στὰ ποιήματα τῆς Μπούμη, πού βιάζεται δίχως καμμιὰ τῆς δικαιολογία νὰ καταστρέψῃ ἔτσι ἐμπνεύσεις ἀξίες καλύτερης τύχης.

'Ἀφήνω τὰ δυὸ «Τραγούδια τῆς μάννας» καὶ τὸ «ἡ μητέρα μου» μὲ 'κεῖνο τὸ περίεργο :

.... τὰ ἴχνη ἀκολουθοῦσε μὲ φλόγα πίστη (:)
ὡς πού ἐσβύστη....

κι ὅπου μιὰ στροφή («ὡς ἀνοιγε ἢ ἀπορία... κ.τ.λ.) θυμίζει μὲ τὴν τελειότητα, τὴν ἄρμονία καὶ τὴν ξεχωριστὴ χάρη της, τραγοῦδι τοῦ Leopardi. Καὶ περνῶ στὸ «Ἐαρινὴ θύελλα».

'Ἀρχίζει μὲ στόμφο πλανιέται σὲ μιὰ περιγραφικὴ προσπάθεια πού μοιάζει ἀγὼνη ἔρευνα πάνω στὰ πλῆκτρα ἑνὸς κλειδοκύμβαλου ὡς

πού να βρεθῆ κάποιος σκοπός. Γίνονται ἔτσι χτυπητές κ ἐνοχλητικές συν-
άμα ἀντιθέσεις αὐθαίρετες κι ἀφελείς ἀνισότητες.

... ὁ τρόμος τῶν πουλιῶν στοὺς εὐκαλύπτους μέσα καρδιοχτυπᾶ
Ἄπ τὸ Αἰγαῖο
ἀπεγνωσμένη, ἀλλόφρονη κραυγὴ στέλνει ἓνα πλοῖο
Δὲν εἶναι καλοσῶρισμα, οὔτε ἀντίο...
... Γίνηκε ἡ νύχτα ἡ ἑαρινὴ θέατρο τρόμου,
πού τῆ χειροκροτεῖ πηγαίνοντας ποιὸς ξέρει ποῦ,
ξυπόλυτο ἓνα φτωχό παιδο τοῦ δρόμου

Πῶ πάνω—στὸ ἴδιο τραγοῦδι—ὕπάρχει καὶ τοῦτος ὁ μοναδικὸς
στίχος.

— Τί χαλασμός!

πού ξέφυγε, φαίνεται, ἄθελα ἢ ποῦ δὲ συγκρατήθηκε ἀπ τὴν ποιήτρια,
παρ' ὄλες—φαντάζομαι—τις προσπάθειες της.

Ἄλλὰ ψάχνοντας γιὰ ψεγάδια κινδυνεύουμε νὰ ἀδικήσουμε τίς
ὠραίες στιγμὲς ποῦ ἡ συλλογὴ προσφέρει καὶ θὰ ταν τοῦτο παράλο-
γο, γιὰ τὴ τραγοῦδια ὅπως ὁ «Κώδων τοῦ κιθάρου», ὁ «Χωρισμός», ἡ «Με-
τουσίωση», τὸ «Τεῖχος» καὶ τὸ «Καρναβάλι». (ἡ τρίτη στροφὴ του) εἶναι
καθ' ὅλα ἀξιόλογα.

Ὡς τόσο δυὸ λέξεις ἀκόμη γιὰ τίς κακόφωνες ἐκπλήξεις :

... Τί νὰ σοῦ δώσω Ἀλίκη;
Τὸ κλᾶμμα μὲ τὸ νόημα τῆς στιγμῆς
ἢ τὸ φεγγάρι ἀπόψε ποῦ μάνηκει... (σελ. 25)

Σάπιοι οἱ καρποὶ τῶν θόρυβων τῶν στείρων
πρὸς τὴν αὐγὴν οἱ σάλες χαίνουσι τάφοι... (σελ. 44)

Παῖξε! μπορεῖς ἀλλιῶς νὰ κάμεις τάχα;
Κύττα μ' ἓνα σπαγγόκι σ' ὀδηγεῖ
τῆς Μοίρας τὸ καπρίτσιο, ἡ προσταγὴ,
νὰ κάμεις τὴν ἀξιοπρέπειά σου χάχα (σελ. 57)

εἶνε συχνὲς κι ἀδικαιολόγητες, ἄσχετο ἂν ὀφείλονται στ' ἀνώφελο
κυνήγημα τῆς ρίμας.

Πρέπει ὅμως νὰ περιμένει κανεὶς ἀπ τὴ Ρίτα Μπούμη τοὺς ὅλο,
κληραμένους καὶ τέλειους ἐκείνους στίχους ποῦ ὑπόσχεται σὲ κάθε της
τραγοῦδι. Μπορεῖ βέβαια στὴ σημερινὴ της συλλογὴ νὰ ἴναι φανερά τὰ
δεσμά ποῦ τὴν ἀλυσσοδένουν σὲ μιὰ ἐντελῶς φιλολογικὴ ἀντίληψη τῆς
ποίησής ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀόρατες κ οἱ δυνατότητες γιὰ ἓνα ἐλεύθερο πέ-
ταγμα, γιὰ μιὰ ἐπάρκεια τέλος ποῦ θὰ τὴν βοηθήσῃ ἀσφαλῶς νὰ δια-
γράψῃ κι αὐτὴ.

... στὴν ἀνοιξὴ μιὰ τεραστία καμπύλη...

* Ὁ Διονύσιος Α. Τρόβας («Κυκλάμινα») εἶνε ἓνα συμπαθητικώτα-
το παιδι ποῦ πρὸς τὸ παρὸν δὲν ἔχει μὲ τὴν ποίηση παρὰ πλατωνικὲς σχέ-
σεις. Τὴν ἀγαπᾷ δίχως βαθὺ κι ἀθεράπευτο πάθος καὶ προσπαθεῖ μὲ
μετρημένους συλλαβὲς νὰ φτιάξῃ—πρὸς τιμὴν της—στίχους. Κοντολογίς
μοιάζει τοὺς χαριτωμένους μπέμπηδες ποῦ φοροῦν τὸ καπέλλο τοῦ μπα-
μπᾶ, γιὰ νὰ τὸν μιμηθοῦνε τάχα, ἀλλὰ σύντομα ξεχνιόνται καὶ καρβα-

λικεύουν τὸ μπαστοῦνι τοῦ ἴδιου αὐτοῦ μπαμπᾶ, τρέχοντας πάνω κάτω
στὶς αἴθουσες μὲ ἠρωϊκὸν καλπασμό. Ἡ συλλογὴ του εἶναι καλοτυπω-
μένη.

* Ὅριστε τώρα καὶ τὸ «Eldorado» τοῦ Ν. Βραχίμη:

Εἶνε ψυχρὲς οἱ νύχτες
τοῦ χειμῶνα
κι εἶνε μ' ἄγριο πέπλο, νύχτες
γλυκὸ ντυμένες.
Τὰ μυστικὰ τους
τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ τους
τᾶχω μάθει
στὰ μάτια μιᾶς μικρῆς
τᾶχω σπουδάξει.

Εὐνόητο πὼς ἡ συλλογὴ ἔχει καὶ χειρότερα.

ΑΛΚ. ΓΙΑΝ,

ΜΕΛΕΤΕΣ

Β. ΤΑΤΑΚΗ «Στὴ χώρα τῶν στοχασμῶν», Θεσσαλονίκη, 1936.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἔχει μορφή φιλοσοφικῆς συζητήσεως, ποῦ γίνεται
μὲ πρόσωπα τοὺς Σωκράτη, Φαῖδρο, Κοραῖ καὶ Καίρη, στὰ Ἡλύσια πε-
διά. Ἐκεῖ οἱ ἄνθρωποι ἔχουν μεταβληθῆ σὲ πνεύματα καθαρὰ καὶ ἡ ὁμι-
λία τους παίρνει ἓναν χαρακτήρα ἀπρόσωπο. Λέγοντας ἀπρόσωπο, ἐν-
νοῶ ὅτι τῶν προσώπων τοῦ διαλόγου δὲ διαγράφεται ἡ ἀνθρώπινη προ-
σωπικότητα, ἢ σχεδόν.

Συζητεῖται τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου ὡς πνευματικῆς ὄντος.
Εἰδικώτερα, ζητεῖται νὰ ὀρισθῇ 1) ποῖο εἶναι τὸ πνευματικὸ ἔργο τοῦ
ἀνθρώπου, δηλ. ἡ ἀποστολὴ τοῦ ἀνθρώπου ὡς πνεύματος καὶ 2) συμ-
πληρωματικά, ποῖα εἶναι ἡ σχέση τῆς ἀλήθειας μὲ τὸ ἠθικὸ καὶ τὸ
ὠραῖο.

Ὁ διάλογος περνᾷ μέσα ἀπὸ ὠραίους ἐλιγμούς σκέψεων. Αὐτοὶ
οἱ ἐλιγμοὶ ἀποτελοῦν τὴ δύναμη καὶ τὴν ἀξία τοῦ ἔργου τοῦ κ. Τατά-
κη, ὁ ὁποῖος παρουσιάζει τὴν ἱκανότητα νὰ ἐμπλέκῃ τὸ πρόβλημά του
κ' ἔπειτα νὰ τὸ ξεδιαλύνη μὲ ἄνεση, μὲ τὴν ἴδια πνευματικὴ δεξιότητα
πού τὸ συνέθεσε.

Ὁ κ. Τατάκης πραγματευόμενος τὸ α' μέρος τοῦ διαλόγου του
καταλήγει στὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ πνευματικὴ ἀποστολὴ τοῦ ἀνθρώπου
συνίσταται στὴ «μετάφραση τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ κόσμου στὴ
γλῶσσα τοῦ πνεύματος», ὅτι ἡ ἐνέργεια, ποῦ τὸ πνεῦμα καταβάλλει γιὰ
τὴ μετάφραση αὐτὴ, εἶναι μιὰ ἀδιάκοπη ταύτιση μὲ τὸν ἑαυτὸ του. Ἄπο-
τέλεσμα τῆς κάθε φορᾶ γινόμενης αὐτῆς «ταύτισης» εἶναι ἡ κάθε φορᾶ
«ἀλήθεια». Ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι μιὰ, ἀναλλοίωτη καὶ αἰώνια, παρὰ ὅσο
τὴ δεχόμαστε ὡς τέτοια.

Τὸ σύστημα σκέψεως τοῦ κ. Τατάκη εἶναι ἰσοκρατικόν, ἐφόσον δέ-
χεται, ὅτι ἡ ἀλήθεια εἶναι μιὰ καθαρὴ ἐνέργεια τοῦ πνεύματος καὶ ὅτι
γιὰ τὴν ἀλήθεια τὸ ἀντικείμενον εἶναι ὑποστατὸ μόνον στὴ συνείδησή μας.

Τὴν ὀπτική αὐτὴ γωνία γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τῆς «ἀλήθειας» ἀλλάζει ὁ πραγματισμὸς, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ δείξει, ὅτι ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι ἀπόλυτα καὶ μόνο οὔτε μιὰ ταύτιση τοῦ πνεύματος μὲ τὸν ἑαυτὸ του δηλ. οὔτε μιὰ ποσοτικὴ (μαθηματικὴ) ταυτότητα οὔτε μιὰ ποιοτικὴ (λογικὴ) ταυτότητα, περιπτώσεις, κατὰ τὶς ὁποῖες τὸ ἀντικείμενο παρουσιάζεται μόνον ὡς πνευματικὴ ἀξία, ἀλλὰ φέροντας κοντὰ στὴν ἔννοια «ἀλήθεια» καὶ τὴν ἔννοια «ἀντικείμενο» δέχεται τὴν ἀλήθεια σὰν μιὰ διαρκῶς μεταβαλλόμενη σχέση ἀνάμεσα στὴ μεταβαλλόμενη σκέψη μας καὶ τὸ μεταβαλλόμενο ἀντικείμενο.

Ἄλλ' ὁ κ. Τατάκης δὲ θέλησε νὰ δώσῃ τὴν ἔννοια τῆς ἀλήθειας παρὰ μέσα ἀπὸ τὸ πλαίσιο τῆς ἀπόψεώς του καὶ στήριξε ὅλη τὴ δύναμη τῆς ἐργασίας του στὴ διαλεκτικὴ ἀνάπτυξη.

Αὐτὴ ἡ ἰδεαλιστικὴ ἀπομόνωση τοῦ πνεύματος ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθῆ ἀκόμη σὰν μιὰ ρασιοναλιστικὴ κατάφαση, στὴν ὁποία δὲ θὰ συμφωνοῦσε οὔτε ἡ θεωρία τῆς διαισθησεως, κατὰ τὴν ὁποία ποριζόμεστε τὴν ἀλήθεια ἀπὸ μιὰ ἐσωτερικὴ ἀλογη δύναμη, οὔτε ἡ μυστικιστικὴ ἀντίληψη, κατὰ τὴν ὁποία τὴν ὑπέρτατη ἀλήθεια μᾶς δίνει μιὰ μυστικὴ ἀνώτερη ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἀντίληψη δύναμη, πού ἔχει ἐμπότισει καὶ τὴ συνείδησή μας, οὔτε ἀκόμη ἡ αἰσθησιοκρατικὴ θεωρία, κατὰ τὴν ὁποία τὸ πνεῦμα δὲ μπορεῖ σὲ καμμιά στιγμή νὰ δράσῃ αὐτόνομα, νὰ ἀποξενωθῆ δηλ. ἀπὸ τὴν αἰσθησιακὴ του συσχέτιση (τὸν ἐξωτερικὸ κόσμον καὶ τὸ μικρὸ μας ἐγώ). Ἡ ἀλήθεια σὰν καθαρὴ λογικὴ ἐνέργεια καὶ ἀποτέλεσμα, σὰν κάτι ἐντελῶς ἀπεσπασμένο ἀπὸ τὴν αἴσθηση, ἡ ὁποία προηγεῖται ἀπὸ τὸ πνεῦμα, μιὰ ἀλήθεια καθαρὰ ρασιοναλιστικὴ εἴτε θεωρηθῆ σὰν μία, ἀπόλυτη καὶ αἰώνια, εἴτε ὑπαχθῆ κάτω ἀπὸ τὴν κάθε φορὰ νέα συγκατάθεση τοῦ πνεύματός μας, θὰ ἦταν ἀπαράδεχτη. Ἡ ἀλήθεια ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν αἴσθηση καὶ συνδέεται μὲ τὸ ἀντικείμενο (μὲ τὰ πράγματα). Δὲν εἶναι ἀπλὸ πνευματικὸ σχῆμα, εἶναι φορέας· δὲν εἶναι ἀπλὴ μέθοδος, ἀλλὰ καὶ ἀποτέλεσμα. Ἡ ταυτότητα τῆς ἀλήθειας περιέχει ἕνα ἔργο. Καὶ ἔργο ὄχι χρῆσιμο καθ' ἑαυτὸ, ἀλλὰ χρῆσιμο στὴ ζωὴ μας. Τὸ πνευματικὸ ἔργο πού εἶναι ἡ «ἀλήθεια», συνίσταται ἀπὸ κάποια ὕλη, τὶς ἔννοιες, καὶ καταλήγει κάπου, παίρνει μιὰ θέση μέσα στὴ ζωὴ, μιὰ θέση λειτουργικὴ.

Ἡ ἀλήθεια λοιπὸν εἶναι μιὰ πνευματικὴ ἐνέργεια πού ἐξαρτᾶται ἀπὸ κάτι, πού περιέχει κάτι καὶ πού καταλήγει κάπου. Στὸ πνεῦμα μας φέρνει μιὰ ἀλλοίωση· στὰ πράγματα, μεταβάλλει τὴ θέση τους μέσα στὸ πνεῦμα μας. Ἡ ἀλήθεια προέρχεται ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ προάγει τὴ ζωὴ. Τὶ θὰ ἐσήμαινε ἕνας ψιλὸς ταυτισμὸς τοῦ πνεύματος μὲ τὸν ἑαυτὸ του χωρὶς τὸ πρὸ καὶ προ παντός χωρὶς τὸ μετὰ;

Ὁ κ. Τατάκης δὲ ζήτησε βέβαια νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν ἀναζήτησή του στοὺς τρόπους τοποθετήσεως τῆς ἀλήθειας μέσα στὴ ζωὴ. Θέλησε νὰ συνθέσῃ μόνο τὴν πνευματικὴ τῆς μορφή, καὶ πλαταίνοντας ἀπὸ ἄλλη μεριὰ τὴν ἔρευνά του νὰ συμπληρώσῃ τὸ ἀληθινὸ μὲ τὸ ὠραῖο καὶ τὸ ἠθικὸ μέσα στὸν κύκλον τῆς ζωῆς τοῦ ἀνωτέρου πνευματικοῦ ἀνθρώπου δηλ. τοῦ ἀληθινοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ αὐτὸν τὸν ἀνώτερον ἄνθρωπον ζητεῖ νὰ γνωρίσῃ ὄχι, εὐτυχῶς, ὡς ξηρὸ θεωρητικὸ πνεῦμα ὁ κ. Τατάκης, ἀλλὰ σὰν ἕνας ὀλόκληρος ἄνθρωπος, πού σκάβει καὶ ψάχνει νὰ βρῆ τὸν ἑαυτὸ του. Αὐτὸ μὲ συγκινεῖ περισσότερο παρὰ μιὰ ψυχρὴ ἀντικειμενικὴ διαλεκτικὴ ἐνὸς φιλοσόφου. Ὁ ὀλόκληρος ἄνθρωπος πού ζητεῖ νὰ βρῆ τὸν ἑαυτὸ του.

Π. ΣΠΑΝΔ.

ΑΘΗΝΑΣ ΤΑΡΣΟΥΛΗ. — «Μαργαρίτα Ἀλβίνα Μηνιάτη» Ἀθήνα

Ἔσπερ' ἀπὸ τὸ μοναδικὸ στὸν τόπον μας βιβλίον «Κάστρα καὶ Πολιτεῖες τοῦ Μοριά» — μοναδικὸ γιὰ τὴν ἱστορικὴ ἀκρίβεια, τὴ μετουσιωμένη αἴσθησι τοῦ ὠραίου σὲ ἀπαράμιλλες περιγραφές πού μαρτυροῦν μιὰν ἀληθινὴ μεταφορὰ τῆς πλούσιας ὁμορφιάς τῆς ἐλληνικῆς γῆς στὴ σφαῖρα τῆς ποίησης — ἡ κ. Α. Ταρσοῦλη ἐμφανίζεται μὲ μιὰ καινούργια ἐργασία τῆς σὲ πολυτελῆ ἔκδοσιν τῆ «Μαργαρίτα Ἀλβίνα Μηνιάτη». «Μιά, ὅπως ἀναφέρει στὸν πρόλογόν της, — ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες γυναικεῖες φυσιογνωμίες πού ἔλαμψε μέσα στὸ 19ον αἰῶνα, ὄχι μονάχα μὲ τὴν ἀκτινὸβολη ὁμορφίαν της ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν πλοῦσια ψυχικότητά της καὶ τὸ ἐξελιγμένο πνεῦμα της». Πρόκειται γιὰ μιὰν ἐργασία πού ἔρχεται σὰν συμπλήρωμα στὶς προηγούμενες της, μὲ τὴν ἱστορικὴ μονογραφίαν τῆς ἠρωίδας «Μαντῶ Μαυρογένους» καὶ τῆς πρώτης ζωγράφου τῆς Ἑλλάδος ὕστερ' ἀπὸ τὸ 1821 τὴν «Ἑλένη Ἀλταμούρα». Ὅμως μιὰ ἐργασία ἀσύγκριτα ἀνώτερη σὲ σύλληψιν καὶ σύνθεσιν σὲ μεθοδικὴ κατάταξιν τόσο ἀφθονοῦ καὶ ἀγνωστοῦ ὕλικου, ἐργασία μὲ τὴν ὁποία γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα δικαίωται τὸ πολύμορφο καὶ πλούσιον τάλαντό της ἡ κ. Α. Τ. καὶ ἐμφανίζεται σὰν μοναδικὴ σύγχρονη ἐλληνίδα λογία πού καλλιεργεῖ τὸ εἶδος τῆς «μυθοποιημένης ζωῆς». Ὅ,τι ὡς τώρα ἦταν γνωστὸ γιὰ τὴ Μαργαρίτα Μηνιάτη, βρίσκονταν σκόρπιον σὲ χέρια ἀπογόνων τῆς Μ. Μ. καὶ φιλικῶν προσώπων, σὲ διάφορα συγγράματα ὄχι λίγα, καθὼς βλέπουμε στὸν βιβλιογραφικὸ πίνακα. Χρειάσθηκε μιὰ μέθοδος καὶ μιὰ στοργή, πού εἶναι ἄλλωστε φανερὸς καὶ στὶς ἄλλες ἐργασίες της, γιὰ νὰ ἐκτιμηθῆ ἡ κάθε ψυχολογικὴ λεπτομέρεια καὶ νὰ μεταπλασθῆ μὲ μιὰ διαίσθησιν ἀληθινὰ φωτεινὴ ἢ προσωπικότητα τῆς Μαργαρίτας Μηνιάτη, ἀπὸ τὴν παιδικὴν τῆς ἡλικίαν ὡς τὶς τελευταῖες ἡμέρας. Καὶ οἱ 210 σελίδες σὲ μεγάλο σχῆμα διατηροῦν τὴν ἴδιαν ζηλευτὴν ἐνότητα τοῦ ὠραίου ὕφους, τοῦ ζωηροῦ ἐνδιαφέροντος, τῆς ἀδιάκοπης* οικιλίας τῆς περιγραφῆς καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῶν ψυχολογικῶν καταστάσεων, τῆς προχωρητικῆς διαδοχῆς τοῦ βιολογικοῦ σταδίου μὲ τὶς συγκινησεις, μὲ τὶς γνωριμίας, μὲ τὶς δόξας πού γνώρισε ἡ ἐλληνίδα λογία. Ἡ κ. Α. Ταρσοῦλη βρίσκει πάλιν τὴν εὐκαιρίαν μὲ τὴν περιγραφικὴν τῆς δύναμιν νὰ μᾶς δώσῃ λαμπρὰς εἰκόνας τῶν ἱπποτικῶν σαλονιῶν, τῶν τοπιῶν ἀπὸ τὴν αἰώνια πόλιν καὶ ταυτόχρονα νὰ φωτίσῃ ἔντονα τὶς ἐσωτερικὰς πτυχὰς μιᾶς πολυκύμαντης ζωῆς καθὼς ἦταν ἡ ζωὴ τῆς Μ. Μηνιάτη. Στὸ καθαρὰ ἀναλυτικὸ μέρος συναντοῦμε ἀδιάφυστα δείγματα μιᾶς κριτικῆς ἐμβάθυνσης καὶ μιᾶς στοχαστικότητος ἀνωτέρου ἐνδιαφέροντος.

Γ. Δ.

Γ. ΒΑΛΕΤΑ.— «Τὰ νέα λεσβιακά γράμματα»

Ὁ κ. Γ. Βαλέτας εἶναι ἕνας μεθοδικὸς κ' εὐσυνείδητος μελετητὴς τῆς γραμματολογίας καὶ τῆς λαογραφίας τοῦ τόπου μας. Τὰ ἄρθρα του ἐξ ἄλλου φανερῶνουν μιὰν εὐρύτερη ἐποπτεία καὶ μιὰ λαχτάρα γενικώτερου ἐνδιαφέροντος γιὰ τὴν περισυλλογὴ τοῦ λαογραφικοῦ μας πλούτου, καὶ πρόπαντός γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐργασία πού πρέπει νὰ γίνῃ στὴν κατεύθυνση αὐτή. Στὸ Α' καὶ Β' μέρος τῆς μελέτης του (ἀνατύπωση ἀπὸ τὸν «Ποιμένα τῆς Μυτιλήνης») δίνει μὲ ἱστορικὴ ἀκρίβεια καὶ κριτικὴ ἀνάλυση τὴν εἰκόνα ἀπὸ μιὰ πλειάδα δασκάλων τοῦ νησιοῦ, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ Σταυράκιον τὸν Ἀναγνώστη, τὸν κοινωνικὸ καὶ ἐθνικὸ ἀπόστολο καὶ λόγιον πού ἴδρυσεν σχολὴν δικήν του. Διαβάζουμε μὲ κάθε ἐνδιαφέρον τὶς σελίδες τῆς μελέτης αὐτῆς, ὅπου κάτω ἀπὸ τὸ πληροφορικὸ στοιχεῖο ὑπάρχει καὶ μιὰ ἀτμόσφαιρα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης μὲ τὴν ἀκμὴ τῶν προσώπων, τὴν ἐργασία τους, τὴ δρᾶση τους, τὸ ἦθος καὶ τὶς ἀντιλήψεις τους. Ὁλότελα ἐνημερωμένος ὁ κ. Γ. Βαλέτας στὴ μελέτη του αὐτὴ μιλεῖ σὰν ἱστορικὸς καὶ σὰν κριτικὸς γιὰ τὸ βίον καὶ τὸ ἔργον τόσο τοῦ Σταυράκη Α. Ἀναγνώστη, ὅσο καὶ τῶν μαθητῶν του Γεωργίου Ἀριστείδου, τοῦ Κωνσταντίνου Π. Ὑάκινθου, τοῦ Ξενοφ. Γ. Καρχαπαναγιώτη, τοῦ Ἀριστομ. Σταυρίδου, τῆς Χαρίκλειας Στ. Ἀναγνώστη, τοῦ Εὐστράτιου Γ. Κουσιῆ, τοῦ Σπυρίδωνος Α. Ἀναγνώστου, τοῦ Προδρόμου Α. Ἀναγνώστου καὶ τοῦ Χριστοφᾶ Λαίλιου, πού ἀποτελοῦν καὶ μιὰ παράδοση. Ἡ μελέτη αὐτὴ τοῦ κ. Γ. Βαλέτα, γραμμὴν φυσικὰ σὲ ἀψογὴ δημοτικὴ, ἀποτελεῖ μιὰ διαφωτιστικὴ καὶ χρήσιμη πνευματικὴ προσφορά στὴ γραμματολογία τῆς Μυτιλήνης.

Γ. Δ.

ΕΥΜ. ΠΑΡΑΣΧΟΥ.— «Πεζοπορώντας στὸν Ἄθωνα». Ἀθήνα. σελ. 142.

Τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ φυσιολατρεία σημεῖωσεν ἀξιόλογη ἀνάπτυξη καὶ στὸν τόπον μας. Τὸ ὑπαιθρον, τὸ βουνὸ ἢ θάλασσα καὶ τὸ ἱστορικὸ τοπεῖον, ἀρχίζουν σιγὰ σιγὰ νὰ μᾶς κερνοῦν τὴν ἀλκὴν καὶ τὴν ῥώμην καὶ τὴν ὑγείαν τους, τὴν ὁμορφίαν τους καὶ τὴ σοφίαν τους. Πολλοὶ μάλιστα οἰστρηλατημένοι, δὲ θέλουν νὰ δοῦν στὴ φυσιολατρεία μιὰ εὐχάριστη λεπτομέρεια τῆς ζωῆς, ἀλλὰ ἕνα ἰδανικόν, μιὰ κοσμοθεωρίαν.

Τέτοιος θερμὸς φυσιολάτρης διαφαίνεται στὸ βιβλίον τοῦ ὁ κ. Εὐμ. Παράσχου, φυσιολάτρης μὲ πίστη. Αὐτὴ τὸν ἐκίνησεν νὰ γράψῃ τὸν ὁδηγὸν του, μὲ εὐκρίνεια, μὲ εὐγένεια, μὲ ἀκρίβεια. Ἔτσι καὶ ὁ ἀναγνώστης πού δὲν πρόκειται νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν Ἄθωνα ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὸ βιβλίον του εὐχάριστα. Ἔχει τὴ συναίσθησιν πὼς γυρίζει ἀπὸ ἕνα εὐχάριστον καὶ ἐνδιαφέροντα ταξίδιον, γιὰ τὴ περιγραφήν καὶ τὴ διήγησιν εἶναι ὅλον ὅλον. Καὶ κείνος πάλιν πού θὰ εἴχῃ μαζί του ταξιδεύοντας στὸν Ἄθωνα θὰ τὸ νοιώθῃ ὅλον καὶ πῶς πολῦτιμον σύντροφο γιὰ τὴν πραγματικὰ τοῦ προσφέρει ὅ,τι χρειάζεται γιὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ταξιδιοῦ του. Σύντομος, ἀπαραίτητος, πολῦτιμος, ἀκριβεῖς πληροφορίες. Θὰ ἦταν εὐχῆς ἔργον νὰ ἔχουμε τοῦλάχιστον γιὰ τὰ σπουδαιότερα τμήματα τῆς πατρίδος μας ἀνάλογους ὁδηγούς.

Β. ΤΑΤΑΚΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

Τὰ πενήντάχρονα τοῦ ἔργου τοῦ Κ. Παλαμά

Ἡ ἰδέαν νὰ ἐορταστοῦν τὰ πενήντάχρονα τοῦ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Παλαμά ἦταν μιὰ εὐτυχισμένη ἔμπνευση πού τιμᾷ ὅσους τὴν ἐξορίζαν κ' ἐλάβαν τὴν πρωτοβουλίαν νὰ διοργανώσουν τὰ καθέαστα. Δημιουργεῖται μιὰ εὐκαιρία νὰ δοθῇ ὅλος ὁ ὀφειλόμενος φόρος τιμῆς στὸν Ποιητὴν, πού στάθηκε ὁδηγητὴς στὴν πνευματικὴ ἀναγέννησιν τῆς τελευταίας πενηνταετίας. Ὁ Ποιητὴς μαζί μὲ λιγοστοὺς ἄλλους ἀνοίξε τὸ δρόμον κ' αὐτὸς γιομίζει ὅλην αὐτὴ τὴν περίοδον μὲ τὴν ἐπιβλητικὴν καὶ ἀπέραντην ἐκδήλωσίν του. Ἄν ὑπάρχῃ σήμερον λογοτεχνία νεοελληνικὴ καὶ γενικὰ ζωὴ πνευματικὴ, ἂν ὑπάρχουν ζυμώσεις καὶ ἀναζητήσεις καὶ ἂν κυφοροῦνται μέσα στὴν ψυχὴ τῶν νέων ἐλπίδες κ' ἐμφανίζονται ἐνδείξεις δημιουργίας σὲ ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι ξένος ὁ Παλαμάς. Γιατὶ ὁ Παλαμάς δὲ στάθηκε ἕνας ἀπλὸς τραγουδιστὴς τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ κλεισμένου στοῦς τέσσαρους τοίχους τῆς στενῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου. Εἶναι ἕνας μέγας δέχτης τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς κ' ἕνας πομπὸς μεγαλόφωνος πού διερχομένην τοὺς παλμοὺς πού δέχεται σὲ στίχους δονούμενος. Ἡ ποιητικὴ του εἶναι μαζί καὶ λειτουργία κοινωνικὴ καὶ μάλιστα ἐθνικὴ, εἶναι «κῆρυγμα» διαφωτισμός, χρησμός, πὺ συνειδητοποιεῖ καταστάσεις κ' ἀνοίγει προοπτικὰς. Ἐνα τέτοιο ἔργον, πού σημειώνει ξεχωριστὸ σταθμὸν στὴν πνευματικὴν ἱστορίαν ἀξίζει κάθε σεβασμόν.

Οἱ ξένοι καὶ τὰ νεοελληνικὰ γράμματα

Τελευταῖα ἐπισκέφθησαν τὴ Θεσσαλονικὴν δύο ἐκλεκτοὶ φίλοι τῆς Ἑλλάδας καὶ τῶν γραμμάτων μας οἱ κ. Βιτσέντσο Μπιάτζι καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Πίζας καὶ τῶν Ἀθηναίων καὶ Μπρούνο Λαβανίνι καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Παλέρμου. Ὁ κ. Μπιάτζι εἶναι πολὺ γνωστὸς στὸν τόπον μας μὲ τὴν ὡραία μετάφρασιν τῶν ποιημάτων τοῦ Παλαμά πού κυκλοφόρησε πέρησον. Ὁ κ. Λαβανίνι μετάφρασε καὶ κυκλοφόρησε μερικὰ ποιήματα τοῦ Πορφύρα, καταγίνεται δὲ τώρα μὲ τὴ μελέτην τοῦ ἔργου τοῦ Καβύφη. Στὴ Θεσσαλονικὴν ἔδωκαν δύο ἐνδιαφέρουσες ὁμιλίαι ὁ κ. Μπιάτζι μίλησεν γιὰ τὸν Καρνεῦτσιν καὶ τὴν Ἑλλάδα, ὁ κ. Λαβανίνι γιὰ τὸν Ντ' Ανιούντσιον καὶ τὴν Ἑλλάδα.

Καὶ οἱ δύο ξένοι σοφοὶ δείχνουν μεγάλο ἐνδιαφέρον καὶ ἀγάπην γιὰ τὴν νέα μας λογοτεχνίαν κ' ἔχουν ὑπ' ὄψην τους νὰ τὴν κάνουν γνωστὴν ὅσο μποροῦν καλύτερα στὴν πατρίδα τους κ' ἔτσι οἱ πνευματικοὶ δεσμοὶ τῶν δύο χωρῶν νὰ γίνωνται στενώτεροι καὶ φιλικώτεροι. Μὲ τὴν εὐκαιρίαν αὐτὴν δὲν μποροῦμε νὰ μὴν ἀναφέρουμε καὶ τὸν γνωστὸν νεοελληνιστὴν κ. Κάρλο Μπριγγέντη διευθυντὴ τῆς ἐδῶ Ἰταλικῆς Σχολῆς φίλον καὶ συνεργάτη τῶν «Μ. Ἡμερῶν» πού κυκλοφόρησε δύο ἐργασίας μίαν γιὰ τὸν Μαβίλην καὶ μιὰ δευτέρην γιὰ τὸ Σολωμό. Καὶ οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἐκλεκτοὶ ξένοι, ἐνδιαφέρονται ὅσο λίγοι γιὰ τὴν πνευματικὴν μας ζωὴν καὶ αἰσθανόμεσθε ὑποχρέωση νὰ τοὺς εὐχαριστήσομε θερμὰ καὶ νὰ τοὺς ἐκφράσομε ὅλην τὴν φιλίαν μας καὶ τὴν ἐκτίμησίν μας.

Δύο περιοδικά

Οι «Μακεδονικές Ημέρες» παρακολουθώντας με πολύ ενδιαφέρον και συμπάθεια τόν αγώνα των «Νέων Γραμμάτων» αισθάνονται ιδιαίτερα εύχαριστη στη διαπίστωση, ότι κατά τὸ τρέχον ἔτος τὸ φίλο περιοδικό συνεχίζει τὸν καλὸ δρόμο τῆς ἀγνῆς ἐξυπηρέτησης τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας καὶ διανοήσεως.

Τὰ «Νέα Γράμματα» εἶναι σήμερα τὸ μόνο καθαρὰ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ τῆς πρωτεύουσας. Σοβαρὸ καὶ ἐκλεκτικὸ καθὼς εἶναι, ἔξω ἀπὸ κάθε ἐπιδίωξη ψυχαγωγίας καὶ δημοσιογραφικῆς ἐνημερότητας, συγκεντρώνει πάντοτε ἐκλεκτὴ συνεργασία τῶν νέων—δίνοντας συγχρόνως τὸν πρέποντα τιμητικὸ τόπο στοὺς παλιούς—καὶ ἔξω ἀπὸ προκαταλήψεις καὶ αἰρέσεις τείνει στὸ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐκδήλωση μιᾶς ὀλοένα πιὸ οὐσιαστικῆς πεζογραφίας καὶ ποιήσεως· νὰ ἐνισχύσῃ τὴν κίνηση τῶν ἰδεῶν μὲ ἄρθρα ἐκλεκτῶν διανοουμένων· νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀντικειμενικὴ σπουδὴ τῶν νεοελληνικῶν γραμμάτων μὲ μελέτες ἀναλυτικῆς, πρωτότυπες καὶ κατατοπιστικῆς. Ἐπίσης, μετὰ τὸσον ὀξυδερκῆ ὅσο καὶ ἀμερόληπτα κριτικὰ σημεῖωματα τοῦ διενθουτοῦ του κ. Ἀ. Καραντῶνῃ ἐνισχύει ὅσες ἀξιόλογες ἀπὸ τὶς προσπάθειες τῶν νέων καὶ παρουσιάζει στὸ φῶς τὰ ἄξια ἔργα.

Τὰ «Νέα Γράμματα» δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ἰδικὴ μας παρουσίαση· ὡστόσο οἱ «Μακεδονικές Ημέρες» μιλοῦν σήμερα γι' αὐτὰ ἀπὸ ἓνα αἶσθημα ὀφειλόμενης προσοχῆς καὶ δικαίωσης τοῦ εὐγενικοῦ τῶν ἀγώνων.

Οἱ «Μακεδονικές Ημέρες» συνιστοῦν ἀκόμη στοὺς ἀναγνώστες τοὺς τὴν παρακολούθηση τοῦ περιοδικοῦ «Κυπριακὰ Γράμματα», ποὺ μὲ τὸν τοπικὸ χαρακτήρα ποὺ θέλει νὰ κρατᾷ, φιλοξενεῖ πάντοτε μιὰν ἀξιόλογη πνευματικὴ τροφή καὶ γράφεται ἀπὸ λογίους καὶ λογοτέχνες, τῶν ὁποίων τὸ ὄνομα ἔχει πρὸ πολλοῦ ξεπεράσει τὶς ἀκτὲς τῆς μεγολονήσου.

ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἡ ἐφημερίδα «Νέα Ἀλήθεια» πῆρε συνέντευξη ἀπὸ τοὺς κ. Σχινᾶ, Γεωργούλη, Δεδούση, Φωτεινὸ καὶ Σπανδωνίδη γιὰ τὴ θέση τῆς Ἀκαδημίας καὶ τὴ στάση τῆς στὴν ἐκδοση τῶν ἀπάντων τοῦ Σολωμοῦ—Ἡ ἴδια ἐφημερίδα θὰ ἐκδώσῃ ἓνα ἰδιαίτερο φύλλο ἀφιερωμένο στὸν ποιητὴ Κ. Παλαμᾶ.

Ἡ καλλιτεχνικὴ βραδυὰ ποὺ ἔδωσε στὶς 25 Φεβρουαρίου στὴν αἴθουσα τοῦ «Πάλλας» ἡ Μακεδονικὴ Ἐκπαιδευτικὴ Ἐταιρεία εἶχε καὶ φαντασία καὶ κομψότητα. Ἡ κ. Καίτη Καλλιδοπούλου, Πρόεδρος τοῦ Τμήματος Κυριῶν μαζί μὲ τὴν ἰδιομορφία τοῦ προγράμματος (τραγοῦδι, πιάνο, ἀπαγγελία, θέατρο, χορὸς), χάρηκε στιγμὲς ἀληθινῆς καλλιτεχνικῆς συγκίνησης· μὲ τὴν κωμωδία «Ἄλλῃ ἀντ' ἄλλης». Ὁ κ. Κοπανᾶς ποὺ ἐπιμελήθηκε τὸ ἔργο, ἐπεφύλαξε μιὰ σωστὴ ἀποκάλυψη μὲ τὸ ρόλο ποὺ ἐρμήνευσε ἡ κ. Καλλιδοπού-

λου. Ὁ κ. Κ. Καρούνας ἔδειξε γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ πὺς κινεῖται μὲ κάθε ἀνεση στὸ ρόλο τοῦ Δυὸ συνθέσεις τοῦ Ντεμπουσύ καὶ τοῦ Πουλὶν ἔπαιξε στὸ πιάνο μὲ πολὺ αἰσθημα, ἡ δ. Νεδέλκου. Ἡ κ. Μαλάκη ἀπήγγειλε τραγοῦδια τοῦ Ριάδη, τοῦ Πετμεξᾶ—Λαύρα καὶ τοῦ Ἀθάνα. Καὶ μποροῦσε νὰ ζηλεύσῃ κανεὶς τὴ ζωγραφικὴ τῆς διάθεσης, μὲ τὴν ὁποία ἀπέδωσε τὶς διάφορες ἀποχρώσεις.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν διαλέξεων τῆς Μακεδονικῆς Ἐκπαιδευτικῆς Ἐταιρείας, μίλησαν: στὶς 25 Φεβρουαρίου στὴν αἴθουσα τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου ὁ κ. Δ. Εὐαγγελίδης γιὰ τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Θεσσαλονίκης (συνέχεια τῆς προηγουμένης). Στὶς 3 καὶ 10 Μαρτίου ὁ κ. Ι. Βογιατζίδης μὲ θέμα «τὰ παραγωγικὰ ἔργα τῆς Μακεδονίας ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως». Στὶς 17 καὶ 20 Μαρτίου ὁ κ. Ι. Κακριδῆς μὲ θέμα: «Ἡ σημασία τῆς κλασσικῆς παιδείας στὴν Ἑλλάδα».

Ἡ Σύλλογος «Μπενὲ Μπερίθ» ὀργάνωσε σειρὰν διαλέξεων. Στὶς 29 Φεβρουαρίου μίλησε ὁ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδριτῆς κ. Κ. Χαλαμπίκης μὲ θέμα: Ὁ Ἑλληνιστὴς Φιλόσοφος Φίλων ὁ Ἰουδαῖος.

Στὶς 14 Μαρτίου ὁ Σοφολ. Ἀρχιεραβίνος Δημ. Κόρετς μὲ θέμα: «Ἡ ἐπίδρασις τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως ἐπὶ τῶν ἑβραίων φιλοσόφων τοῦ Μεσαίωνα».

Ἀπὸ τὴ σειρὰ τῶν διαλέξεων τῶν Ἀποφοίτων τοῦ Ἀμερικανικοῦ Κολλεγίου μίλησε τὴν 1 Μαρτίου στὴν αἴθουσα τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου ὁ Δρ Ἐρνέστ Ρίγκς μὲ θέμα: «πρόσφατες κατευθύνσεις τῆς Ἀμερικανικῆς ἐκπαίδευσης».

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΑΝΘΟΥΛΑΣ ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ—ΒΑΦΟΠΟΥΛΟΥ: «Ἔργα» (ποιήματα, διηγήματα, δρᾶματα). ΑΡΓΗ ΚΟΡΑΚΑ (Α. Ἄρρη): Διηγήματα Ἀθήνα. ΓΙΑΝΝΗ ΧΟΝΔΡΟΓΙΑΝΝΗ: «Φυγὴ στὸ ἄπειρο» (ποιήματα) Θεσσαλονίκη. ΘΕΜ. ΚΟΡΧΑΡΗ ΑΛΕΞΙΟΥ: «Ἀναλαμπές» (ποιήματα) Θεσσαλονίκη. ΘΕΜ. ΚΟΡΧΑΡΗ: «Ἀνατολή» (παραμῦθι καὶ πραγματικότητα) Ἀθήνα. ΗΕΝΡΙ ΒΑΡΒΟΥΣΣΕ: «Τὸ φόνικὸ τραῖνο» κ' ἄλλα (πρόλογος καὶ μετάφραση Χρήστου Μαρκέτη). Γ. ΒΑΛΕΤΑ: «Τὰ νέα Λεσβιακὰ γράμματα» Β. Χριστοφᾶς Λαίλιος. VICENZO BIAGI: Un grande poeta moderno. Costis Pala-nās—poesie scelte e tradotte dal Dott. VICENZO BIAGI: (prof. di letterature Italiana all' universita di Atene) Pisa. BRUNO LAVAGNINI: Traduzioni dalle «Ombre» di Lambros Porfyras, Pisa 1935. NICOLAS BACHGIN: Introduction to the study of modern Greek. Cambridge 1935. Θ. ΚΑΚΡΙΔΗ: «Τὸ μεταφραστικὸ πρόβλημα», Θεσσαλονίκη 1936, ἔκδοση Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Κ. ΚΟΦΙΝΙΩΤΗ: «Ἐξόριστοι» Ἀθήνα, 1936.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

«Νέα Γράμματα» (ἀρ. 3 Μάρτιος), «Παιδεία» (φύλ. 2 Φεβρουάριος
 φύλ. 3 Μάρτιος), «Ο λόγος» (ἀρ. 1 Μάρτιος), «Κυριακά γράμματα» (ἀρ.
 4-5 Ιανουάριος-Φεβρουάριος, «Κρητικές ομιλίες» (ἀρ. 1 Φεβρουάριος,
 «Ηράκλειο), «Άρτώ» (ἀρ. 2 Μάρτιος), «Εύφοριών» (ἀρ. 2 Φεβρουάριος),
 «Το χρονικό τὸ βιβλίον» (Μάρτιος), «Μακεδονομάχοι» (ἀρ. 10 Μάρτιος),
 «Ο φίλος τῶν ζώων» (ἀρ. 1 Φεβρουάριος), «Άγιος Ἰάκωβ καὶ Ζωὴ
 ἄνηκη βιβλιογραφία» (Δεκεμβρίου 1935) «Σαρωνική νύφη», «Dante» Revue
 de culture Latine, Directeur Lionello Finini, Paris, (Avenue de l'Opé-
 ra 32), «Πιάφος», ημερίδα φιλολογική ἔκδοσι (ἀρ. 5-6), «Μορφές» (ἀρ. 1)
 Μάρτιος, Θεσσαλονίκη.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

«Νέα Ἡμέρα» Τετάρτης, «Νέοι Καρποί» (Πειραιεύς), «Νέα Ἡμέ-
 ρα» (Πόλεως Ἡλείας), «Καστοριάνη ζώη» (Καστοριά), «Εστάνησος» (Κέρ-
 κυρα), «Πρόδος» (Άλιπός), «Τραπεζιτική» (Άθήνα).

Α. ΜΩΡΑΙ-ΤΟΥ.—Ἱστορία τῆς παιδαγωγικῆς; ἐκδ. Β' ὄμ. 105
 ΨΥΧΑΡΗ—Μελέται ἑπιστημ. Γραμματικῆ Τόμοι δύο » 210
 ΑΡ. ΚΑΜΠΑΝΗ—Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Κετικῆς; » 40
 ΝΤΟΥΑ—Υγιεινὰ τῶν μελλοντικῶν καὶ τὸ ἴατρο πιατ. τὸν γράμω » 20
 ΚΟΦΙΝΙΩΤΗ—Ἐβόηστοι (ποιήματα) » 30
 ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ—Ἱκιοὺς τῶν μετέφρασις » 40
 Ι. ΚΑΚΡΙΑΗ—Τὸ μετέφρασιχὸ πρὸβλήμα » 75
 Ι. ΘΕΩΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ—Ὁ ἠθικὸς στοχασμὸς καὶ ἡ θεω- » 40
 ρία τῆς ἠθικῆς » 40
 Β. ΤΑΤΑΚΗ—Στὴ γῶνα τῶν στοχασμῶν » 30
 Η. ΣΗΜΑΝΩΝΙΔΗ—Ἐισαγωγὴ εἰς τὴν ἀρχαία Ἑλληνικήν Ἱστο- » 40
 ρίαν » 40
 ΑΝΘΩΝΑΣ ΒΑΦΟΠΟΥΛΟΥ - ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ—Ἔργα » 50
 ΠΑΝΗ ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ—Ἀριστοτέλης Βαλαωχίτης » 40
 Γ. ΘΕΩΤΟΚΑ—Ἀγῶ ἀνθιστάσθησ » 60
 ΧΑΡΗ ΑΔΕΙΟΥ—Ἀνακρίματα ποιήματα » 25
 ΑΡΓΕΛΟΥ ΔΟΞΑ—Ἀπόψε σὺς 8 1/2 » 25
 ΤΑΤΙΑΝΑΣ ΣΤΑΥΡΟΥ—Ἱθῶτες ὄψες » 55
 ΑΝΑΡ. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ—Ἱθῶτικὴ » 100
 ΑΝ. ΝΟΒΕΡΔΟΥ—Τὰ ἐκτιόκια ἐν τῇ ἑλληνικῇ Χρηματιστα- » 100
 γογῇ.

NEA BIBLIA

ΒΙΒΛΙΟΤΗΑΕΙΟΝ
 Α. Ν. ΣΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
 ΤΙΜΙΣΚΗ 77 - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΤΟ "ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ,,

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Ἐπειδὴ ἀπὸ διάφορες ἐκδηλώσεις καὶ πληροφορίας παρατηρῶ ὅτι δὲν ἔχουν κατανοηθῆ σαφῶς οἱ σκοποὶ τοῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσίν μου Ἐραφείου Πνευματικῶν Ὑπηρεσιῶν, παρακαλῶ νὰ μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ τοῖς ἐκθέσω μὲ λίγα λόγια :

Τὸ πρόγραμμα τοῦ Ἐραφείου, στίς κύριες γραμμές του, εἶναι τὸ ἑξῆς: 1) Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ καὶ ἡ ἀνύψωση τοῦ πνευματικοῦ του ἐπιπέδου. 2) Ἡ ἐνίσχυση καὶ ἡ ὥθηση τῆς ἐργασίας τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων. 3) Ἡ δημιουργία μιᾶς εὐρύτερης καὶ ἀνώτερης πνευματικῆς ζωῆς. 4) Ἡ παρακολούθηση καὶ μελέτη τῶν πνευματικῶν προβλημάτων τοῦ ἔθνους.

Τὸ πρόγραμμα αὐτὸ θὰ τὸ ἐπιδιώξῃ τὸ Ἐραφεῖο μὲ τὰ ἀκόλουθα μέσα: 1) Μὲ τὴν κυκλοφορία βιβλίων πραγματικὰ διαλεκτικῶν, ἔπειτα ἀπὸ αὐστηρὴν ἐπιλογή. 2) Μὲ τὴν ἔκδοση καὶ τὴν δωρεάν διανομὴ ἑνὸς βιβλιογραφικοῦ δελτίου ποὺ θ' ἀποτελεῖ μιὰν σοβαρὴ παρακολούθησιν τῆς ὅλης κινήσεως τοῦ καλοῦ ἑλληνικοῦ βιβλίου. 3) Μὲ τὸν καθαρισμὸ βιβλιοθηκῶν καὶ τὴ διοργάνωση διαλέξεων, ἐκθέσεων, φιλολογικῶν συγκεντρώσεων. 4) Μὲ τὴν ἄμση καὶ διαρκῆ ἐπικοινωνία μὲ τὴν ἑλληνικὴν ἐπαρχία, γιὰ τὴ δημιουργία καὶ σ' αὐτὴν—πρὸ πάντων σ' αὐτὴν—μιᾶς ἰσχυροῦς πνευματικῆς κινήσεως. 5) Μὲ τὴν ἔκδοση τῆς "ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΖΩΗΣ", μιᾶς μεγάλης ἐτησίως ἐπιθεωρήσεως τῆς ὅλης πνευματικῆς καὶ οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους, ἣ ὁποία θὰ γράφεται ἀπὸ τὰ ἀρμοδιώτερα πρόσωπα καὶ θὰ ἐρευνᾷ καὶ θὰ μελετᾷ ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις καὶ τὰ προβλήματα τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς.

Μὲ τὶς εὐχαριστίες μου καὶ μὲ πολλὴν ἐκτίμησιν

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

(Ἀθήνα, Μαυρομυχάλη 2)